

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADINLARIN GÜNDELİK YAŞANTISINDA POPÜLER DİNDARLIK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ
(GÜNDÜZBEY ÖRNEĞİ)

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

HAZIRLAYAN
Zeynep Sena SÖYLEMEZ

MALATYA - 2023

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

KADINLARIN GÜNDELİK YAŞANTISINDA POPÜLER DİNDARLIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
(GÜNDÜZBEY ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Zeynep Sena SÖYLEMEZ

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

MALATYA-2023

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak sunduğum KADINLARIN GÜNDELİK YAŞANTISINDA POPÜLER DİNDARLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığına ve yararlandığım bütün kaynakların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Zeynep Sena SÖYLEMEZ

ÖN SÖZ

Toplumlarda güç, servet, eğitim düzeyi ve itibar eşit dağılması mümkün olmayan konulardır. Kültür, eğitim, ekonomi gibi etkenlerin farklılaşmasıyla ve bunlarda doğan eşitsizlikler nedeniyle toplumlarda tabakalaşmalar ortaya çıkar. Bu tabakalaşmalar dini anlayış ve yaşayışa da etki etmektedir. Din tek bir kaynaktan çıkıyor olsa da toplum içinde farklı yorumlamalar ile çeşitlenir. Bu çeşitliğin nedenleri o toplumun kültürel yapısı, değerleri, eğitim düzeyleri ve ekonomik şartlarının farklılaşmasından kaynaklanır.

Din sadece bireyleri ilgilendiren subjektif bir biçimde kalmaz bulunduğu toplumlarda birlikte objektifleşir. Din ve toplum böylece birbirini etkileyerek yol alır. Aralarında sürekli bir etkileşim vardır. Toplumdaki eşitsizlikle de birlikte aynı toplum içinde üst kültürün yaşadığı ve halkın yani avamın yaşadığı dinde bazı farklılıklar ortaya çıkar. Halkın yaşadığı dini popüler din olarak adlandırmaktayız. Popüler din kitabi bilgilerden ziyade sözel, efsanevi, kimi zaman batıl inanışları kapsayan, geçmiş dinlerden kalan öğretileri devam ettiren sentez bir yapıya sahip olduğu için bu yaşam tarzı daha çok yanlışlanmış, araştırma konusu olarak pek yer verilmemiştir. Oysa halk dediğimiz kesim büyük çoğunluğu oluşturmakta ve bu nedenle bile olsa araştırılmaya değerdir.

Bu çalışmada Malatya'nın Yeşilyurt ilçesinin Gündüzbey Mahallesi'nde yaşayan kadınların popüler dini yaşantısı ele alınmıştır. Giriş bölümünde; bu araştırmamızın konusu, amacı, önemi, problemi, alt problemleri, hipotezleri ve sınırlılıkları anlatılmıştır.

İkinci bölümde; çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulup konunun daha iyi anlaşılması adına din, tabakalaşma, popüler din, dindarlık toplumsal cinsiyet, halk inanışları kavramları açıklanmıştır.

Bu tez çalışmasında beni yönlendiren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'a, çalışmalarımda ayrıca tüm hayatım boyunca olduğu gibi bu çalışmalarım süresince de benden her türlü desteklerini esirgemeyen aileme ve eşim Yasin SÖYLEMEZ'e teşekkür ederim.

Zeynep Sena SÖYLEMEZ

Malatya/2023

ÖZET

Söylemez, Zeynep Sena, Kadınların Gündelik Yaşantısında Popüler Dindarlık Düzeylerinin İncelenmesi(Gündüzbey Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2023.

Bu araştırma, Gündüzbey'de yaşayan kadınların günlük yaşantılarında dini pratiklerine odaklanmaktadır. Araştırmanın amacı, toplum kesimlerinde yaygın olan inanç ve uygulamaların günümüzdeki varlığını sürdüren tarihi ve sosyo-kültürel etkenleri anlamaktır. Çalışmada yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum ve mesleki durum gibi bağımsız değişkenler ele alınmıştır. Tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak dört seviyeli Likert ölçeği ve revize edilmiş bir popüler dindarlık ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sürecinde mülakat ve gözlem teknikleri kullanılmış ve elde edilen veriler doğrultusunda anket soruları oluşturulmuştur. Birinci bölümde kavramsal çerçeve oluşturulurken, ikinci bölümde yöntemler ve teknikler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise araştırma alanı hakkında bilgiler verilmiş ve elde edilen bulgular tablolarla birlikte yorumlanmıştır. Bu çalışma, popüler dindarlık düzeylerinin anlaşılmasına ve günlük yaşantılarında dini pratiklerin nasıl şekillendiğinin belirlenmesine katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Tabakalaşma, Din, Dindarlık, Popüler Dindarlık, Kitabi Dindarlık, Toplumsal Cinsiyet, Halk İnanışları

ABSTRACT

Söylemez, Zeynep Sena, "Investigation of Popular Religiosity Levels in the Daily Lives of Women (Gündüzbey Example)," Master's Thesis, Malatya, 2023.

This research focuses on examining the religious practices in the daily lives of women in Gündüzbey. The aim of the study is to understand the historical and socio-cultural factors that contribute to the persistence of prevalent beliefs and practices in different societal segments. The independent variables considered in the study include age, gender, education, marital status, and occupational status. A four-level Likert scale and a revised version of the popular religiosity scale developed by Mustafa Arslan were used, employing a random sampling method. The research process involved interviews and observations, which informed the design of the survey questions. The first section establishes the conceptual framework, while the second section discusses the methods and techniques employed. In the third section, the research area is described, and the findings are presented and interpreted with the aid of tables. This study contributes to understanding the levels of popular religiosity and determining how religious practices shape the daily lives of individuals.

Keywords: Social Stratification, Religion, Religiosity, Popular Religiosity, Scriptural Religiosity, Gender, Folk Beliefs

İÇİNDEKİLER

O N A Y	iii
ONUR SÖZÜ	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1

1.Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Toplumsal Tabakalaşma	4
1.2.Din ve Dindarlık	6
1.2.1. Popüler Dindarlık.....	9
1.2.2. Kitabi Dindarlık	14
1.3. Toplumsal Cinsiyet.....	14
1.4. Halk İnanışları	17

İKİNCİ BÖLÜM

MODEL YÖNTEM VE TEKNİKLER

2.1. Araştırmanın Yöntemi	21
2.1.1. Problem.....	21
2.1.2. Hipotezler	23
2.1.3. Sayıtlılar.....	24
2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	24
2.1.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	25
2.2. Veri Toplama Araçları	25
2.2.1. Kişisel Bilgi Anketi	26
2.2.2. Popüler Dindarlık Ölçeği	26
2.2.3. Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geçerliği	27
2.2.4. Popüler Dindarlık Ölçeğinin Güvenirliği	30

2.2.5. Kitabi Dindarlık Ölçeği	30
2.2.6. Kitabi Dindarlık Ölçeğinin Geçerliği	31
2.2.7. Kitabi Dindarlık Ölçeğinin Güvenirliği	31
2.3. Verilerin Analizi ve İstatiksel İşlemler	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1.Araştırma Alanı ile İlgili Genel Bilgiler	34
3.1.1.Gündüzbey'in Tarihçesi ve Coğrafi Konumu.....	35
3.1.2.Gündüzbey'in Nüfus Yapısı	36
3.2.Bağımsız Değişkenler Açısından Örneklem Grubunun Genel Özellikleri.....	37
3.2.1. Örneklem Grubunun Genel Özellikleri.....	37
3.3.Bağımsız Değişkenlere Göre Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık ile İlişkisi	41
3.3.1. Yaş ve Popüler Dindarlık İlişkisi.....	41
3.3.2. Eğitim ve Popüler Dindarlık İlişkisi	44
3.3.3. Medeni Durum ve Popüler Dindarlık İlişkisi	45
3.3.4. Meslek ve Popüler Dindarlık İlişkisi	46
3.3.5. Aile Tipi ve Popüler Dindarlık İlişkisi	48
3.3.6. Daha Önce Yaşanılan Yer ve Popüler Dindarlık İlişkisi	49
3.3.7.Mahallede İkamet Etme Süresi ve Popüler Dindarlık İlişkisi	50
3.3.8.Sosyal Tabaka ve Popüler Dindarlık İlişkisi	51
3.4. Kitabi Dindarlığın Popüler Dindarlık ile İlişkisi	52
3.5. Katılımcıların Kendilerini Dindar Görmeleri Durumunun Popüler Dindarlık ile İlişkisi	53
3.6. Popüler Dindarlık Tutumlarının Toplumsal Faktörlerle İlişkisi	54
3.7. Dini Davranış ve Popüler Dindarlık İlişkisi	57
3.8. Geçiş Dönemleri ve Popüler Dindarlık ile İlişkisi.....	59
3.8.1. Doğum	60
3.8.2. Ölüm	62
3.8.3. Evlilik	64
3.9. Türbe Ziyaretleri ve Popüler Dindarlık İlişkisi	66
3.10. Kandil Kutlamaları ve Popüler Dindarlık İlişkisi	68
3.11.Geleneksel Uygulamalar ve Popüler Dindarlık İlişkisi	70
SONUÇ	73

Kaynakça		78
EKLER		82

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
bak.	: Bakınız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
ed.	: Editör
s.	: Sayı
ss.	: Sayfa Sayısı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğlerleri
vs.	: Vesaire
Yy.	: Yayınevi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
%	: Yüzde

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Faktör Analizi Sonucu Oluşan Faktörler, Faktör Öz Değerleri, Varyans Yüzdeleri ve Toplam Yükleri.....	28
Tablo 2: Faktör Analizi Sonucunda Oluşan Faktör 1 Maddeleri, Öz Değerleri ve Varyans Yüzdesi	29
Tablo 3: Popüler Dindarlık Ölçeği Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı.....	30
Tablo 4: Faktör Analizi Sonucunda Oluşan Faktör 2 Maddeleri, Öz Değerleri ve Varyans Yüzdesi	31
Tablo 5: Kitabi Dindarlık Ölçeği Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı	32
Tablo 6: Gündüzbey Mahallesi 2022 Yılı Toplam Nüfus Sayısı ve Yüzdelik Oranı.....	37
Tablo 7: Örneklem Grubunun Yaşa Göre Dağılımı	38
Tablo 8: Örneklem Grubunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	38
Tablo 9: Örneklem Grubunun Medeni Duruma Göre Dağılımı	39
Tablo 10 : Örneklem Grubunun Meslek Grubuna Göre Dağılımı.....	39
Tablo 11: Örneklem Grubunun Aile Tipine Göre Dağılımı	39
Tablo 12: Örneklem Grubunun Mahallede İkamet Etme Süresine Göre Dağılımı	40
Tablo 13: Örneklem Grubunun Sosyal Tabakaya Göre Dağılımı	40
Tablo 14: Yaş Değişkenine Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları.....	42
Tablo 15: Yaş Değişkenine Göre Popüler Dindarlık Ölçeğinin Korelasyon Analizi Sonuçları.....	43
Tablo 16: Eğitim Durumuna Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları.....	44
Tablo 17: Eğitim Durumuna Göre Kadınların Popüler Dindarlık Ölçeğinin Korelasyon Sonuçları.....	45
Tablo 18: Medeni Duruma Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları.....	45
Tablo 19: Medeni Duruma Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları.....	46
Tablo 20: Meslek Gruplarına Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları	47

Tablo 21: Aile Tipine Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi	
Sonucu	48
Tablo 22: Daha Önce Yaşanılan Yere Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin	
Varyans Analizi Sonuçları.....	49
Tablo 23: İkamet Etme Süresine Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans	
Analizi Sonucu	50
Tablo 24: Popüler Dindarlık Düzeyinin Sosyal Tabakaya Göre Varyans Analizi Sonuçları	
.....	51
Tablo 25: Popüler Dindarlık ile Kitabi Dindarlık Ölçekleri Arasındaki Korelasyon Analizi	
.....	52
Tablo 26: Dindarlık Algısının Popüler Dindarlık ile İlişkisinin Varyans Analizi.....	53
Tablo 27: Toplumsal Faktörlere Göre Katılımcıların Popüler Dindarlık Düzeyinin	
Korelasyon Analizi	54
Tablo 28: Toplumsal Faktörlere Göre Katılımcıların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans	
Analizi	56
Tablo 29: İbadetlere Göre Katılımcıların Popüler Dindarlık Düzeyinin Korelasyon Analizi	
.....	58
Tablo 30 : Geçiş Dönemleri ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi	59
Tablo 31: Doğum ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi	61
Tablo 32: Ölüm ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi	62
Tablo 33 : Ölüm ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi II	63
Tablo 34: Evlilik ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi	65
Tablo 35: Türbe Ziyaretleri ile İlgili İnanışların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans	
Analizi	66
Tablo 36: Örneklem Grubunun Türbe Ziyaret Sebebinin İstatiksel Sonuçları.....	67
Tablo 37: Popüler Dindarlık Ölçeğinin Evliya/Şeyh İnanışlarına Göre Korelasyon Analizi	
.....	68
Tablo 38: Kutsal Gece İnanışı ve Popüler Dindarlık İle İlişkisinin Varyans Analizi	69
Tablo 39: Geleneksel İnanışlar ve Popüler Dindarlıkla İlişkisinin Varyans Analizi.....	70
Tablo 40 : Geleneksel İnanışlar ve Popüler Dindarlıkla İlişkisinin Varyans Analizi II.....	71

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın konusu Kadınların Gündelik Yaşantısında Popüler Dindarlık Düzeylerinin İncelenmesi'dir. Bu incelemeyi Gündüzbey örneği üzerinden ele aldık.

Bu araştırma, Malatya ili Yeşilyurt ilçesi Gündüzbey Mahallesi'nde yaşayan kadınların yaygın dini inanç ve uygulamaları, Popüler Dindarlık başlığı altında incelenmiştir. Çalışmamızda öncelikle konunun daha iyi anlaşılması adına kavramsal ve kuramsal çerçeveye yer verilmiştir. Bölgede gözlem ve mülakat çalışmaları yaparak bölge halkının sahip oldukları inanışlar ve kültürel yapı hakkında fikir edinildi. Elde edilen bulgularla Arslan'ın "Türk Popüler Dindarlık Ölçeği" mahalli unsurlar revize edilerek kullanıldı. Araştırmamızda, deneklerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum ve ekonomik durum gibi faktörler dikkate alınarak, popüler din anlayışındaki çeşitlilikler gözlemlendi.

Araştırma konumuzun genel çerçevesini din kavramı oluşturduğu için öncelikle dinin ne olduğunu ifade etmek gerekir. Din insan toplumunun en güçlü bağıdır. Toplumlari birbirine bağlayan önemli etkenlerden bir diğeri ise kültürdür. Kültür, içerisinde dini öğeleri barındıran gelenek ve dinin sentezlendiği bir terim olması nedeniyle bunların birbirinden bağımsız tanımlanması eksik kalacaktır. Dinin veya kutsalın içinde olmadığı bir kültür düşünülemez. Bu nedenle toplumu birbirine bağlı tutan din ve kültürdür. Fakat aynı toplum içinde aynı kültür ve dini inanışa sahip olunsa da yaşayışda bazı farklılıklar meydana gelmektedir. Toplamların taşıdığı kültürle birlikte eğitim, ekonomi ve güç toplumda farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklarla toplumda tabakalaşmalar meydana gelir. Biz bu çalışmada toplumdaki tabakalaşmayı Arslan'ın ele aldığı gibi üst kültür ve alt kültür olarak inceledik.

Yakın zamana kadar popüler din konusu üzerine yeterli bir çalışma bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise halka ait olan ve resmi bir kaynağı bulunmayan daha çok sözlü kültürü kapsayan bir konunun fazla önemsenmemesidir. Aynı zamanda fundemantalist reformlar nedeniyle yakın yüzyıla kadar popüler din kavramı hurafe, bid'at olarak değerlendirilip sürekli gerilim ve çatışma ortaya çıkmaktaydı. Bu nedenle önem atfedilmeyen aksine terkedilmesi gereken hatalı inanışlar olarak görülmüştür. Fakat mensubu bu kadar fazla ve toplumun çoğunu kapsayan ve halkı yönlendiren popüler din konusu araştırılmaya değerdir.

Biz bu çalışmamızda hem popüler dini hem de bu dini yaşayıştaki kadınların yerini ve popüler dindarlık boyutlarını toplumsal cinsiyet konusu üzerinden inceledik. Yaşanılan yer, yaş, eğitim gibi faktörlerin Gündüzbey'deki kadınların dindarlık boyutlarını ne derece etkilediği çalışmamızın temel çerçevesini oluşturmaktadır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmadaki amacımız, toplum kesimlerindeki yaygın inanç ve uygulamaların günümüzde, hangi tarihi ve sosyo-kültürel etkenler aracılığıyla mevcudiyetini devam ettirdiğini anlamaya çalışmaktır. Halkın yaşadığı dine ekonomi, eğitim, kültür, geçmiş inanışlar hatta siyaset ne kadar etki etmiştir sorusuna cevap bulmayı amaçladık. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet, dindarlığın boyutlarında farklılık oluşturur mu eğer oluşturuyorsa tezahürleri ve nedenleri nelerdir sorularına cevap aradık. Kadınların demografik ve sosyo-kültürel değişkenlerle popüler dini inanışları arasındaki ilişkiyi araştırmak çalışmanın amaçları içinde yer almaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalara katkı sağlamayı amaçladık.

Popüler dindarlık, günümüz toplumunda giderek artan bir öneme sahiptir. Bu konunun çalışılması, birçok açıdan öneme sahiptir. Öncelikle, popüler dindarlık üzerine yapılan çalışmalar, toplumda dinin nasıl algılandığı ve yorumlandığı konusunda önemli ipuçları sağlayabilir. Bu sayede, dinî inançların sosyal, kültürel ve politik boyutları daha iyi anlaşılabilir ve bu alanda farkındalık yaratabilir. Ayrıca, popüler dindarlık çalışmaları, insanların dinî kimliklerini ve inançlarını nasıl ifade ettikleri konusunda da bilgi verir. Bu sayede, dinî çeşitlilik hakkında daha fazla bilgi elde edinilir ve toplumsal hoşgörünün artırılmasına katkıda bulunur. Bunun yanı sıra, popüler dindarlık çalışmaları, toplumun dinî değerleri, ritüelleri ve gelenekleri hakkında da bilgi sağlar. Bu sayede, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda katkıda bulunur. Topluma ve sosyoloji alanına sağlayacağı bu katkılar nedeniyle popüler dindarlık konusunu ele almak büyük bir öneme sahiptir.

Peter Berger, din için “Din mi herkesin bildiği bir şey.” diye ifade etmektedir.¹ Berger'in ifade ettiği durum şudur ki; herkesin bildiği ve sıradan bir bilgi gibi görülen

¹ Berger, Peter, Dini Kurumlar, (çev. Adil Çiftçi), Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1995(4), ss. 425-465, s.1.

konular baştan ele alınıp incelenmeye değer.² Çünkü herkesin bilgisinde olan konularda gözden kaçırılan yanlışlıklar veya hatalı değerlendirmeler çok daha mümkündür.

Son dönemlerde, sosyal bilimlerde uzun bir süre boyunca ihmal edilen ve yeterince dikkate alınmayan bir kavram olarak gündelik hayat öne çıkmaktadır. Gündelik hayatın ihmal edilmesinin temel nedeni, onun basit, sıradan ve rutin bir şekilde işleyen bir özelliğe sahip olmasıdır. Ayrıca, herkesin bildiği ve herkesin yaşadığı bir deneyim olması da gündelik hayatın önemsenmemesine yol açmıştır.³

İslam çalışmalarında yakın zamana kadar popüler din konusu üzerine yeterli bir çalışma bulunmamaktadır. Arslan'ın açıklamasına göre bunun nedeni, din ve teoloji denince hala metinselci yaklaşımların ön plana çıkması ve bağlamsal yaklaşımların görmezden gelinmesidir.⁴

Arslan'ın görüşüne göre, Türk toplumunun dini yaşamının önemli bir bölümünü oluşturan ve bu nedenle geniş halk kesimlerinin dini inanç ve uygulamalarını daha iyi anlamak için önemli bir rol oynayan halk dindarlığı üzerinde daha kapsamlı, pratiğe dayalı ve deneyimsel çalışmalara ihtiyaç olduğu açıktır.⁵ Ülkemizde bu alanda çalışmalar yapıldığını inceledik. Fakat bunların yeterli olmadığını ve popüler dindarlık kavramının geniş bir yelpazeye sahip olması nedeniyle yapılan her çalışmanın yeni bir bakış açısı kazandıracağını farkettilik. Bölgeden bölgeye değişecek olan popüler dini inanışların Gündüzbey'de yapılan çalışmayla farklı boyutları ortaya koyması açısından din sosyolojisi alanı adına önem arz etmektedir.

² Arslan, Mustafa, Din Sosyolojisi, (Yayımlanmamış Notlar), 2017, s.3.

³ Arslan, Mustafa, "Gündelik Hayatta Din", Din Sosyolojisi, (ed. Niyazi Akyüz), (4.baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2016, s. 307.

⁴ Arslan, 2016, s. 309.

⁵ Arslan, Mustafa, Türk Toplumunda Geleneksel Dini Yaşam ve Halk İnançları: Taşrada Yaşayan İnsanlar Arasında Uygulamalı Bir Çalışma, Değerler Eğitimi Dergisi, 2003, 1(2), ss.23-46, s.26.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Tabakalaşma

Gordon Marshall, din sosyolojisi sözlüğünde tabakalaşma terimini, toplumdaki yapılaşmış eşitsizliklerin araştırıldığı çalışmalar için kullanılan bir terim olarak tanımlamaktadır. Marshall'a göre, sosyolojide tabakalaşma terimi, genellikle toplumsal eşitsizliğin yapısal nedenlerini araştıran çalışmalar için kullanılır. Yani, insan grupları arasındaki sistematik eşitsizlikleri, toplumsal süreçlerin istenmeyen sonuçları olarak inceleyen araştırmalarda sıkça kullanılır.⁶ Tüm toplumsal sistemler tabakalıdır. Yani maddi ve kültürel kaynakların dağıtımı eşitsizdir.⁷ Toplumda bir takım farklılaşma ve tabakalaşmaların mevcudiyeti toplumsal bir realitedir ve bu sebeple de sosyoloji biliminin belli başlı konuları arasında yer almaktadır. Toplumsal yaşamda meydana gelen çeşitli farklılaşma ve tabakalaşmalar, toplumun dini hayatına da yansımakta ve buna bağlı olarak toplumun dini yaşamında farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır. Servet, gelir, mesleki prestij, eğitim ve dini bilgi gibi çeşitli nitelikler, toplumsal tabakalaşmanın oluşmasına katkıda bulunan unsurlardır.⁸

Toplumsal tabakalaşma kavramı ilk olarak ne zaman insanlığın gündemine geldiği önemli bir konudur. Sezal'a göre Fransız Devrimi'ni bir başlangıç noktası sayabiliriz. Geçmişte, toplumu yöneten krallar ve kilisenin otoritesi tartışılmamıştı. Ancak zamanla, bu otoritenin meşruiyeti ve yöneticinin bu rolü yerine getirme yeteneği bireyler ve yurttaşlar tarafından sorgulanmaya başlandı. Toplumda var olan farklılıklar ve özellikle eşitsizlikler de sorgulanmaya başlandı. Bu sorgulama süreci, insanlığın gündemine "toplumsal tabakalaşma" ve "toplumsal eşitsizlik" kavramlarının hakim olmasına yol açtı. Bu yeni anlayış, insanların anlama, sorgulama ve anlamlandırma süreçlerinde önemli bir rol oynamaya başladı.⁹

⁶ Marshall, Gordon, Sosyoloji Sözlüğü, (8.baskı), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2005, s.710.

⁷ Giddens, Anthony, Sosyoloji, (çev.Günseli Altaylar), (8.Baskı), Say Yayınları, İstanbul 2020, s.107.

⁸ Arslan, Mustafa, Türk Popüler Dindarlığı, (1.baskı), Dem Yayınları, İstanbul 2004, s.85.

⁹ Sezal, İhsan, Sosyolojiye Giriş, (5.baskı), Beta Yayınları, İstanbul 2014, s. 245.

Toplumsal tabakalaşma kuramının iki önemli temsilcisi Max Weber ve Karl Marx'tır. "Karl Marx, toplumsal tabakalaşmayı ekonomik faktörlere dayandıran bir teori geliştirdi. Marx, kapitalist toplumlarda tabakalaşmanın temel olarak üretim araçlarına olan erişimle ilişkili olduğunu savundu. Ona göre, burjuvazi (sermaye sahipleri) ve proletarya (işçi sınıfı) arasındaki çelişki, toplumun temel tabakalaşmasını oluşturur. Max Weber, sosyal statü ve güce dayalı çok boyutlu bir tabakalaşma kuramı geliştirdi. Weber'e göre, tabakalaşma sadece ekonomik sınıflandırmaya dayanmaz, aynı zamanda sosyal statü ve güç faktörlerine de bağlıdır. Weber, sınıf, statü ve parti (güç) kavramlarını bir araya getirerek toplumsal tabakalaşmanın karmaşık bir yapıya sahip olduğunu vurgular. Weber, din ve toplum arasındaki karşılıklı ilişkileri determinist bir tarzda anlayarak, din ile birlikte tüm manevi gelişmeleri sosyo-ekonomik şartlar da dahil statü ve gücün bir sonucu ortaya çıkan sosyal bir olgu olarak değerlendirir."¹⁰

Tabakalaşma, Bilgin'in de ifade ettiği gibi sosyal sınıfların demografik yapılarının gereği olarak genelde bir piramit şeklindedir. En üst sınıf en az kişiyi kapsayan ve en saygın, soylu kimselerin yer aldığı bölümdür. En alt kesimde ise sayıca daha kalabalık ve köylüler ya da serfler dediğimiz kimseler yer alır. Piramit sadece iki kısımdan oluşmamış arada yer alan tabakalar da mevcuttur. En üst tabakanın hemen altında ruhban sınıfı yer alır. Bunlar ekonomik ve siyasi gücü ellerinde tuttukları için asiller ile boy ölçüşürler. Serflerin hemen üstünde ise zanaatkarlar dediğimiz kesim yer alır.¹¹ Zanaatkarlar, çeşitli el becerilerine sahip olan ve belirli mesleklerde uzmanlaşmış kişilerdir. Bu toplumsal tabakalaşmalarla birlikte toplumsal farklılaşmalar doğar ve toplumsal yapı değişir. Toplumsal yapının değişmesiyle birlikte buna paralel olarak toplumun kültürel hayatında değişiklikler olur. Ancak bu değişim sürecinde kültürde ve onun içinde yer alan dini kültürde değişime direnme söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle kimi zaman da dindeki tabakalaşmalar bundan doğmaktadır.

Sezen, değişime direnç konusunun psikolojik bağlamda nedenlerini şöyle sıralamaktadır: Değişime karşı direncin sebeplerinden biri alışılmış olanı terk etmenin zorluğudur. İnsanlar alışkanlıklarının çocuklarıdır ve alışkanlıklarından bildikleri yoldan kolay kolay vazgeçmek istemezler. Çünkü değişimin içinde belirsizlik hakimdir ve değişim her ne kadar zaruri olsa da belirsizliği tercih etmektense değişmemek, belirsizliği olmayan

¹⁰ Kurt, Abdurrahman, Din Sosyolojisi, (11.baskı), Sentez Yayıncılık, İstanbul 2016, s.65.

¹¹ Bilgin, Vejdî, Bizi Kuşatan Toplum, (4.baskı), Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013, s.95.

sıkıntıyı çekmek daha tercih edilebilir bir durumdur. İkinci psikolojik neden ise değişim hareket ister fakat değişmemeyi tercih etmek daha rahat bir tercihtir. Bir diğer neden güvenlik hissidir. Kişiler veya toplumlar alıştıkları düzende ilerlemeyi daha güven verici bulurlarken değişim onlar için güvensizlik duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Değişime direnç açısından birçok psiko-sosyal etken söz konusu iken, içinde yaşadığımız sosyo-kültürel-dini çevrenin de baskın nitelikleri yönlendirici olabilir.¹² Bu toplumsal direncin etkisiyle dini tabakalaşmalar ortaya çıkmıştır. Direnç gösteren halk kesimi gelenek ve alışkanlıklarından vazgeçememiş ve yeni gelen bilgiyi bazen sentezleyerek bazen de tamamen eski inanışa göre yaşama geçirmiştir. Bununla birlikte halk dindarlığı veya popüler dindarlık dediğimiz dindarlık tabakası meydana gelmiştir. Bu tabakalaşma da dinin özünde bir değişiklik olmaz. Fakat hayata geçirmede farklılıklar gözlemlenir. Örneğin popüler dindarlığa sahip olan kesim sözlü dini geleneği devam ettirirken kitabi dindarlığa sahip olanlar metinlere daha çok bağlı kalmaktadırlar.

Yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı bir toplumda sahip olunan dini inanç aynı olsa da hayata geçirip yaşamada farklılıklar tezahür etmektedir. Dindarlık tipolojileriyle ilgili önemli adımlar atan sosyologlardan biri Max Weber'dir. Toplumsal tabakalaşmayla birlikte ortaya çıkan tipolojileri; çiftçi, şövalye ve feodal beyler dindarlığı; bürokrasi, burjuva, küçük burjuva, esnaf ve zanaat dindarlığı, proleter alt tabaka veya büyüsel dindarlık, derviş dindarlığı, dünyevi zühd, uhrevi zühd, şehir dindarlığı şeklinde ayırmıştır.¹³ Weber'in yaptığı bu ayrımların temelini ekonomik ve siyasal nedenlerle beraber kültürel nedenler de kapsamaktadır.

1.2.Din ve Dindarlık

Popüler din kavramını açıklamadan önce din terimini açıklamak konunun daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Din biliminde genel olarak kabul gören görüşe göre, tüm dinleri içerecek şekilde yapılan din tanımı, Rudolf Otto'ya ait olarak kabul edilir. Sonraları birçok sosyolog tarafından da kabul gören bu tarif dini, “kutsalın tecrübesi” olarak tanımlamaktadır.¹⁴ Geertz ise daha geniş bir tanımlama getirmiştir. Ona göre din:” Varlık

¹² Sezen, Abdulvahid, Değişime Direnç Psikolojisi Bağlamında Belirsizlik Duygusu ve Dinsel Yönelimlerin Etkileri, Toplum Bilimleri Dergisi, 2015, 9(17), s.11.

¹³ Erkol, Mehmet, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015/17(2), ss.131-161,s. 141.

¹⁴ Freyer, Hans, Din Sosyolojisi, (çev.Turgut Kalpsüz), (2.baskı), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2016, s.55.

hakkında genel düzen mefhumları formüle ederek; güçlü, daimi ve derin motivasyonlar ve imkanlar uyuracak şekilde insana tesir eden ve formüle ettiği mefhumlara gerçeklik görünüsu vererek, uyandırdığı motivasyonlar ve imkanların yalnızca ‘Gerçek’ten doğduğu izlenimi uyandıran semboller sistemidir.”¹⁵ Marx ve Durkheim’in iddia ettiği gibi, din sadece sosyal kontrol veya toplumsal entegrasyon amacıyla var olmamıştır. Din bize varoluşumuzla ilgili cevaplar sunar. İnsanların sonlu varlıklar olduğunu, sınırlarının olduğunu bize öğretir. Kısacası, din bize bu dünyada varoluşumuzun nedenini anlatır.¹⁶ Peter B. Clarke’a göre “Din, insan durumuna bir cevap sağlar. İnsanların savunmasızlığı, yanılabilirliği ve ölümlülüğu ile yüzleşmesine ve bunlarla başa çıkmasına yardımcı olur. Sınırlılığımıza rağmen insan varoluşuna anlam katar. Umutsuzluğun ezici kanıtlarına rağmen, insanlara devam etmek için umut ve cesaret verir.”¹⁷

Din, toplumdan ayrı tutularak tarifi yapılamayacak bir kavramdır. İnsandan ayrı hiçbir sosyal gerçeklik olamaz.¹⁸ Gerçekten de insanlar arasındaki birçok ilişki türünün dini bir unsur barındırdığını söyleyebiliriz. Hafif bir alt-tını olarak bu ilişkilere eşlik edebileceği gibi, onlara nihai rengini de verebilir.¹⁹ Din varlığını toplum ile birlikte sürdürür. Din öncelikle fertleri ilgilendiren ve kişisel bir hususken sonradan zorunlu olarak kişileri aşan ve nesnelleşen yani toplumsallaşan bir hususa dönüşür. Bu nedenle M. Ali Kirman’ın da açıkladığı şü tanımını da eklememizde yarar vardır: “Din, aynı zamanda insanın tutum ve davranışlarını düzenleyen değerler manzumesinin belirleyicisi ve yol göstericisi olarak çok önemli rolleri yerine getirir. Bu, dinin toplumsal boyutunu da açıklamaktadır.”²⁰ Dini inançların rolleri içerisinde en etkili olanı elbette sosyal kontrolü sağlamalarıdır. Bu nedenle kitabi olan din sosyal alana girdiğinde o toplumun yapısı ve ihtiyaçları doğrultusunda yaşama geçirilir.

Dinin toplum içerisinde ikiye ayrılan işlevi söz konusudur. J. Wach’a göre din toplumlarda hem parçalayıcı hem de yapıcı, birleştirici ve bütünleştirici role sahiptir. Yapıcı,

¹⁵ Yapıcı, Asım, Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın, (1.baskı), Çamlıca Yayınları, İstanbul 2016, s.52.

¹⁶ Köse, Ali, Laik Ama Kutsal, (1.Baskı), Etkileşim Yayınları, İstanbul 2006, s. 69.

¹⁷ Brog, Meerten ter, Religion and Power, (ed.Peter B.Clarke, The Oxford Handbook of the Sociology of Religion), Religion, Social Science Studies of Religion 2011, s. 233.

¹⁸ Berger, Peter, Dinin Sosyal Gerçekliği,(çev.Ali Coşkun) İnsan Yayınları, İstanbul 1993, s. 29.

¹⁹ Simmel, Georg, Bireysellik ve Kültür, (3.baskı), Metis Yayınları, İstanbul 2020, s.303-304.

²⁰ Kirman, Mehmet Ali, Din sosyolojisi Sözlüğu, (1.Baskı), Karahan Kitabevi, Adana 2016, s.79.

birleştirici ve bütünleştirici yapısı parçalayıcı yapısından çok daha güçlü olduğunu ifade etmektedir.²¹ Aynı zamanda din toplum içerisinde problem çözücü bir özelliğe de sahiptir.

Din kavramının farklı açıklamalarına ve dinin işlevsel yönlerine değindik. Bu, dindarlık kavramının daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Dindarlık ise Günay'ın ifadesine göre, bireyin günlük yaşamında dinin önemini belirten ve kişinin dine olan inancını ve bağlılık düzeyini ifade eden bir kavramdır.²² Russell, dindarlığın temel kaynağını korku duygusuna dayandırır. Ona göre, dindarlığın temelinde üç tür korku yer alır. Birincisi, doğal afetler gibi doğanın insanlara zarar verebileceği korkusudur. İkincisi, diğer insanların neden olabileceği kötülüklerden kaynaklanan korkulardır. Üçüncüsü ise insanın kendi tutkularının yol açabileceği ve sonradan pişman olacağı davranışlardan kaynaklanan korkulardır.²³

Comte'a göre dindarlık, insanın en doğal ve belirgin özelliklerinden biridir. Ona göre insan ile hayvan arasındaki temel fark, en basit şekilde putperestlikten çıkıp gerçek dini anlama yeteneğine sahip olmanın insanlar için mümkün olmasıdır.²⁴

Kızılgöçer dindarlığı, “Yaşama ve hissetme bakımından bireysel, etkileri açısından da sosyal bir olgudur” şeklinde tanımlar. Başka bir deyişle bireysellik yönüyle öznel bir karaktere sahip olan dindarlık sosyal tezahürleri bakımından nesnel ve gözlenebilir bir yapı arz etmektedir.²⁵ Dindarlığın tek ve net bir tanımını yapmak çok güçtür. Çünkü dindarlık çok boyutlu yapıya sahiptir. İnsan, inançlarının kendi hayat biçimi üzerinde oluşan ve yaşantısıyla bütünleşen yönlerini yansıtırken, hayatın değişen dinamiğinden etkilenerek farklı dindarlık biçimlerini ortaya çıkarabilmektedir. Dinin belirlediği yaşama biçimi ile insanların dindarlık kabulleri arasındaki ayrımın temelinde, toplumların farklı kültürel ortamları ve bu yapının sürekli değişim içinde bulunması yatmaktadır.²⁶ Bireyin dinini veya dindarlık boyutunu anlamak sadece onun ibadet sıklığını ele almakla yeterli ve doğru bir sonuca ulaşılamaz. Bu nedenle dindarlık yani dini hayat çok boyutlu olarak ele alınmıştır.

²¹ Günay, Ünver, Din Sosyolojisi, (11.baskı), İnsan Yayınları, İstanbul 2012, s.415.

²² Kirman, 2016, s.81.

²³ Kayıklık, Hasan, Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları, Dini Araştırmalar Dergisi, 2002, 5(13), ss.27-40, s.32.

²⁴ Günay, 2012, s.138.

²⁵ Kızılgöçer, Muhammed, Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Çalışma, (1.Baskı), Gece Kitaplığı Yayınevi, Ankara 2015, s.85.

²⁶ Perşembe, Erkan, Popüler Dindarlık Çağı: Tüketilen İslam, Eskiye Dergisi, 2007, 7, ss.5-12, s.5.

Bu boyutlardan bazılarını Kızılgeçit şöyle sıralamıştır: Dini inanç boyutu, dini uygulama boyutu, dini duygu boyutu, dini bilgi boyutu ve dini etki boyutu.²⁷

Dindarlık tipolojileri dindarlık kavramının çok boyutlu olması nedeniyle farklı şekillerde ayrımlara tabi tutulmuştur. Örneğin Weber sınıf, statü ve parti tabakalaşma kuramı ile üst ve alt tabaka dindarlığı ayırımına gitmiştir. Biz de dindarlığı dikatomik bir kavram olarak ele aldık. Arslan'ın konuyu ele alış şeklindeki gibi dindarlığı iki boyutta icedik. Bunlardan ilki popüler dindarlık ikincisi ise kitabi dindarlıktır. Önemli bir nokta olarak, hemen bütün büyük dinlerde, resmi ve kitabi dindarlık ile halk dindarlığı arasında belirgin farklılıkların olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bu farklılıklar, kayda değer bir şekilde birbirinden ayrılmaktadır.²⁸ İslamiyette de biz buna Gazzali'nin tanımladığı avam ve havas tabakalarıyla farklılaşan dindarlık boyutları da diyebiliriz. Bunun nedeni toplumlardaki eşitsizliklerdir. Toplumlardaki eşitsizliklerle birlikte toplumsal tabakalaşmalar ortaya çıkar. Arslan'a göre tabaka, bir topluluğun, çeşitli rol ve statülerin belli bireyler tarafından paylaşılmasıyla ayrıldığı grupları ifade etmektedir.²⁹ Başta saydığımız etkenler nedeniyle dinin özünde değil ama hayat tarzı üzerinde dini farklılaşmalar ortaya çıkar. Dindarlık da çeşitleri ve boyutları açısından çeşitlilik gösterir.

Dindarlığın yapısını değiştiren bir diğer etken de dindarın dinini hangi kaynaklardan öğrendiğidir. Zira dindarın bilgi kaynakları, doğal olarak dindarlığın yapısını etkileyebilir ve şekillendirebilir.³⁰ Sözel ve nesilden nesile aktararak gelen, kitabi formu olmayan ama toplumun yaşatmayı devam ettiği bilgi olarak kaynağı atalardan alınan dini bilgi popüler dindarlığı ortaya çıkarır.

1.2.1. Popüler Dindarlık

Din kavramı genellikle normatif değerlerle ilişkilendirilir ve özellikle İslam'da metinsel ilkeler ön plandadır. Ancak, buna ek olarak, toplum tarafından algılanan ve yaygın olarak uygulanan bir dindarlık tarzı da mevcuttur ki buna "popüler din" adı verilmektedir.³¹

²⁷ Kızılgeçit, 2015, s. 91.

²⁸ Günay, 2012, s.333.

²⁹ Arslan, 2004, s.88.

³⁰ Bilgin, Vejdi, Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2003, 12(1), ss.193-214, s.195.

³¹ Arslan Mustafa, Popüler Dinin Değişen ve Değişmeyen Yüzü, Eskiye Dergisi, 2008(10),21-26, s.22.

Popüler din, bireylerin dinî inançlarını günlük hayatta, toplumsal etkileşimlerinde ve pratiklerinde nasıl uyguladıklarını yansıtır.

Günay'ın ifadesine göre, dinin toplumdan ve o toplumun kültürel yapısından bağımsız bir şekilde değerlendirilemeyeceği vurgulanmaktadır. Toplumlarda, iş, sosyal statü, pozisyon ve işlev farklılıklarının dinle yakın ve karşılıklı ilişkileri bulunmaktadır. Bu yüzden popüler din kavramı açıklanmak isteniyorsa bu kavram kültür, toplum ve din terimleri birarada düşünülerek açıklanmalıdır. Kültürden ve toplumdan soyutlanmış bir din yaşanamaz. Kitabî olan din, içerisine girdiği toplumun kültürel, siyasi, ekonomik, iktisadi gibi durumlarından etkilenmektedir. Bu etkileşim elbette tek taraflı olmamakla birlikte kitabî ve popüler din arasında sürekli olarak bir etkileşim söz konusu olmaktadır. Toplum ile din arasındaki ilişkilerde de durum böyledir. Toplum düzeninin ve sözgeşi, toplumsal tabakalaşma yapısının din üzerinde belirli birtakım etkilemeleri görmezden gelinemez.³²

Açıklayıcı olması adına yaptığımız din ve dinin toplumsal yaşantıdaki etkilerinden sonra popüler dinin neyi ifade ettiğini açıklayabiliriz. Öncelikle Arslan, popüler dinin ortaya çıkış şeklini şöyle tanımlamaktadır “Yüksek tipli evrensel dinlerin ortaya çıkması ile yerel folk inanışlar, bu dinlere ait inanışlarla birleşerek geniş kitlelere yayılıp popülerleşmiştir. Ayrıca evrensel, büyük dinler yaygınlaştıkça bu dinlere yeni girenlerin sayısında bir artış olmuş, bunlar eski inançlarını yeni dinin içerisinde örtülü bir şekilde sürdürmüşlerdir.”³³

Popüler din, geniş toplum kesimlerindeki yaygın dini inanç ve uygulamaları ifade etmektedir. Popüler din, antik geleneklere ve kültürlere ait inançlar ile evrensel, kitabî dinlere ait inançların etkileşimde bulunarak geniş halk kesimleri arasında bir arada bulunmasını ifade eder.³⁴

Yukarıda bahsettiğimiz üzere popüler din özünde kitabî dinden tamamen ayrı bir konumda değildir. Bu nedenle popüler dini toplum içerisindeki batıl, yanlış, basit uygulamalardan oluşan davranışlar olarak ifade etmek yanlış olacaktır. Popüler dinin içinde geçmiş kültür ve dinleri yansıtan ilkel uygulamalar olsa da tamamen bunlardan oluşmayıp kitabî dinin de burada yer aldığını söylemeliyiz. Bu nedenle kitabî din ve popüler dinin

³² Freyer, Din Sosyolojisi, s.98.

³³ Arslan, Mustafa, Popüler Dini Yönelimlerin İncelenmesinde Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri, 2008/6(15), 9-34, s.12.

³⁴ Arslan, Mustafa, 2004, s.53.

birbiriyle çelişen ve zıt kavramlar olduğunu söylemek hatalı olacaktır. Çünkü burada ikisi arasında içiçe geçmişlik mevcuttur. Popüler din yüksek tipli, organizeli, kitabi dinlerle bir arada yaşayan, kurumsal olmayan inanç, ritüel ve pratikleri tanımlamada kullanılan bir terimdir.

Toplumsal tabakalaşma konusunu ele alırken bahsettiğimiz gibi toplumda bir çok faktörden kaynaklanan tabakalar mevcuttur. Bu nedenle popüler din kavramından bahsederken din-gelenek veya din-kültür terimleriyle açıklamamız gerekmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus popüler dinde din ne tamamen kültürün bir parçası olur ne de din geleneği tamamen kuşatır. Toplumların kültürünü de sosyologlar dikotomik bir ayrımla üst kültür ve alt kültür olarak ikiye ayırmışlardır. Bir toplumun benimsemiş olduğu din hem üst tabakada bulunan entelektüel kesime hem de alt tabakada olan avam grubuna hitab eder. Bu iki gruba hitap eden din keskin değişimler yaşamaz fakat bazı farklılıklar ortaya çıkar. Üst tabaka daha eğitilmiş, entelektüel birikime sahip ve yüksek din bilgisine sahiplerken alt tabaka yani avam grup çoğunluğu oluşturan, kitabi din bilgisi zayıf fakat kültürü ve geçmiş inançlarının parçalarıyla dini sentezleyerek daha çok dinin işlevsel yönünü kullanan gruptur. Üst kültürün yaşadığı dine kitabi din denirken alt kültürün yaşadığı dine popüler din denmektedir. Fakat buradan da anlaşıldığı üzere popüler din kitabi dinden kopuk değil ondan bir parçadır. Popüler din ve kitabi din birbirinden tamamen ayrı kavramlar olarak değerlendirildiğinde hatalı bir açıklama ortaya çıkar. Çünkü ikisi birbirinden tamamen ayrı ve birbirinden keskin çizgilerle ayrılmış değildir. Popüler dini kitabi dinden tamamen ayrı tutarsak halkın yaşadığı dini, hurafe, yanlış ve sadece kültürden ibaret bir yaşayış olduğunu ifade etmiş oluruz ki bu da hatalı bir tanımlama olacaktır. Popüler dinde dinin özü korunurken sonradan katılanlar bir araya gelip yeni bir sentez oluştururlar. Bilgin'e göre bu sentezde, bazı durumlarda dinin birincil düzeyde kabul ettiği uygulamalar ikincil düzeye kayar ve bu değişimlerde önem derecelerinde farklılıklar görülebilir. Örneğin, Türkiye'de sıkça görüldüğü gibi bayram namazları, sabah namazına göre daha büyük bir öneme sahip olabilir. Bir birey bayram günü sabah namazını kaçırırsa üzülebilir, ancak bayram namazını kaçırırsa bu onun için daha büyük bir üzüntü kaynağı olabilir.³⁵

³⁵ Bilgin, Vejdî, Din Sosyolojisi, (Ed.Talip Küçükcan), Anadolu Üniversitesi Yayınları, 3.baskı, Eskişehir, 2013, 170-193, s.175.

Popüler din hurafe ve batıl dediğimiz inançlar içerdiği gibi sadece bunlardan ibaret değildir. İçerisinde kitabi dinden de parçalar bulunmaktadır. Popüler dinin ağır basan yönü öğretilerden çok büyüü, hükümlerden çok dini coşkuyu vurgular.³⁶

Williams, popüler dinin modern hayatta görünüm şekillerini “beslenme”, “sağlık sorunları”, “hayat sürecindeki büyük geçiş dönemleri”, “kötülük ve kötü talih problemleri”, “gelecek tahminleri”, “ölüm” gibi başlıklar altında kategorize etmektedir.³⁷ Waardenburg ise daha özelde popüler İslam’ın belirgin özelliklerini geçiş ayinleri, tabiattaki mevsimlerin, haftalar, ay ve yılların devri daimlerini kutlama, zaman zaman kabile seçimleriyle alakalı olan kutsal ziyaretler ve bir kabile içindeki belli aile ve sınıfların kutlamaları gibi grubun kaynaşmasını sağlayan mevsimler dışındaki toplu merasimler, dini ehemmiyetin verildiği şahsiyetlerin hayatta ya da öldükten sonra tazime kadar uzanan uygulama biçimleri, doğal afetler gibi beklenmedik olaylar ve krizlerle ortaya çıkan dini davranış kalıpları olarak belirtmiştir. Onlar, bu tür yapılar, genellikle toplumun kutsal özelliklerini yansıtan bir yapıya sahiptirler ve bireysel ve toplumsal yaşamdaki pratik sorunlara katkı sağlamanın yanı sıra, kendini ifade etme ve gerçekleştirme konusunda daha fazla dindarlık taşıyan bireylere fırsatlar sunarlar.³⁸

Arslan popüler dinin ortaya çıkış sürecini ise şöyle açıklamıştır: “Evrensel dinler diğer büyük sosyal kurumlar gibi değişiklik ve farklılıklar göstermektedir. Dinbilginlerinin tespit ettiği normatif tarzdaki ideal şekil ve kuramlara geniş halk kitleleri katıldığında onların kavrayış ve eğilimlerine göre şekil almaktadır. Böylelikle eğitilmiş insanların oluşturduğu resmi kitabi din diye adlandırılan dini anlayış ya da dindarlık yanında halk tabakasında da kendine has bir dindarlık ortaya çıkmaktadır. Halkın geliştirdiği bu inanç ve uygulamalara ise popüler dindarlık denmektedir.”³⁹

Popüler kültürün ve geleneğin dirençli çıkması popüler dini ortaya çıkarır. Toplumlarda yeni bir din veya bilgiyle karşılaştıklarında değişime direnç gösterirler. Bunun nedenleri kimi zaman psikolojik kimi zaman yarar üzerine direnç göstermeleridir. Psikolojik direnç,

³⁶ Arslan, 2004, s. 57.

³⁷ Okutan, Birsan Banu, Popüler Kültür Din ve Kadın, (1.baskı), Düşün Yayıncılık, İstanbul 2013, s.37.

³⁸ Waardenburg, J.D. Jacques, “İslami Çalışmalarda Bir Problem Olarak Resmi ve Popüler İslam”, (çev.Mustafa Arslan), Tabula Rasa, 2003(3), ss.137-160, s.139-140.

³⁹ Arslan, 2017, s.22.

değişimdeki belirsizliğin insanları ve toplumları korkutması ve kaygılandırmasıdır. Bir başka neden alışkanlıkları terk etmenin zor olmasıdır. Bir diğeri ise değişimin güven duygusunu süreli olarak da olsa sarsmasıdır. Fakat en önemli sebeplerinden biri toplumlarda oluşan kolektif bilinçtir. Çünkü bu kolektif bilinç tamamen bilinç dışı gerçekleşir ve nesilden nesile aktarılacak güçlü bir şekilde varlığını korur. Bu geçmişin deneyimleridir ve insanlar denenmemiş olanı tercih etmektense deneyimlenmiş ve bilindik olanı tercih ederler. Toplumlardaki bu kendiliğinden oluşan bellek silinmez veya zamanla kaybolmaz.⁴⁰ Toplumun bu belleği karşılaştığı normatif dinle sentezlenir ve ortaya halkın yaşadığı popüler dindarlık çıkar.

Popüler dindarlık, daha çok kötülük probleminden etkilenir. Hastalıktan şifa bulma, kaza ve belalardan kurtulma vb. bu dünyada fayda ummayı vaadederek.⁴¹ Popüler dindarlık sadece eğitim ve kitabi bilgiye ulaşılabilirlikle ilgili değildir. Bunu kanıtlayan durum da günümüz modern dünyasında kitabi bilgiye ulaşım ne kadar kolay olsa da popüler dindarlık bu dönemde oldukça yaygındır. Popüler dindarlık hastalıklardan, kaza ve belalardan kurtuluş vaat eder. Aslında geçmişte batıl, gerici düşünce, eğitimsizlik olarak tanımlanan büyüsel ve paranormal inançlar günümüz modern dünyasında medyumluk, falcılık, astroloji adı altında fazlaca kitle bulmaktadır. Çünkü modern dünyanın da getirdiği stresli yaşam ve anlam arayışları içinde din, özelde popüler din sığınılacak bir liman olmaktadır. Çünkü popüler din daha çok çözüm odaklı, uygulanabilir ve işlevsel olma odaklıdır.

Türk popüler dindarlığının gelişimine bakacak olursak Türklerin İslamiyete girmesi gaza faaliyetleri ve tarikatlara mensup müritlerin dini tebliğleri vasıtasıyla olmuştur. Bu nedenle İslamiyet'in Türkler arasında yayılması ve ilk planda yerleşmesi "resmi" ve "kitabi" formlardan ziyade "mistik formlar"ın etkili olmasıyla sonuçlanmıştır. Geçmiş dinlerden gelen büyüsel inançlarını da İslamla sentezleyerek avamın yaşadığı dinle havasın yaşadığı din birbirinden biraz ayrılmıştır.⁴² Türk popüler dindarlığını ikiye ayırarak inceleyecek olursak bunlardan ilki geleneksel dönem Türk popüler dindarlığı ikincisi ise modern dönem Türk popüler dindarlığıdır. Geleneksel Türk toplumundaki dini yayılış yukarıda bahsettiğimiz

⁴⁰ Olick , Jeffrey K., Kolektif Bellek:İki Farklı Kültür, (çev. Meral Güneşdoğan), Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2014, 1(2), ss.175-211.

⁴¹ Arslan, 2004, s.57.

⁴² Arslan, 2004, s.134-135.

şekilde gerçekleşirken Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte dini modernleştirme eğilimleri, İttihatçılardan başlayarak Türkiye'de bir tek din olduğu noktasından hareket etmiştir. Mardin bu dönemi şöyle yorumlamaktadır:” Dini ciddiye alan veya ciddiye almayan kişiler, genellikle halk inançlarının kendi içinde anlamlı bir tür olduğunu kabul etmemişlerdir. Halk kültürü ile elit kültür arasındaki derin uçurum, elitlerin dinin önemini vurgulamasına rağmen, "halk İslamı" gibi ifadeleri, kural dışı olarak görmeleriyle sonuçlanmıştır.”⁴³

1.2.2. Kitabi Dindarlık

“Kitabi dindarlık” terimi, bir dinin kutsal kitaplarına sıkı bir şekilde bağlı olan bir din anlayışını ifade eder. Bu anlayışta, dinin doğru yolu sadece kutsal kitaplarda yer alan öğretilere göre belirlenir ve başka kaynaklar veya yorumlar dikkate alınmaz. Kısaca söylemek gerekirse; okumuş, yüksek din bilgisine sahip insanların oluşturduğu din yorumunu ifade etmek için “resmi-kitabi dindarlık” kavramı kullanılmaktadır.⁴⁴

Örneğin, İslam'da kitabi dindarlık anlayışı, Kur'an'ın ve Hz.Muhammed'in hadislerinin doğru yorumlanması ve uygulanması ile belirlenir. Benzer şekilde, Hristiyanlık'ta kitabi dindarlık anlayışı, İncil'in ve Hristiyan inanç esaslarının sıkı bir şekilde takip edilmesini gerektirir.

Waardenburg'a göre resmi yani kitabi din, insanların dince mükellef oldukları ve fikri açıdan da geçerli olan belli amellerin uygulanabileceği mecburi vazifelere delalet eder. Resmi İslam'ı ise şöyle açıklar: “Resmi İslam için başka bir kriter daha vardır. Resmi İslam, temsili liderleri devlet otoritelerine yakın duran ve aslında dini bir meşrulaştırım ile onların geçinmelerini sağlayan bir İslam olarak kabul edildi.”⁴⁵

1.3. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramı uzun yıllar boyunca çok farklı açılardan açıklanmaya ve incelenmeye çalışılmıştır. Kimilerine göre toplumsal cinsiyet biyolojik nedenlere bağlıyken kimi sosyologlara göre, ki bu daha çoğunluğun sahip olduğu bir görüştür, toplumsal ve kültürel temellere dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye sokan Ann

⁴³ Mardin, Şerif, Din ve İdeoloji (27.baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2019, s.145.

⁴⁴ Arslan, 2004, s.31.

⁴⁵ Waardenburg, J.D. Jacques, “İslami Çalışmalarda Bir Problem Olarak Resmi ve Popüler İslam”, (çev.Mustafa Arslan), Eskiyei Yayınları, 2013(3), s.53-55.

Oakley’e göre, “cinsiyet” biyolojik erkek kadın ayrımını anlatırken, “toplumsal cinsiyet” erkeklik ile kadınlık arasındaki eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla “toplumsal cinsiyet”, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir.⁴⁶ Cinsiyet, insanları "erkek veya dişi" olarak tanımlayan biyolojik farkları ifade eden bir terimdir. Toplumsal cinsiyet kavramı ise, doğduklarında kadın veya erkek olarak tanımlanan bireylere toplumun attığı anlamları ve beklentileri ifade eder.⁴⁷

Toplumsal cinsiyet, toplumda belirlenen rol ve normlara göre kadın ve erkek arasındaki farklılıkları ifade eder. Giddens’in eserinde geçtiği üzere, tüm bilinen toplumlarda da erkekler kadınlara egemenmiş gibi görünür. Bu nedenle toplumsal cinsiyet dendiğinde akla ilk gelen erkek egemen toplumlardır. Sosyobiolog denilen gruba göre, erkeklerin oynadığı liderlik rolü uzun yıllar süren evrimin sonucudur. Fakat kadınların farklı alanlarda başarılı olmaları ve toplum içinde farklı rolleri alarak buralarda başarı göstermesiyle birlikte cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin biyolojik nedenlerden ziyade toplumsal temellere dayandığı kanıtlanmaktadır.⁴⁸

Toplumsal cinsiyet ayrımını etkileyen faktörlerden belki de en önemlisi davranışçı kuramdır. Davranışçı kurama göre insan zihni “tabula rasa” yani boş bir levha olarak gelir fakat ceza ve ödül ve görmezden gelme yöntemleriyle çocuk toplumsal cinsiyet rollerini öğrenir ve cinsel kimliğini bu şekilde oluşturur. Diğer bir kuram da sosyal öğrenme kuramıdır. Çocuk doğduğu andan itibaren gördüğü her şeyi taklitte öğrenip içselleştirir. Toplumsal cinsiyet rollerini de gözlem ve model alma yöntemleriyle kazanır. Toplumsal cinsiyet rollerinin aktarımında gözlem yoluyla edinilen bir örnek olarak, çocuklar ailelerindeki cinsiyet temelli görev dağılımını gözlemleyerek cinsiyet rollerini içselleştirirler. Örneğin, bir çocuk annenin ev işlerinden sorumlu olduğunu ve yalnızca annenin ev işlerini yaptığını, babanın ise dışarıdaki işlere odaklandığını gözlemleyebilir. Bu gözlem, çocuğa ev içi görevlerin cinsiyet temelli bir şekilde bölüştürülmesinin kural olduğunu ve böyle olması gerektiğini öğretir.

⁴⁶ Marshall, 2005, s.98.

⁴⁷ Akkaş, İbrahim, Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan Örneği, Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi, 2020(1), ss.55-72, s.59.

⁴⁸ Giddens, 2020, s.107.

Türk toplumunda da ataerkil bir yapı ve kültür olduğunu görmek mümkündür. Walby'ye göre ataerkillik, erkeklerin kadınlara hükmettiği, onları ezdiği ve sömürdüğü bir toplumsal yapılar ve pratikler sistemidir. Ona göre ataerkillik özelden kamusal alana doğru bir değişim geçirmiştir.⁴⁹ Bu nedenle günümüzde her ne kadar toplumsal cinsiyetler arasındaki fark azalmış gibi görünse de aslında bu eşitsizlikteki alanların kaydığını görmekteyiz. Artık kadınlar kamusal yaşamdan dışlanmazlar ama ücretli işlerde olduğu gibi, eşitsizlik ve ayrımcılıkla karşılaşır. Bu durum geçmişten günümüze kadar yazılı olmasa da şifahi olarak zorunlu ayrımlar getirmiştir. Neticede kültür-toplumsal cinsiyet ilişkisi karşılıklı birbirini besleyerek devam eder.⁵⁰

Toplumsal cinsiyeti etkileyen kültür, gelenek ve biyolojik yapılardan bahsettikten sonra toplumsal cinsiyet ve din konusuna da değinmek gerekecektir. Her din, kendine özgü bir dünya görüşünü içinde barındırır ve bu dünya görüşü, kültürün bir parçası olarak insanların duygusal ve zihinsel yapılarını etkiler ve şekillendirir. Din, bireylerin dünya algılarını yönlendirmede bir rehber olarak görev yapar ve onlara neyi nasıl görmeleri gerektiği konusunda yol gösterir.⁵¹ Din toplumsal yapıyı etkilediği gibi toplumsal yapı da dinleri etkilemektedir. Din ve birey sürekli etkileşim içerisinde. İslamiyetin geldiği toplum da katı ataerkil bir toplum olması nedeniyle şekillenen toplumsal roller de bu kültürel görüş üzerine gelişmiştir. Ataerkil yapının bizim toplumumuzda da devam ettirilmesinin nedeni dinin bunu önermesinden değil yapılan farklı dini yorumlardan ve taşınan kültürel değerlerden kaynaklanmaktadır. Kültürden taşınan ataerkil görüş, dinin içinde yapılan yorumlarla temellendirilmiştir. Fakat yakın zamanda çıkan, yeni bir kadın söylemi olan İslamcı feminizm gibi bazı farklı yorumlamalarla kadının üstünlüğü hakkında da dayanaklar getirilmiştir. Yani toplumsal cinsiyet ayrımını kimi zaman kültür etkilerken kimi zaman da din üzerinden yapılan yorumlar etkilemiştir.⁵² Turan ve Bilgin'in de ifade ettiği üzere, din, yaşadığı coğrafyanın sosyo-kültürel dinamikleriyle etkileşime girmekte, hem onu etkileyerek hem ondan etkilenecek biçimlenmektedir. Örneğin Yahudilik, Hristiyanlık ve

⁴⁹ Giddens, 2020, s.115.

⁵⁰ Yapıcı, 2016, s.24.

⁵¹ Yapıcı, 2016, s.53.

⁵² bkz.Güç, Ayşe, "İslamcı Feminizm: Müslüman Kadınların Birey Olma Çabaları", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 17/2 (2008), 649-673.

İslam gibi Semitik-İbrahimî dinlerde, sosyo-kültürel yapı ile din o kadar iç içedir ki neyin kültürel, neyin dinsel olduğunu ayırt etmek son derece güçtür.⁵³

Din hiçbir zaman başlangıçtaki saf haliyle kalmamakta, sosyo kültürel, ekonomik şartlardan etkilenmektedir. Bununla birlikte dinlerdeki kadının rolü ve statüsü birbirinden çok farklı şekillerde değerlendirilerek yorumlanmıştır. Çoğu zaman Din, temelde cinsiyet ayrımı yapmaksızın tüm insanlara yönelik mesajlar içerir. Bu mesajlar, insanlara doğru yolu gösterme ve iyilik yapma amacını taşır. Ancak toplumsal ve kültürel yapılarla etkileşime girdiğinde, bu mesajlar zaman zaman erkekler için ayrıcalıklı hale gelirken kadınlar için bazı olumsuz içerikler kazanmaktadır.⁵⁴ Yeter'in vermiş olduğu örnek durumu tam anlamıyla izah etmektedir. “Örneğin İslam dininin kadına ve özneliğine yaklaşımı ilahi metinlerde açıkça izah edilirken İslam medeniyetinin hüküm sürdüğü coğrafyalarda oluşan temel farklılıklara göre oluşan yorumlar teori ile pratiğin farkının barizliğini yine gözler önüne sermiştir. Zira kadını bir emanet olarak gören İslam dini onu hem varlık olarak hem de annelik görevi dolayısıyla statü olarak yüceltirken bu durumun sosyal hayata yansımaları oldukça farklı olumsuz bir ekseninde kendini göstermiştir.”⁵⁵

Otoritenin erkek olarak kabul edilmesiyle birlikte karar verme yetisi de erkeğe bırakılmıştır. Bu nedenle bizim toplumumuzda bir yuvanın para yönetimini gerçekleştiren, aile içi kararlarda son sözü söyleyen erkek olmaktadır. Bununla birlikte dini konularda da ailesini daha çok yönlendiren, yorumlanması gereken bir dini konu varsa bunu yorumlayan -hatta bu durum tamamen kadını ilgilendiren bir konu olsa dahi- dini konulardaki otoriteyi de elinde tutan erkek olmaktadır. Erkeklerin yorumladığı bir dini yaşantıda da erkek üstünlüğünü sezmek muhtemel olmaktadır.

1.4. Halk İnanışları

Halk inanışları veya folk inanışlar dediğimiz kavram için öncelikle folklor nedir diye açıklayarak başlayalım. Kirman'ın Din Sosyolojisi Sözlüğü'nde folklor; halk edebiyatı, örf

⁵³ Turan, Sümeyra, Vejdi Bilgin, “Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Din ve Aile İçi Roller” Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2020/29(2), ss.459-493, s.466.

⁵⁴ Karakaya, Handan, Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın, Journal of Analytic Divinity, 2018, 2(2), ss.36-62, s.41.

⁵⁵ Yeter, Elife, Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Özneliği ve Din, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2015, 15(2), ss. 189-210, s. 195.

ve adetleri toplayan ve inceleyen bir bilim dalı; halkbilim olarak geçmektedir.⁵⁶ Halk inanışı, genellikle kültürel veya etnik bir gruba özgü olan geleneksel inanç, ritüel, efsane ve uygulamalardır. Bu inançlar, bir toplumun geçmişinden gelen ve kuşaktan kuşağa aktarılan inanç ve uygulamalar olabilir. Halk inanışları, dinlerden farklı olarak, resmi olarak öğretilmez veya hiçbir resmi liderliği yoktur ve genellikle yerel geleneklere dayanır.

Halk inançları, düğünlerden günlük yaşama, ekonomik ve ticari faaliyetlere, hava tahmininden güzel sanatlara ve edebiyata kadar birçok konuyu içeren zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Bu inançlar, zaman zaman manevi ve dini inançlarla da ilişkilendirilir, böylece geniş bir alana yayılır.⁵⁷ Tanyu, halk inançlarını kapsayan inanç çeşitlerini 200'e yakın maddeyle ayrıntılandırmıştır.⁵⁸ Bunların birçoğu resmi olmayan fakat ritüel haline gelmiş uygulamalardır. Bu ritüellerin ortaya çıkışını Eliade, ilk olanın kutsal bulunmasına ve aynı şekilde uygulanması gerektiği inancına bağlar. Tüm dinsel eylemlerin temelini tanrılar, medenileştirici kahramanlar ya da mitsel atalar tarafından atılmış olduğu yönünde bir inanış vardır.⁵⁹ Halk inanışlarının hepsi de dinsel eylemlere girmektedir. Bu ritüellerin doğru veya yanlış olmasına bakılmaksızın temelini kutsal olandan aldığını görmekteyiz. Tanyu da bu halk inanışlarının yaygın ve etkin olmasını insanların ihtiyaçlarını gidermesi, rahatlık elde etmeye yardım etmesi ve insanlara ümit, huzur ve güven vermesine bağlamıştır.⁶⁰

Halk inançlarını kitlelerde ortaya çıkaran nedenleri Mensching şöyle sıralamıştır; ilk olarak kitleler, makul sebeplerle değil; müphem, bilinçsiz duyu ve içgüdülerle değişmişlerdir. Fert, kitleler içerisinde orijinalliğini ve bağımsızlığını kaybeder böylece kitlelerin seviyesi, ilkel döneme kadar inmekte ve ilkel inanç şekillerini benimsemeye yönelmiş bulunmaktadır. İkincisi; kitleler saf haldedir. Onların muhayyilelerini olağanüstü ve fantastik şeyler tahrik etmekte ve onda yaratılış bulmaktadırlar. Üçüncüsü; kitleler tarafdırlar. Bunlar, bağımsız bir yargı ile farklılaşmış görüş noktalarını

⁵⁶ Kirman, 2016, s. 109.

⁵⁷ Tanyu, Hikmet, Dini Folklor ve Dini-Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahşyeti Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1976, 21(1-4), ss.123-142, s.125.

⁵⁸ Tanyu, 1976, s.132-140.

⁵⁹ Eliade, Mircea, Ebedi Dönüş Mitosu, (çev.Ümit Altuğ), (1.baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1994, s.35.

⁶⁰ Tanyu, 1976, s. 142.

benimseyemezler. Onlar sadece, mutlak hakikatleri kabul etmektedirler. Hakikati ve derin bilgiyi araştırmak için girişilen şüphe ve savaş onlara yabancıdır. Dördüncüsü gelenektir. Gelenek, kitleler üzerinde büyük bir güç icra etmektedir. Kitleler, özellikle dini kitleler, alışılmış ve kullanılmış şeyi büyük bir inatla muhafaza etmektedirler.⁶¹

Christian'a göre köylü dini yani bizim halk dini dediğimiz din genellikle kendilerinin bir parçası oldukları daha geniş bir topluma bağlıdırlar. Onların dini genellikle kendilerinin bir parçası oldukları doğal ve sosyal dünya ile ilişki kurmalarına yardımcı olacak bir yapıya sahiptir. Bu nedenle halk inanışlarında doğa olaylarının, hayattaki doğum, ölüm, düğün gibi dönüm noktalarının ayrı bir önemi ve belli ritüelleri vardır. Doğa içinde olmaları nedeniyle tabiatın evreleri, gün ve gece, yağmur, güneş her biri ayrı bir öneme sahiptir. Hasat dönemi de bu önemli evrelerden biridir. Bahsettiğimiz bu evrelerde geçiş ayinlerinde bulunurlar. Köylüler kriz dönemi olarak gördükleri bir dönemi tazimde bulunarak geçirirler ve bu tazimle kriz dönemlerini atlatacaklarına inanırlar.⁶² Halk inanışında ya da köylü dininde uzun süre yağışın olmamasıyla yaşanan bu krizle birlikte yağmur duasına çıkılması bir örnek olabilir.

Anadolu'da popüler dinin yaygınlığı ve halk arasında büyük fonksiyonlar gördüğü gerçeği genelde hep görmezden gelinmiş sadece hurafelerden bahsedilmiştir.⁶³ Oysa halk inanışlarının toplumdaki büyük işlevlerini Abdulkadiroğlu şöyle sıralamaktadır:

- Cemiyette yardımlaşmayı, kardeşlik duygularını ve diğer insani hisleri ayakta tutar.
- İnsanları hallerine kanaatkar, isyankar değil mütevekkil ve günlük hayatlarından zevk alarak mutluluk içinde yaşatır.
- Günlük olayları pratik kavrama alışkanlığı temin eder.
- Birçok şeyde gizli bir nezaket hali hissedilir ki, evin küçüklerine de güzel ders olur. Misafirin gittiği gün sanki kendisinden bıkılmış ve evin her tarafını pisletmiş gibi bir his vermemek için evin süpürülmemesi; misafirin bereketinin en azından ertesi güne kadar evde hissedilmesi gibi.

⁶¹ Mensching, Gustav, Din Sosyolojisi, (3.baskı), Litaratürk Yayınları, Konya 2012, s. 151-152..

⁶²W.A. Christian JR, "Halk(Folk) Dini", Sosyo Dini Farklılaşma ve İslam(1.baskı), (çev.Mustafa Arslan), Eskiye Yayınları, Ankara 2013, s.178.

⁶³ Arslan, 2004, s.129.

- İsraktan sakındırır.
- Bazı tehlike ve kazalardan korur. Gece tırnak kesenin etini kesebileceği düşüncesiyle bunu doğru bulmaması gibi.⁶⁴

Bu maddelere baktığımızda halk inanışlarının toplumsal bağları güçlendirdiğini, bilgi ve deneyimlerin korunmasına yardım ettiğini, toplumsal değerleri yaygınlaştırdığını, ruhsal ve psikolojik destek sağladığını görmekteyiz.

⁶⁴ Abdulkadiroğlu, Abdulkerim, Türk Halk Edebiyatı ve Folk Yazıları(1.baskı), Akademi Kitabevi, Ankara 1997, s.186.

İKİNCİ BÖLÜM

MODEL YÖNTEM VE TEKNİKLER

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Popüler dindarlık konusu toplum ve dinin birbirleriyle etkileşimini ortaya koyan sosyolojinin önemli konularından biridir. Bu etkileşimlerin çok yönlü boyutları olması ve dinin toplumla karşılıklı ilişkisi olması nedeniyle çalışma, yapısal işlevselci kuram gözönünde tutularak gerçekleştirilmiştir. Yapısal işlevselcilik, dinin toplumsal işlevlerini ve rolünü vurgular, toplumsal yapıyı işlevsel bütünlük içinde ele alırken, toplumun işleyişini ve düzenini sağlayan işlevsel unsurları araştırır.

Popüler dindarlık konusu önce kavramsal çerçeve içerisinde popüler dindarlık düzeyinin sosyolojik bağlamı üzerinden incelendi. Ölçek uygulama safhasında gözlem ve mülakat yöntemleri uygulanmıştır. Örneklem grubundan öncelikli olarak bölge ve insanlarına ait ve bu bölge insanlarının ortak hafızalarında yer etmiş dini tutum ve uygulamalar hakkında bilgi alınmıştır. Elde edilen verilerle Arslan'ın "Türk Popüler Dindarlığı Anket Formu" bölgeye ve örneklem grubun sahip olduğu kültürel ve dini değerlere uygun bir şekilde revize edilmiştir. Çalışmamızda likert ölçeği kullanılmıştır. Likert ölçeği, genellikle nicel araştırmalarda kullanılan bir ölçek türüdür. Bu ölçek, bir konuda bireylerin tutum, görüş veya inançlarını ölçmek için kullanılır. Likert ölçeği, sıralı bir dizi ifade veya ifadeler içerir ve katılımcıların bu ifadeleri ne kadar doğru veya yanlış bulduklarını değerlendirmeleri istenir.

Kavramsal çerçeve çizilip dini ve sosyo kültürel farklılaşma dayanakları incelendi. Çalışmanın hipotezleri belirlendi. Araştırmada belirlenen hipotezlerin ardından nicel araştırma yaklaşımından yararlanılarak etkileşimler rakamsal değerlerle ortaya konuldu.

2.1.1. Problem

Araştırmamızın temel sorunsalı, Gündüzbey'de yaşayan kadınların popüler dini yaşantılarında, popüler dindarlık tutumlarının yaş, eğitim, medeni durum, yaşanan yer ve ekonomik durum gibi çeşitli bağımsız değişkenlere göre nasıl farklılık gösterdiğini belirlemek, aynı zamanda aile içi dini yaşantıların, kitle iletişim araçlarının, resmi dini kurumların, dini grupların, cemaatlerin ve tarikatlar gibi sosyal faktörlerin popüler dindarlık oluşumunda ne ölçüde etkili olduğunu anlamak ve dini inançlar ile dini davranışlar

arasındaki ilişkiyi keşfetmektir. Çalışmamız Malatya ili Gündüzbey Mahallesi'nde yaşayan kadınların popüler dindarlık ve normatif dindarlıklarını ölçmek üzerine kurulmuştur. Biz çalışmamızı genel kesime yöneltmeyip kadınlarla sınırlandırdık. Ayrıca, dini inançların ve uygulamaların değişimine etki eden faktörleri belirlemek, toplumsal ve kültürel değişimleri anlamak ve gelecekteki değişimleri tahmin etmek için de yararlı olabilir. Bu nedenle, bu sorunun yanıtı, dini inanç ve uygulamaların dinamiklerini anlamak için önemli bir ipucu sağlayabilir.

Çalışmamızın alt problemleri ise şunlardan oluşmaktadır:

1. Kadınların yaşlarına göre popüler dindarlık boyutları arasında önemli bir fark var mıdır?
2. Kadınların eğitim düzeylerine göre popüler dindarlık düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?
3. Kadınların medeni durumuna göre popüler dindarlık düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?
4. Kadınların meslek durumuna göre popüler dindarlık düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?
5. Kadınların aile yapısına göre popüler dindarlık düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?
6. Kadınların daha önce yaşadığı yer durumuna göre popüler dindarlık düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?
7. Sosyal tabakalaşma sonucu ortaya çıkan zümreler arasında kadınların popüler dindarlık düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?
8. Kadınlarda kitle iletişim araçlarının popüler dini tutumu üzerinde önemli bir fark var mıdır?
9. Dini inançlara göre kadınların popüler dindarlık düzeyinde farklılıklar var mıdır?
10. Geleneksel uygulamaların kadınların dindarlığı üzerinde etkisi var mıdır?
11. Kadınların dindarlık seviyelerinin popüler dindarlık tutumlarının oluşmasında bir etkisi var mıdır?
12. Türbe/yatır ziyareti eğiliminin, kadınların popüler dini tutumu üzerinde önemli bir etkisi var mıdır?

2.1.2. Hipotezler

Her araştırma bir olayı ya da olguyu açıklamak için çeşitli sorulara cevap vermek durumundadır. Olaylar arasında bağlantı olup olmadığı hipotezlerin sınanması ile anlaşılır. Bu anlamda hipotez; olayları bir nedene bağlamak üzere tasarlanan ve geçerli sayılan bir önermedir.⁶⁵

Çalışmamızda problemler ve alt problemlerden yola çıkarak şu hipotezeler geliştirilmiştir:

1. Genç yaştaki kadınlar orta ve ileri yaştaki kadınlara oranla daha az popüler dindarlık boyutuna sahiptirler.
2. Öğrenim görmemiş ya da az öğrenim görmüş olan kadınların öğrenim görmüş olan kadınlara oranla daha yüksek popüler dindarlık boyutuna sahiptirler.
3. Bekar kadınların popüler tarzı dindarlıkları diğerlerine oranla daha düşüktür.
4. Kadınların mesleki durumu popüler dindarlık boyutlarını etkilemektedir.
5. Aile yaşantıları kadınların popüler dindarlık boyutlarını etkilemektedir.
6. Yaşanılan yer kadınların popüler dindarlık boyutlarını etkilemektedir.
7. Gündüzbey'in üst tabakasında yer alan kadınların alt tabakada olan kadınlara oranla popüler dindarlık tutumları daha azdır.
8. Kitle iletişim araçlarındaki dini programlara ilgisi olanların popüler dindarlık düzeyleri de yüksektir.
9. Dini inanç düzeyleri yüksek olan kadınların popüler dindarlık düzeyleri de yüksektir.
10. Geleneksel tutumları yüksek olan kadınların popüler dindarlık düzeyleri de daha yüksektir.
11. Dindarlık seviyeleri daha yüksek olan kadınların popüler dindarlık boyutları daha yüksektir.
12. Türbe/yatır ziyareti yapan kadınların popüler dindarlık düzeyleri daha yüksektir.

⁶⁵ İslamoğlu, H. ve Ü. Alınçık, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri(6.baskı), Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2019, s. 111.

2.1.3. Sayılılar

Sayıtlar, doğru olarak kabul edilmiş hareket noktalarıdır. Bu hareket noktaları sayesinde konunun bakış açısı ve buna bağlı olarak konuyu ele alış tarzı belirlenmiş olur.⁶⁶

Her araştırma, belirli kabuller üzerine kurulur. Bu kabuller, geçmiş araştırmalara, bilimsel bilgilere, prensiplere ve kurallara dayanabilir. Aynı zamanda mantık süreçleri ve soyutlamalar da kabullerin temelini oluşturabilir. Bu kabuller, araştırmanın temelini sağlamlaştırarak doğruluk, geçerlilik ve güvenilirlik sağlar. Araştırmacı, kabulleri dikkate alarak çalışmasını şekillendirir ve sonuçlara ulaşır.⁶⁷ Yapılan varsayımlara sayıtlı denmektedir.

Çalışmamızın sayılıları şunlardan oluşmaktadır:

1. Din ve toplum daima karşılıklı etkileşim içindedir.
2. Sosyal tabakalaşma dini tutumlarda farklılaşmalara sebep olur.
3. Dindarlık tipleri popüler dindarlık ve kitabi dindarlık olarak ikiye ayrılmaktadır.
4. Popüler dindarlık günümüzde sürekliliğini bazı toplumsal kanallarla devam ettirmektedir.

2.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmacının, ideal gördüğü ve normal olarak yapmak isteyip de, çeşitli nedenlerle, vazgeçmek zorunda kaldığı şeyler araştırmanın sınırlılıklarıdır. Araştırma bulguları, verilen sınırlılıklar içinde geçerlidir. Bu nedenle, varolan sınırlılıkların belirlenmesi gerekir.⁶⁸

Çalışma alanımızı Malatya ili Yeşilyurt ilçesi Gündüzbey Mahallesi'nde yaşayan kadınlar ile sınırlandırmış bulunuyoruz. Araştırmamızın konusunu ise kadınlar özelinde dini yaşantılarının demografik yapılarla ilişkisini ortaya koymakla sınırlandırdık.

⁶⁶ Arslan, 2004, s.168.

⁶⁷ İslamoğlu, 2019, s. 31.

⁶⁸ Karasar, Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi (5.baskı), 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd, Ankara 1994, s. 73.

2.1.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmamızın evrenini sınırlandırarak daha güvenilir sonuçlar elde etmeye çalıştık. Belirlediğimiz evren Malatya ili Yeşilyurt ilçesi Gündüzbey Mahallesi'dir.

Örneklemimiz ise bu mahalledeki kadınlarla sınırlandırılmıştır. Gündüzbey Mahallesi'nde yaşayan 18 yaş ve üzeri kadınlar bizim çalışmamızın örneklemi oluşturmaktadır. Araştırma örneklemimiz için "basit tesadüfi örneklem yöntemi" uygulanmıştır.

Çalışmamız sadece kadınlar üzerinde olması nedeniyle öncelikle TÜİK verilerinden bu mahallede yaşayan kadın nüfusunu bulduk. Gündüzbey Mahallesi'ndeki kadın nüfusu 1.385'tir. Bu mahallede yaşayan kadınların büyük çoğunluğu 65 yaş ve üzeri olması nedeniyle daha doğru bilgilere ulaşmak adına genç nüfusu da eklemek için çaba sarfettik. Çalışmamız yaş, medeni durum, ekonomik durum, eğitim düzeyi, aile tipi gibi bağımsız değişkenlerden oluşmaktadır. Mümkün olduğunca yaş, eğitim, ekonomik durum ve medeni hal değişkenlerinin iyi gözlemlenmesi adına birbirinden farklı kesimlerle anketler gerçekleştirilmiştir. Evrenin küçük bir alan olması ve köy ortamında kadınların bilgi vermekten çekinmesi ve ankete cevap vermekten korkmaları gibi zorluklar nedeniyle 100 kadına ulaşabildik.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmamızda temel bilgi toplama aracı ankettir. Bu anket ölçeği Arslan'dan alınan "Popüler Dindarlık Ölçeği"nin revize edilmiş halidir. Öncelikle bölgedeki yöresel inanışlar ve kültürel yaşayışın detaylı anlaşılması için gözlem ve mülakat yöntemlerinden faydalandı. Doğduğundan beri Gündüzbey'de yaşayan ve hayat tecrübesi açısından da yaşı orta yaş üstü olan 5 kadın tercih edildi. Kendilerinden aldığımız bilgileri ses kaydı olarak geçirip bu bilgilerden yararlanarak yerel olan sorular güncellendi.

Bu çalışmada, araştırmacı tarafından popüler dindarlık boyutunu ölçmek için geliştirilmiş bir ölçek kullanılmıştır. Ölçek, genel popüler dindarlık boyutunu ve yerel dindarlık boyutunu içermekte olup, araştırmadaki veriler bu tek ölçek üzerinden toplanmıştır. Ölçek geliştirme aşamasında, Arslan'ın⁶⁹ popüler dindarlık ölçeği referans

⁶⁹ Arslan, 2004, s.363.

alınmış ve yerel popüler dindarlık boyutunu ölçmek için de Gündüzbey'in yerel inanışlarına yönelik literatür ve alan çalışmalarından yararlanılmıştır.

Gündüzbey'de yaşayan kadınların gündelik yaşantılarındaki dini tutumlarını incelemek için 100 kadınla yapmış olduğumuz bu anket çalışmasında, kişilerin demografik bilgilerinin sorgulandığı kişisel bilgi anketinin yer aldığı bir anket formu kullanılmıştır. Anket formumuzun ikinci kısmı, halkın dini tutum ve ifadelerini öğrenmek amacıyla hazırlanmıştır ve bu kısım, "popüler dindarlık ölçeği" ve "normatif dindarlık ölçeği"nin belirlendiği 30 sorudan oluşmaktadır. Bu soruların 10 tanesi "normatif dindarlık" sorularını içerirken 20 tane "popüler dindarlık" sorusu içermektedir.

2.2.1. Kişisel Bilgi Anketi

Kişisel bilgi anketi, bir araştırmada kullanılan bir veri toplama aracıdır. Bu anket, katılımcıların kişisel bilgilerini (yaş, cinsiyet, eğitim durumu vb.) ve araştırmanın konusuyla ilgili soruları yanıtlamalarını sağlar. Bu bilgiler, bizim katılımcılar hakkında daha fazla bilgi sahibi olmamıza ve verileri analiz etmemize yardımcı olur. Ayrıca, kişisel bilgi anketi, araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği için önemlidir, çünkü bu bilgiler araştırmanın sonuçlarının yorumlanmasında kullanılır.

Araştırmamız için hazırladığımız kişisel bilgi anketi, katılımcıların cinsiyet, yaş, meslek, medeni durum ve eğitim gibi bağımsız değişkenler hakkında bilgi vermesini amaçlamaktadır. Anketimiz toplamda 27 sorudan oluşmakta olup, ilk kısmında 9, son kısmında ise 18 soru yer almaktadır. Bu anket, popüler dindarlık tutumlarının katılımcılar üzerindeki etkilerini ve ilişkilerini ölçmek için oluşturulmuş bir ölçektir. Bu nedenle, anketimizdeki sorular kişisel bilgileri içermemektedir. Bu bilgiler, araştırmamızın sonuçlarını yorumlamak ve analiz etmek için kullanılmıştır.

2.2.2. Popüler Dindarlık Ölçeği

Araştırmamızda, bölgedeki kadınların popüler dini tutumlarını ölçmek amacıyla Arslan'ın Likert tipi "Popüler Dindarlık Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek, bölgeye uygun olarak revize edilmiştir. Popüler Dindarlık Ölçeği'nde değişen maddelerimiz 3, 9, 22 ve 29. maddelerdir. Bu maddeler Arslan'ın çalışmasındaki yerel unsurları içermektedir. Biz de yaptığımız mülakatlar sonucu öğrenmiş olduğumuz mahalli inanış ve uygulamaları bu maddelerle değiştirdik.

Bağımlı değişken olarak belirlenen popüler dini tutumlar, ölçeğin puanları aracılığıyla ölçülmüştür. Bu sayede, bölgedeki kadınların popüler dini tutumları hakkında daha ayrıntılı ve güvenilir veriler elde edilmesi hedeflenmiştir.

Kullanılan bu ölçekte popüler dini inanç ve tutumlarını ölçmek için 19 soru ele alınmıştır. Bu sorular anket formunda katılımcıların gerçek düşüncelerini daha doğru bir şekilde ölçebilmek için karışık olarak verilmiştir. Eğer popüler dindarlık soruları bir arada sunulmuş olsaydı, katılımcılar bu sorulara cevap verirken kendi dindarlık düzeyleri hakkındaki kaygılarından dolayı normatif dindarlık ölçütlerine göre cevap verebilirlerdi.

Anketimizde yer alan popüler dindarlığa karşılık gelen maddeler (3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 15, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30)'dur. Bu sorularda dörtlü likert ölçeğinden faydalanılmıştır. Cevaplarımız “Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Katılmıyorum, Hiç Katılmıyorum” şeklinde sunulmuştur.

Analizleri, verilerin düzenlenmesi, istatistiksel analizlerin yapılması ve sonuçların raporlanması adına veri analizleri yapmak için sıklıkla kullanılan SPSS programını kullandık. Burada maddelerin faktör analizi yapılarak geçerlilikleri ölçülmüştür. SPSS programı yardımıyla yapılan analiz sonucunda, ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda, ölçeğin maddelerinin 13'ü birinci faktörde yüksek bir korelasyon göstermiş ve bu maddeler "popüler dindarlık ölçek maddeleri" olarak adlandırılmıştır. Diğer maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Popüler dindarlık ölçeğinin en yüksek puanı 52 iken en düşük puanı 13'tür. Bu sonuçlar, katılımcıların popüler dini tutumlarının yüksek bir seviyede olduğunu göstermektedir.

2.2.3. Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geçerliliği

Bir ölçeğin geçerliliği, bir sonucun tesadüfi yanılgılardan arınmış olması akla gelir. Anket formunun geçerli olup olmaması tamamen teknik bir konudur.⁷⁰ Bir ölçeğin geçerliliği, ölçülmek istenen kavramı gerçekçi ve doğru bir şekilde ölçtüğünü ifade eden bir kavramdır. Yani bir ölçeğin geçerli olması, ölçülen kavramın gerçek durumunu yansıtması, ölçekle elde edilen sonuçların kavramla uyumlu olması ve ölçümün doğru yapıldığına dair kanıtların bulunması demektir.

⁷⁰ İslamoğlu, 2019, s. 161.

Bu çalışmadaki geçerliliği ölçmek için “Faktör Analizi” tekniğinden faydalanılmıştır. Faktör analizi, değişkenler arasındaki ilişkilere dayanarak çok sayıdaki değişkeni daha az sayıdaki değişkene indirebilen çok değişkenli bir analiz tekniğidir.⁷¹

Faktör analizinde genellikle 0.3 ve üstü faktör yükleri yeterli kabul edilir. Bunun nedeni faktör analizinde, ölçülen değişkenler arasındaki yapısal ilişkileri ortaya çıkarmak ve bu ilişkileri daha az sayıda temel boyuta indirgemek için kullanılır. Aynı zamanda Kaiser kriteri de bu faktörleri belirlemek için kullanılır. Kaiser kriteri, faktörlerin kaç özdeğer değerinin 1'den büyük olduğunu hesaplayarak faktörleri seçer. Bu kriter, sıklıkla kullanılan bir yaklaşımdır ve genellikle 1'den büyük olan özdeğerlerin faktörleri açıklamada yeterli olduğu kabul edilir. Bu nedenle, genellikle özdeğerlerin 1'den büyük olduğu sayıda faktör seçilir.

Tablo 1: Faktör Analizi Sonucu Oluşan Faktörler, Faktör Öz Değerleri, Varyans Yüzdeleri ve Toplam Yükleri

FAKTÖRLER	Öz Değer	Varyans	Toplam Yük
Faktör- 1	9,053	31,216	31,216
Faktör -2	3,803	13,113	44,329
Faktör – 3	2,004	6,910	51,239
Faktör – 4	1,680	5,792	57,031
Faktör – 5	1,358	4,681	61,712
Faktör – 6	1,266	4,366	66,078
Faktör – 7	1,097	3,781	69,859
Faktör – 8	1,023	3,529	73,388

Bu faktör analizi sonucunda, veri setinde toplam 8 faktör olduğu görülüyor. Her faktörün, öz değerleri, varyansı ve toplam yükü de listelenmiştir. Öz değer, bir faktörün açıkladığı varyansın miktarını temsil eder. Yüksek öz değerler, faktörlerin daha fazla değişkenliği açıkladığını gösterir. Varyans, faktörlerin toplam varyansın ne kadarını açıkladığını ifade eder. Yüksek varyans değerleri, faktörlerin veri setindeki değişkenliğin büyük bir kısmını açıkladığı anlamına gelir. Toplam yük, her faktörün toplam varyansın ne kadarını açıkladığını ifade eder. İlk faktörün toplam yükü en yüksek (%31,216) iken, son faktörün toplam yükü en düşük (%73,388) değerdedir. En yüksek olan ilk faktörde 13 madde

⁷¹ İslamoğlu, 2019, s.429.

toplanmış olup bunlar popüler inanışları ifade eden 13 sorumuzdur. Bu maddeler anket formumuzun ikinci bölümünde (6, 7, 9, 10, 12, 15, 21, 23, 24, 25, 28, 29, 30) sayılı maddelere karşılık gelmektedir.

Aşağıdaki tabloda, popüler dindarlık ölçeğinin maddeleri ve faktör yükleri sıralanarak, birinci faktörde yüklenen maddeler belirtilmiştir.

Tablo 2: Faktör Analizi Sonucunda Oluşan Faktör 1 Maddeleri, Öz Değerleri ve Varyans Yüzdesi

FAKTÖR 1 MADDELERİ	FAKTÖR ÖZ DEĞERİ	VARYANS YÜZDESİ
Ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gereklidir.	,891	31,216
Kandil gecelerini diğer günlerden biraz farklı olarak dini ağırlıklı geçiririm	,799	
Cenazenin çıktığı evde süt ya da yoğurt varsa dökülmelidir.	,790	
Dindar bir insanın dünyada her işinin rast gideceğine inanıyorum.	,780	
Kur'an okunmuş suyun şifa olacağına inanıyorum	,730	
Kem gözlü insanların nazarının dokunduğu bir gerçektir.	,796	
Sünnet evlilik ve cenaze/ölüm ile alakalı merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir.	,712	
Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam.	,810	
Cinler insanlara hiç bir zarar veremez.	,792	
Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır.	,839	
Ölünün canı için yemek vermek güzel bir gelenektir.	,829	
Yeni doğan bebeklerin başına kırk basmasın diye ekmek ve soğan koyulması gerektiği inancındayım.	,816	
Biz siyasi konuları siyasetçilere bırakmalıyız ve kendimizi işimize adanmalıyız.	,772	

Faktör analizinde elde edilen toplam varyansın %31,216'sı birinci faktör tarafından açıklanmaktadır. Bu, ölçülen değişkenler arasındaki yapısal ilişkilerin %31,216'sının birinci faktör tarafından açıklandığı anlamına gelir. Bu sonuç, faktör analizinin ne kadar güçlü olduğunu ve birinci faktörün diğer faktörlere göre daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Faktör analizinin yorumlanabilir olduğuna yapılan Temel Bileşenler Analizi sonucunda elde edilen, “Kaiser Meyer Olkin” (KMO) değeri 0,847, “Barlett’s Test of Sphericity” sonucu ise ki-kare değeri anlamlı ($X^2(460) = 1709,319$; $p=0.000$) bulunmuştur. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri, faktör analizi öncesinde kullanılan veri setinin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için kullanılan bir istatistiksel ölçüdür. KMO değeri, 0 ile 1 arasında bir değer alır ve 1'e ne kadar yakınsa veri setinin faktör analizine o kadar uygun olduğunu

gösterir. Çıkan değerlere baktığımızda anlamlı çıktığını ve bu nedenle faktör analizi için uygun olduğunu görmekteyiz.

2.2.4. Popüler Dindarlık Ölçeğinin Güvenirliği

Ölçekli çalışmalarda, geçerlik testine ek olarak "güvenirlik testi" de yapılmalıdır. Güvenirlik, ölçme sonuçlarının tesadüfi hatalardan arındırılmışlık derecesini ve maddelerin iç tutarlılığını ifade eder. Bilimsel çalışmaların temel koşullarından biri olan veri güvenirliliği, verilerin sağlam bir şekilde toplandığını ve ölçme aracının güvenilir olduğunu gösterir.⁷²

Tablo 3: Popüler Dindarlık Ölçeği Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı

Cronbach's Alpha	N
0,955	13

Cronbach alpha, bir ölçeğin maddelerinin birbirleriyle tutarlılığını ölçen bir istatistiksel değerdir ve genellikle 0 ile 1 arasında bir değer alır. 0,955 değeri oldukça yüksek bir değerdir ve ölçeğimizin maddelerinin birbirleriyle yüksek bir uyum içinde olduğunu ve güvenilir bir şekilde ölçüm yaptığını gösterir.

2.2.5. Kitabı Dindarlık Ölçeği

Gündüzbey’de yaşayan kadınların normatif dindarlıklarını ölçmek için anketimizde bu alana 10 soru ayırdık. Bu sorular anketin ikinci bölümünde popüler dindarlık sorularıyla birlikte karışık bir şekilde verilmiştir. Anketimizde bulunan maddeler, bireylerin genel dini tutum ve inançlarını ölçmek için hazırlanmış normatif dindarlık ölçeği kapsamındadır. Toplamda 10 maddeden oluşan normatif dindarlık ölçeğimizde, 1, 2, 4, 5, 8, 13, 14, 16, 19 ve 26 numaralı maddeler bulunmaktadır. Bu maddeler aracılığıyla, bireylerin din ile ilgili tutumları ve inançları hakkında bilgi edinmek amaçlanmaktadır. Bu maddeler de popüler dindarlık ölçeğinde olduğu gibi dörtlü likert ölçek kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programına aktarılarak faktör analizine tabi tutulmuş ve geçerlik güvenirliği ölçülmüştür. Bunun sonucunda ikinci faktörde toplanan 6 madde bizim kitabı dindarlık ölçeği maddelerimizi oluşturmuştur. Kitabı Dindarlık ölçeğimizde, en yüksek puan 24 ve en düşük

⁷² Arslan, Mustafa, Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2003, 3(1), ss. 97-116, s. 110.

puan 6'dır. Normatif dindarlık ölçeğinin genel ortalaması 22,9842 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç, katılımcıların genel olarak yüksek düzeyde normatif dini tutumlara sahip olduğunu göstermektedir.

2.2.6. Kitabi Dindarlık Ölçeğinin Geçerliği

Bu faktör, anketimizin ikinci kısmında yer alan (1, 4, 5, 8, 19 ve 26) numaralı maddelerle oluşturulan normatif dindarlık ölçeğimizin genel dini tutum ve inanışları ifade eden 6 maddesini içermektedir. Diğer faktörlerdeki maddeler ise farklı boyutları ölçtükleri için kitabi dindarlık ölçeğimize dahil edilmemiştir.

Aşağıdaki tabloda, normatif dindarlık ölçeğimizin maddeleri ve ikinci faktördeki faktör yükleri sıralanmıştır. Bu faktörde toplamda 6 madde toplanmış olup, normatif dindarlık ölçeğimizin ikinci kısmında yer alan (1, 4, 5, 8, 19 ve 26) numaralı maddeleri içermektedir.

Tablo 4: Faktör Analizi Sonucunda Oluşan Faktör 2 Maddeleri, Öz Değerleri ve Varyans Yüzdesi

FAKTÖR 2 MADDELERİ	FAKTÖR ÖZ DEĞERİ	VARYANS YÜZDESİ
Allah gerçekten mevcuttur.	,680	13,113
İslam dini insanın hayatına bir gaye ve anlam kazandırır.	,772	
Dini inançla dolu bir hayat insanın gerçek hayat tarzıdır.	,694	
Dinin yasakladığı şeyleri yapmaktan sakınırım	,685	
Kur'an'ı Kerim'in haber verdiği her şey doğrudur.	,850	
Ölümden sonra hayat vardır.	,894	

Kitabi dindarlık ölçeğini oluşturan faktörün açıkladığı varyans yüzdesi %13.113 olarak çıktı. Bu sonuç, ölçeğin maddeleri arasındaki yapısal ilişkilerin %13.113'ünü açıklayabildiği anlamına gelir. Faktör analizi sonucunda, ölçülen değişkenler arasındaki yapısal ilişkileri daha az sayıda temel boyuta indirgeyerek ölçeğin daha anlamlı hale getirilmesi amaçlanır. Bu nedenle, ölçeğin açıkladığı toplam varyansın yüksek olması, ölçeğin daha güçlü ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu gösterir.

2.2.7. Kitabi Dindarlık Ölçeğinin Güvenirliği

Çalışmamızda kitabi dindarlık ölçeğinde güvenirlilik testi yapmak için Cronbach Alpha tekniğini kullandık. Elde edilen veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: Kitabı Dindarlık Ölçeği Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı

Cronbach's Alpha	N
0,854	6

Cronbach alfa istatistiği, bir test veya ölçeğin iç tutarlılığını değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir. 0 ile 1 arasında bir değer alır ve yüksek değerler daha yüksek bir iç tutarlılık düzeyini gösterir. Yaptığımız ölçeğin Cronbach alpha değeri 0,854, yani oldukça yüksek bir değerdir. Bu da kitabı dindarlık ölçeğimizin, sorularının birbirleriyle uyumlu olduğunu ve güvenilir sonuçlar vereceğini göstermektedir.

2.3. Verilerin Analizi ve İstatiksel İşlemler

Bu çalışmada, SPSS 26.01 (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanılarak çeşitli istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Analizler ve testler aşağıdaki gibidir:

1. Varyans Analizi (Anova): Farklı gruplar arasındaki ortalamaların karşılaştırılması için kullanılmıştır. Hangi grupların istatistiksel olarak farklı olduğunu belirlemek amacıyla kullanılmıştır.
2. Tukey HSD (Çoklu Karşılaştırma) Testi: Varyans analizi sonucunda elde edilen gruplar arasındaki farkların belirlenmesi için kullanılmıştır. Hangi grupların istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklı olduğunu belirlemek için kullanılmıştır.
3. Bağımsız Örneklem t-Testi (Independent Sample t-Testi): İki bağımsız grup arasındaki farkların belirlenmesi için kullanılmıştır. İki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için kullanılmıştır.
4. Ki-Kare Testi: İki kategorik değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek için kullanılmıştır. İki değişken arasında bağımsızlık veya bağımlılık durumunu belirlemek için kullanılmıştır.
5. Pearson Korelasyon Testi: İki sürekli değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek için kullanılmıştır. İki değişken arasındaki ilişkinin yönü ve gücünü belirlemek için kullanılmıştır.
6. Reliability Analysis: Ölçeklerin güvenilirliğini belirlemek için kullanılmıştır. Ölçümlerin istikrarlı ve tutarlı bir şekilde ölçtüğünü göstermek için kullanılmıştır.

7. Faktör Analizi: Değişkenler arasındaki yapıyı ve ilişkileri belirlemek için kullanılmıştır. Çok sayıda değişkenin daha az sayıda faktöre indirgenmesi için kullanılmıştır.
8. Multiple Range Testleri: Birden fazla grup arasındaki farkları belirlemek için kullanılmıştır. Hangi grupların istatistiksel olarak farklı olduğunu belirlemek için kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1.Araştırma Alanı ile İlgili Genel Bilgiler

Gündüzbey, Malatya iline bağlı Yeşilyurt ilçesinin bir mahallesidir. Öncelikle Malatya ili hakkında biraz bilgi verip Yeşilyurt ilçesi ve Gündüzbey Mahallesi'nden bahsetmek faydalı olacaktır.

Malatya, medeniyetler beşiği olan Anadolu'nun tarihi antik çağlarına kadar uzanan önemli bir yerleşim merkezidir. Malatya'nın tarihi, çok eski dönemlere kadar uzanır ve bölge, çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Aslantepe Kazıları, M.Ö. 3200 yıllarına tarihlenen tapınak kalıntılarıyla bölgenin en önemli dini ve kültür merkezlerinden birini ortaya çıkarmıştır. Yerleşim olarak, bir taraftan Mezopotamya ve Anadolu, diğer taraftan Anadolu'nun doğu-batı hattı arasında önemli bir konuma sahiptir. Bu özelliği sebebiyle Malatya'nın siyasi, askeri ve kültürel açılardan farklı bir yeri bulunmaktadır.⁷³

Eski Malatya şimdikinden farklı bir yerde kurulmuştur. İlk olarak Arslantepe'de şehir özelliği gösteren bir yerleşim yeri ortaya çıkmıştır. Aslantepe höyüğünde milâttan önce 3300-3000 yıllarına ait kerpiç saray, 3600-3500'lere ait bir tapınak, binlerce mühür baskı, metal eserler bulunmuştur.⁷⁴ Bu da Malatya'nın tarihi geçmişi için bize önemli bir bilgi sunmaktadır.

Coğrafi konum itibarıyla tabii yol üzerinde olan Malatya ön tarihinin Paleolitik çağa kadar indiği, Malatya'nın birçok yerleşim alanlarındaki mağaralar ile özellikle de Yazıhan'daki Ansır (Buzluk) ve Malatya merkezinde İnderesi mevkiinde bulunan mağaralardan anlaşılmıştır. Malatya, eski çağlardan beri Anadolu ve Ortadoğu'nun geçit veren kavşak noktasındadır. Doğuda en eski ulaşım yolu; Malatya-Sivas üzerinden Erzurum'a, oradan da Kafkasya'ya uzanan yoldur.

İl hakkında güncel bilgiler ise şöyledir: Malatya, 2019 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre nüfusu 800.165 kişi'dir. Malatya, Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu

⁷³ Yıldırım, Leyla, “Bid’atler, Hurafeler ve Malatya Örneği”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Malatya, 2020, s.72.

⁷⁴ Göğebakan, G. (2003), “Malatya”, < <https://islamansiklopedisi.org.tr/malatya> > (09.03.2023).

arasında yer alan bir ovadır. Yazları sıcak ve kurak; kışları ise, çoğu kez yağışlı ve soğuk olan sert iklimine karşın bölgede yer yer Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu iklim özelliklerini de görmek mümkündür.

Yeşilyurt, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzası Bölümü'nde yer alan Büyükşehir Malatya'nın iki merkez ilçesinden biridir. Tarihi adı Çırmıktı'dır. Çırmıktı diye de söylenir. Cumhuriyet'ten sonra, Malatyalı devlet adamı İsmet İnönü'ye atfen, İsmetpaşa adıyla anılmış, 1957 yılında ilçe yapıp adı Yeşilyurt olarak değiştirilmiştir. TÜİK verilerine baktığımızda bu ilçenin nüfusu 341.654'tür.⁷⁵ Yeşilyurt'ta, başta Malatya ekonomisinin itici gücü olan kayısı olmak üzere kiraz, üzüm, ceviz ve elma yetiştiriciliği yapılmaktadır.

3.1.1.Gündüzbey'in Tarihçesi ve Coğrafi Konumu

Gündüzbey Mahallesi, yıkık bir Bizans kilisesinin bulunduğu yerden doğan Derme Deresi'nin kaynak yeridir.⁷⁶ Köyün asıl ismi Kentbey veya Kündübey olup “bey köyü” anlamına gelmektedir. 1925 ve 1926 yıllarında bu köyün ismi Gündüzbey ismine çevrilmiştir.

Yeşilyurt ilçesi ve bu ilçenin mahallesi olan bizim de çalışma evrenimiz olan Gündüzbey Mahallesi kadim bir tarihe sahiptir. Gündüzbey, Yeşilyurt, Yakınca, Banazı, Bostanbaşı ve Tecde gibi yerleşim merkezlerinin Bizans döneminde kurulduğuna inanılmaktadır. Bu yerlerde Bizanslılardan kalma mozaikli havuz ve ev kalıntıları bulunmaktadır. Örneğin, Tecde'deki Zirai Araştırma İstasyonu meyve fidanlığının bulunduğu alanda yapılan kazı çalışmaları sırasında 1985 yılında yedi adet altın Bizans sikkesi bulunmuştur ve bu sikkeler şu anda Malatya müzesinde sergilenmektedir. Yukarı Banazı (Konak) köyünde ise Horata adı verilen suyun yanındaki üzüm bağı içinde kalıntılar bulunmaktadır. Şehir ve çevresinde bulunan kale kalıntılarından da şehrin geniş bir alana yayıldığı ve halkının Hristiyanlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Çok sayıda kilise ve manastır inşa edilmiş olsa da, bu yapılar İslam-Bizans mücadelesi sırasında tahrip edilmiştir. Müslümanlar tarafından yapılan cami ve mescitler de benzer şekilde Hristiyanlar tarafından yıkılmıştır. Bizanslılar, Malatya'yı Sasaniilere karşı bir hudut şehri olarak kullanmışlardır.

⁷⁵ TÜİK, < <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> >, (09.03.2023).

⁷⁶haz. Hasan Demirbağ, Fahreddin Fırat, Medeniyetin Beşiği Malatya, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, 2013, s.250.

Bu mahalle yeşil alanları ve kaynak sularıyla ünlüdür. Malatya ilinin genel su ihtiyacını karşılayan Kaptaj, Gündüzbey Mahallesi'nin sınırları içindedir. Herhangi bir arıtma ya da farklı bir işleme tâbî tutulmadan dağıtımı yapılan bu yüzde yüz doğal kaynak suyu, bir buçuk milyonluk nüfusun ihtiyacını karşılayacak yeterliliktedir.

Sulak alanlarıyla ünlü olan Gündüzbey, tarihi bir geçmişe de sahip olması nedeniyle birçok efsaneyi kültüründe barındırmaktadır. Anlatıların birçoğunda “su” kutsal bir öge olarak yer almaktadır.

Su üzerine anlatılan efsanelerden biri ve bizim de anketimize konu ettiğimiz mekanlardan biri olan Sülemekke'dir. Halk buraya Sulumekke de demektedir. Malatya'nın 15 km batısında bulunan Gündüzbey'in güneyine bakan tepesinde Sülemekke isminde bir ziyaret yeri vardır. Bu yer için şöyle bir efsane anlatılır: Çok uzun yıllar önce, dağların arasından gelen bir su kaynağının yanında genç ve güzel bir gelin ölmüş. Gelin ölmeden önce şöyle dua etmiş:” Ben yaşıma doyamadan gidiyorum, beni ziyaret edenlerin dileği kabul olsun.” O günden sonra herkes oraya gider, gelini ziyaret eder. Bir gün oraya giden bir gelin, ziyarete inanmadığını söylemiş. O anda kocaman bir kaya koparak gelip gelinin ayağının dibinde durmuş. Bundan sonra orası herkesin sık sık gittiği, dilek dilediği bir yer olmuş.⁷⁷

3.1.2.Gündüzbey'in Nüfus Yapısı

Yeşilyurt (Gündüzbey Mahallesi), Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzası Bölümü'nde yer alan Büyükşehir Malatya'nın iki merkez ilçesinden biridir. Kuzeyde Karakaya Baraj Gölü'nden güneyde Çat Baraj Gölü'ne, batıda Yazıhan, Akçadağ ve Doğanşehir'den doğuda Battalgâzi'ye uzanan ve 82 mahalleden müteşekkil alan, Yeşilyurt ilçe sınırlarını oluşturmaktadır. Yüzölçümü 954,6 km², nüfusu 337,049 ve rakımı 998 m.dir.

TUİK'in 31 Aralık 2022 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları mahalle nüfusları verilerine göre Yeşilyurt'un Mahallesi olan Gündüzbey'in nüfusu ise 1.385 kadın ve 1.424 erkek nüfusuna sahiptir.⁷⁸

⁷⁷ Yağbasan, Kudret, Malatya Efsaneleri (1.baskı), Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya 2006, s.150.

⁷⁸ TUİK ,< <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> >, (13.04.2023)

Tablo 6: Gündüzbey Mahallesi 2022 Yılı Toplam Nüfus Sayısı ve Yüzdelik Oranı

Cinsiyet	N	%
Kadın	1.385	49.31
Erkek	1.424	50.69
Toplam	2.809	100

Gündüzbey Mahallesi'nin 2021 yılına ilişkin nüfus verileri, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından paylaşılmıştır. Buna göre, mahallenin toplam nüfusu 2.809'dur ve bu nüfusun 1.424'ünü erkekler, 1.385'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Nüfusun %49.31'ini kadınlar, %50.69'unu ise erkekler oluşturmaktadır.

Malatya ili Yeşilyurt ilçesi Gündüzbey Mahallesi, turistik bir alan olması ve yaz aylarında yeşili bol olduğu için şehir hayatından kaçmak isteyenlerin doğayla buluşmak amacıyla tercih ettiği en ünlü yerlerden biridir. Ayrıca, bazı kişiler şehir hayatından uzaklaşmak için burada yazlık ev satın alarak yazları burada yaşamaktadır. Bu nedenle, yaz nüfusu oldukça yüksek olsa da kış aylarında bu nüfus nerdeyse yarı yarıya azalmaktadır.

3.2.Bağımsız Değişkenler Açısından Örneklem Grubunun Genel Özellikleri

Din, toplum içinde önemli bir fonksiyon görüp diğer toplumsal kurum ve olaylara etkide bulunurken, öte yandan dini tutum ve davranışların da toplumsal bazı unsurlar tarafından koşullandırıldığı, dini hayat ve onun şekillerinin farklılaşmasında bir takım toplumsal değişkenlerin (yaş, meslek, aile, eğitim vb.) önemli bir payın bulunduğu din sosyolojisi açısından bilinen bir gerçektir.⁷⁹

Çalışmamızda, farklı kesimlerde farklı boyutlarla karşımıza çıkan popüler dindarlık düzeyi Gündüzbey Mahallesi özelinde hangi yoğunlukta yaşandığı ele alındı. Araştırmamız yapılırken bağımsız değişkenlerimiz yaş, eğitim, medeni durum, meslek, aile tipi, ilçede ikamet etme süresi ve sosyal tabaka olarak belirlenmiştir.

3.2.1. Örneklem Grubunun Genel Özellikleri

Araştırmaya katılan deneklerden toplanan veriler kullanılarak popüler dindarlık ile çeşitli açılardan ilişkisi istatistiksel analizlerle incelenmiş ve bulgular elde edilmiştir. Bu

⁷⁹ Arslan,2004, s.201.

bulgular açıklandıktan sonra, sonuçlar yorumlanmıştır. Örneklem grubunun bağımsız değişkenler (yaş, eğitim, medeni durum, aile tipi vd.) açısından nasıl bir dağılım gösterdiği aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 7: Örneklem Grubunun Yaşa Göre Dağılımı

YAŞ GRUBU	N	%
18-25	7	7,0
26-30	19	19,0
31-40	20	20,0
41-50	22	22,0
51-60	13	13,0
60 üstü	19	19,0
Toplam	100	100,0

Tablo 7’de yaş bağımsız değişkenine göre anket uygulanan kadınların 18-25 yaş arası %7’ sini, 26-30 yaş arası %19’ unu, 31-40 yaş arası %20’sini, 41-50 yaş arası ise %22’sini, 51-60 yaş arası %13’ünü ve 60 yaş üstü %19’unu oluşturmaktadır. Çalışma verilerinin daha sağlıklı elde edilmesi için mümkün olduğunca farklı yaş kesimlerine bu anket uygulanmıştır.

Tablo 8: Örneklem Grubunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

EĞİTİM DÜZEYİ	N	%
Okuma yazma yok	14	14,0
Okur-yazar ama diploma yok	8	8,0
İlköğretim	14	14,0
Ortaöğretim	12	12,0
Lise ve Dengi Okullar	36	36,0
Üniversite	16	16,0
Toplam	100	100

Tablo 8’de deneklerin eğitim yüzdeleri hesaplanmıştır. Bu tabloya baktığımızda lise ve dengi okulların oranının %36 ile yüksek bir orana sahip olduğunu görmekteyiz. Fakat özellikle incelemelerimiz üzerine 60 yaş ve üzeri grubun %14’lük oranla okuma yazma bilmediğini görmekteyiz. Genel ortalamaya bakıldığında ise eğitim seviyesinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 9: Örneklem Grubunun Medeni Duruma Göre Dağılımı

MEDENİ HAL	N	%
Bekâr	12	12,0
Evli	77	77,0
Eşi ölmüş	11	11,0
Toplam	100	100,0

Verilere göre, örneklem grubunun büyük çoğunluğu evli (%77) iken, %12'si bekar ve %11'i eşi ölmüş olarak görülüyor.

Tablo 10 : Örneklem Grubunun Meslek Grubuna Göre Dağılımı

MESLEK GRUBU	N	%
Memur	3	3,0
İşçi	3	3,0
Serbest meslek	1	1,0
Emekli	1	1,0
Ev hanımı	81	81,0
Öğrenci	10	10,0
İş arıyor	1	1,0
Toplam	100	100,0

Tabloya göre, örneklem grubunun büyük çoğunluğu (%81) ev hanımı olarak belirlenirken, öğrenciler %10'luk bir kesimi oluşturmaktadır. Memur ve işçi grupları her biri %3'lük bir paya sahipken, serbest meslek sahibi ve emekli olanlar %1'lik bir oranla temsil edilmektedir. Ayrıca, iş arayanların oranı sadece %1'dir.

Tablo 11: Örneklem Grubunun Aile Tipine Göre Dağılımı

AİLE TİPİ	N	%
Çekirdek aile	75	75,0
Geniş aile	3	3,0
Uzamış aile	13	13,0
Tek başına	8	8,0
Başka	1	1,0
Toplam	100	100,0

Elde edilen tabloya göre, örneklem grubunun %75'i çekirdek aile yapılarına sahip, %13'ü uzamış aile yapılarına sahip, %8'i tek başına yaşayanlardan oluşurken, %3'ü geniş aile yapılarına sahip, %1'i de başka aile yapılarına sahiptir. Bu sonuçlara göre, örneklem

grubundaki katılımcıların çoğunluğu çekirdek aile yapısına sahiptir. Uzamış aile yapısına sahip olanların oranı, geniş aile yapısına sahip olanlardan daha yüksektir.

Tablo 12: Örneklem Grubunun Mahallede İkamet Etme Süresine Göre Dağılımı

MAHALLEDE İKAMET SÜRESİ	N	%
Doğduğumdan beri	54	54,0
10 yıldan çok	22	22,0
6-10 yıl	10	10,0
3-5 yıl	12	12,0
Başka	2	2,0
Toplam	100	100,0

Tablo 12’de mahallede yaşayanların ne kadarının yerli, ne kadarının yeni taşındığı ve ne kadarının orta süredir burada yaşadığı gibi bilgileri ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, verilere göre mahallede yaşayanların yarısından fazlası doğumundan beri burada yaşamaktadır. Mahalleye son 10 yıl içinde taşınanların oranı ise %22’dir. Ayrıca, mahallede yaşayanların %12’si son 3-5 yılda taşınmıştır. Bu veriler, mahalledeki nüfus hareketleri hakkında bir fikir vermektedir.

Mahallede uzun yıllar yaşayan katılımcıların oranının oldukça yüksek olması, mahalle hakkında elde edilecek bilgilerin güvenilirliğini artırmaktadır. Bu, katılımcıların mahalleyi yakından tanıdıklarını ve yaşanan değişimleri gözlemleyebildiklerini göstermektedir. Uzun süreli yaşam, katılımcıların mahalledeki sosyal, kültürel ve ekonomik yapıyı daha iyi anlamalarını ve yorumlamalarını sağlayabilir. Bu da, araştırmamızda mahalle hakkında daha detaylı ve doğru sonuçlar elde etmemize olanak tanıdı. Dolayısıyla, bu yüksek oran, bizim mahalle hakkındaki verileri daha güvenilir bir şekilde kullanmamıza yardımcı oldu.

Tablo 13: Örneklem Grubunun Sosyal Tabakaya Göre Dağılımı

SOSYAL TABAKA	N	%
Üst tabaka-zengin	1	1,0
Orta tabaka üstü	9	9,0
Orta tabaka	86	86,0
Orta tabaka altı	4	4,0
Toplam	100	100,0

Veriler, sosyal tabakalara göre örneklem grubunun dağılımını yansıtmaktadır. Bu verilere dayanarak, sosyal tabakalar arasında ekonomik, kültürel ve sosyal statüler açısından farklılıklar olduğu söylenebilir. Verilere göre, örneklem grubunun %1'i üst tabakadan, %9'u orta tabaka üstünden, %86'sı orta tabakadan ve %4'ü orta tabaka altından oluşmaktadır. Üst tabakadaki kişilerin oranı çok düşük olduğu için, bu verilerin sosyal hareketlilik ve eşitsizlik konularında birçok tartışmayı tetikleyebileceği söylenebilir. Bu veriler ayrıca, orta tabakanın sosyal ve ekonomik çeşitliliğini de yansıtmaktadır. Orta tabakada yer alan bireylerin birçoğu, düşük seviyedeki işlerde çalışarak geçimlerini sağlamaktadır.

3.3.Bağımsız Değişkenlere Göre Örneklem Grubunun Popüler Dindarlık ile İlişkisi

Bellah, dinin sadece bireysel inanç ve pratiklerden ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve siyasal yapılar üzerinde de derin bir etkisi olduğunu öne sürmektedir.⁸⁰ Toplumsal yapı, fiziksel çevre, nüfus, toplumsal ilişkiler, kültür ve tabakalaşmanın etkileşimiyle oluşan bir organizmayı ifade eder. İnsan, doğduğu andan itibaren fiziksel çevre ve toplumsal sistemlerle etkileşime girer. Bu etkileşimler, toplumsal ilişkiler, tabakalaşma, kültür, din, ekonomi, gelenekler ve kurumsal pratiklerle şekillenir. Din sosyolojisi alanında yapılan araştırmalar, dinin toplumla olan ilişkisini incelerken, hem dinin kendi özünden uzaklaşma eğilimine dair bulgulara ulaşılır, hem de karşılıklı etkileşim sonucunda her ikisinin de yapısal düzeyde dönüşüme uğradığı görülür.⁸¹

Bu bölümde, araştırma grubumuzun cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, meslek, yaşanılan yer, ikamet etme süresi, aile tipi ve sosyal tabaka bağımsız değişkenleri açısından nasıl bir dağılım gösterdiği, genel özellikleri de dikkate alınarak açıklanmıştır. Popüler dindarlık düzeyini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda Gündüzbey Mahallesi'nde yaşayan 100 kadından elde edilen bulgular ve yorumlar tablolar halinde sunulmuştur.

3.3.1. Yaş ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Toplumda yaş ve popüler dindarlık arasındaki ilişki dinin rolünü anlamak açısından önemlidir. Kişinin yaşamı boyunca edindiği deneyimler, bilgi ve kültürel birikimler dini

⁸⁰ Bellah, Robert N., Din ve Toplumsal Değişim, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2004, s. 27-28.

⁸¹ Subaşı, Necdet, Din Sosyolojisi Giriş(1.baskı),Dem Yayınları, İstanbul 2014, s. 165.

anlayışını şekillendirebilir ve bu anlayışlar farklı yaş gurplarında farklı şekillerde gözlemlenebilir. Örneğin gençler, din anlayışlarında daha özgür ve sorgulayıcı bir tutum sergilerken, yaşlılar daha muhafazakar bir yaklaşım benimseyebilirler.

Bu araştırmada, popüler dindarlık düzeyi üzerinde etkisi olabilecek bağımsız değişkenlerden biri olan yaş grubunun, farklı yaş grupları arasında popüler dindarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14: Yaş Değişkenine Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ GRUBU	POPÜLER DİNDARLIK				
	N	%	X	SD	ANOVA
18-25	7	7	2,5714	,21692	DF:5/94 F:6,300 P:0,000
26-30	19	19	2,7814	,79083	
31-40	20	20	3,0962	,42711	
41-50	22	22	3,0490	,61104	
51-60	13	13	3,2308	,65798	
60 üstü	19	19	3,6356	,18639	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

18-25 yaş grubu diğer yaş gruplarından daha düşük bir popüler dindarlık düzeyine sahiptir. Ancak, 31-40 yaş grubu en yüksek popüler dindarlık düzeyine sahipken, 41-50 yaş grubunun popüler dindarlık düzeyinde biraz daha düşük bir standart sapması vardır. 60 yaş ve üstü ve 51-60 hariç diğer tüm yaş gruplarıyla arasında anlamlı bir farklılık vardır. En yüksek farklılık ise 18-25 yaş ile 60 yaş üstü arasındadır. Bu verilere göre, yaşlıların popüler dindarlık düzeyi gençlere göre daha yüksektir.

Yaş ilerledikçe, insanlar yaşamda karşılaştıkları deneyimlerden dolayı farklı bir bakış açısı kazanabilirler. Bu bakış açısı, daha muhafazakar bir dünya görüşüne yol açar. Ayrıca, yaş ilerledikçe insanlar ölüm, hastalık gibi hayatın belirli zorluklarıyla daha sık karşılaşır ve bu durum din gibi manevi kaynaklara başvurma ihtiyacını artırır. Bu nedenler, yaş ilerledikçe popüler dindarlık oranlarının artmasına neden olmaktadır. Ayrıca yaşlıların yaşam tarzları, gençlere göre daha sabit ve geleneksel olması nedeniyle popüler inançları da daha yüksek oranda olmaktadır. Kurt'un çalışmasında, Birleşik Devletler'de yaş ile dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bazı araştırma sonuçlarına göre, 18 ile 30 yaş arasında dinsel etkinlikte belirgin bir düşüş yaşandığı ve bu düşüşün 30 yaşından sonra sürekli bir artışı

beraberinde getirdiği ifade edilmektedir.⁸² Yaş ile birlikte dindarlığın paralel artışının nedenlerini Acar şöyle yorumlamaktadır: Yaş ilerledikçe, dindarlık düzeyinde artış olması fikri, yaşamın belirsizliği ve ölümün kaçınılmazlığı gibi düşüncelerin insanlarda daha fazla öne çıkabileceğini ve bu nedenle dini inançların daha fazla ilgi görebileceğini akla getiriyor. Dini inançlarla ilgisi olmayan bireylerin oranındaki artış ise genç yetişkinlik ve orta yaş dönemlerinde daha sık görünmektedir. Bu dönemlerde bireyler, meslek seçimi, iş bulma, evlenme, kariyer yükselme, çocukların eğitimi gibi önemli sorunlar ve sorumluluklarla karşı karşıya kalırlar. Bu zorlu yaşam koşulları, insanları dini konularda daha fazla düşünmeye, radikal görüşlere yöneltmeye ve aşırılıklara kaymaya neden olabilir.⁸³

Yukarıdaki verilerin varyans analizi sonucuna göre, yaş grupları arasında popüler dindarlık düzeyinde anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Elde ettiğimiz sonuca göre “Genç yaştaki kadınlar orta ve ileri yaştaki kadınlara oranla daha az popüler dindarlık boyutuna sahiptirler.” hipotezimizi doğrulamaktadır. Arslan, Çorum ilinde yaptığı çalışmasında da gençlerin yaşlılara oranla daha az popüler dindarlık tutumları olduğu sonucunu elde etmiştir.⁸⁴

Tablo 15: Yaş Değişkenine Göre Popüler Dindarlık Ölçeğinin Korelasyon Analizi Sonuçları

KORELASYON ANALİZİ		Katılımcının Yaşı
Popüler Dindarlık Ölçeği	R	, 476**
	P	,000
	N	100

Bu sonuçlar, yaş değişkeni ile popüler dindarlık ölçeği arasında ılımlı derecede pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yani, yaş arttıkça popüler dindarlık ölçeği puanları da artmaktadır. Korelasyon katsayısı olan $R=0.476$ değeri, ilişkinin orta düzeyde güçlü olduğunu göstermektedir. $P=0.000$ değeri ise, elde edilen korelasyonun anlamlı olduğunu ve tesadüfi olmadığını göstermektedir. Bu da çalışmanın güvenilir olduğunu ve sonuçların rastgelelikten kaynaklanmadığını ifade etmektedir.

⁸² Kurt, 2016, s.10.

⁸³ Acar, Yıldırım, Tuncay Ergene, Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1996(12), ss.45-56, s.48.

⁸⁴ Arslan, 2004, s.207.

3.3.2. Eğitim ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Bu bölümde katılımcıların eğitim düzeylerine göre popüler dindarlık düzeyleri ile arasındaki ilişki istatistiksel analizlerle ele alınmıştır. Hipotezimize göre eğitim düzeyi ile popüler dindarlık arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. “Öğrenim görmemiş ya da az öğrenim görmüş olan kadınların öğrenim görmüş olan kadınlara oranla daha yüksek popüler dindarlık boyutuna sahiptirler.” hipotezimizin doğruluğu bu bölümde ele alınmıştır.

Araştırmamızda, eğitim düzeyi ile popüler dindarlık arasındaki ilişkiyi ölçmek ve bu iki değişken arasındaki farklılıkları belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmış ve elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 16: Eğitim Durumuna Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları

EĞİTİM DÜZEYİ	POPÜLER DİNDARLIK				
	N	%	X	SD	ANOVA
Okuma yazma yok	14	14	3,5824	,31314	DF:5/94 F:6,240 P:0,000
Okur-yazar diploma yok	8	8	3,6154	,20143	
İlköğretim	14	14	3,1978	,44519	
Ortaöğretim	12	12	3,0897	,71096	
Lise ve Dengi Okullar	36	36	3,0021	,53309	
Üniversite	16	16	2,6202	,77864	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Verilere göre, farklı eğitim düzeylerine sahip olan katılımcı gruplarının popüler dindarlık düzeylerindeki farklılıklar incelenmiştir. Tablodaki "Okuma yazma yok" eğitim düzeyine sahip katılımcıların popüler dindarlık düzeyi ortalama olarak 3.5824 iken, "Üniversite" eğitim düzeyine sahip katılımcıların popüler dindarlık düzeyi ortalama olarak 2.6202 olarak belirlenmiştir. Bu veriler, katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça popüler dindarlık düzeylerinin düşme eğilimi gösterdiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, eğitim düzeyi ile popüler dindarlık arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak, ortaöğretim ve ilköğretim gruplarının popüler dindarlık ortalamaları birbirine oldukça yakındır.

Bu bulgulara göre eğitim ve popüler dindarlık ilişkisini ele alan hipotezimiz doğrulanmaktadır. Arslan'ın çalışmasındaki verilerde de eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin popüler dindarlık düzeyi de genellikle daha düşük çıkmıştır. Bunun nedenini Arslan şöyle açıklamaktadır: “Modern eğitimin, kişilerin popüler dindarlık tutumlarını azaltıcı bir etkisi vardır.” Bu durum, eğitim düzeyi yüksek bireylerin daha sorgulayıcı ve

eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları ve bilimsel düşünceye daha açık gibi faktörlere bağlanabilir.

Bu verilere dayanarak, ANOVA testi sonuçlarına bakarak, gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F= 4.668$, $p= 0.003$). F-testinin anlamlı çıkması, en az iki grup arasında fark olduğu anlamına gelir.

Tablo 17: Eğitim Durumuna Göre Kadınların Popüler Dindarlık Ölçeğinin Korelasyon Sonuçları

KORELASYON ANALİZİ		Eğitim Düzeyi
Popüler Dindarlık Ölçeği	R	-,478**
	P	,000
	N	100

Bu sonuçlara göre, eğitim düzeyi ile halkın popüler dindarlık ölçeği arasında pozitif bir korelasyon olduğu görülmektedir. Yani, eğitim düzeyi arttıkça, halkın popüler dindarlık düzeyinin de azaldığı elde edilmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır, çünkü p değeri 0,05'ten küçüktür (0,000).

3.3.3. Medeni Durum ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Medeni durum ve popüler dindarlık arasındaki ilişki birçok faktöre bağlı olabilir ve bu faktörler arasında kültürel, sosyal ve bireysel farklılıklar yer alabilir. Örneğin, bazı toplumlarda evlilik, aile ve çocuk sahibi olma gibi faktörler dini inançlarla güçlü bir şekilde ilişkilendirilebilirken, bazı toplumlarda bu ilişki daha zayıf olabilir. Benzer şekilde, bireylerin kişisel deneyimleri, aile geçmişi, eğitim düzeyleri ve sosyo-ekonomik durumları da medeni durum ve popüler dindarlık arasındaki ilişkiyi etkileyebilir.

Gündüzbey Mahallesi'nde yaşayan örneklem grubunun medeni durumunun popüler dindarlık düzeyi ile ilişkisini incelemek için, değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 18: Medeni Duruma Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları

MEDENİ DURUM	POPÜLER DİNDARLIK				
	N	%	X	SD	ANOVA
Bekâr	12	12	2,7244	,43323	DF:2/97 F:6,257 P:0,003
Evli	77	77	3,0999	,64323	
Eşi ölmüş	11	11	3,5944	,19789	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Bekarların popüler dindarlık düzeyi ortalaması $X=2,7244$ ve standart sapması $0,43323$ iken, evli olanların popüler dindarlık düzeyi ortalaması $X=3,0999$ ve standart sapması $0,64323$ olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, eşi ölmüş olanların popüler dindarlık düzeyi ortalaması $X=3,5944$ ve standart sapması $0,19789$ olarak hesaplanmıştır. Elde edilen verilere göre, evli olanların popüler dindarlık düzeyinin diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, eşi ölmüş olanların popüler dindarlık düzeyinin de diğer gruplardan daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, medeni durumun popüler dindarlık düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Bu verilere göre “Bekar kadınların popüler dindarlıkları diğerlerine oranla daha düşüktür.” hipotezimiz doğrulanmaktadır. Arslan⁸⁵, Günay⁸⁶ ve Kızılgeçit⁸⁷ tarafından yapılan çalışmalarda da evli bireyler, bekar bireylerden daha dindar bulunmuştur.

Tablo 19: Medeni Duruma Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları

KORELASYON ANALİZİ		Medeni Durumu
Popüler Dindarlık Ölçeği	R	,333**
	P	,001
	N	100

Bu tabloya göre, medeni duruma göre popüler dindarlık ölçeği ile başka bir deyişle popüler inanç ölçeği arasında orta derecede pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($R=0.333$). Ayrıca, bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=0.001$) ve verilerin güvenilirliği açısından yeterli sayıda örneklem alındığı ($N=100$) söylenebilir. Bu sonuçlar, kişilerin medeni durumlarına bağlı olarak popüler inançların farklılık gösterdiğini düşündürmektedir. Yani, genel olarak daha yüksek bir medeni duruma sahip olan kişilerin daha fazla popüler inanca sahip olduğu söylenebilir.

3.3.4. Meslek ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Kızılgeçit, meslek ve dindarlık etkileşimi hakkında, “Bireyin mesleği, hayatının tüm yönlerinde olduğu gibi, dini tutum ve davranışlarda da belirleyicidir. Burada etkili olan, salt mesleğin kendisi değildir. Mesleğin getirdiği sorumluluklar, mesleği edinirken alınan

⁸⁵ Arslan, 2004, s.212.

⁸⁶ Günay, Ünver, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 1999, s.103-104.

⁸⁷ Kızılgeçit, 2015, s.175.

eğitim, mesleğin imkan veya imkansızlıkları, meslek sahibine yönelik toplumsal beklentiler hep birlikte karmaşık bir yapı oluşturur.⁸⁸” demektedir.

Aşağıdaki tabloda mesleklerin bireylerin dini yaşantılarına etkisinin ne oranda olduğu gösterilmektedir. Örneklem grubumuzdaki deneklerin meslek grupları ile popüler dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkideki anlamlı farklılıkları tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen varyans analizi (ANOVA) sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 20: Meslek Gruplarına Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları

MESLEK GRUBU	POPÜLER DİNDARLIK				
	N	%	X	SD	ANOVA
Memur	3	3	2,7436	,89156	DF:4/95 F:6,030 P:0,000
İşçi	3	3	3,1795	,73111	
Emekli	2	2	2,7308	,16318	
Ev hanımı	81	81	3,2289	,53321	
Öğrenci	11	11	2,3776	,71373	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Bu tabloya göre, ev hanımları arasındaki popüler dindarlık düzeyi ortalama olarak en yüksek grupken, memurlar ve işçiler arasında popüler dindarlık düzeyi ortalama olarak daha düşük bulunmuştur. Bu ANOVA sonucu, meslek grupları arasında popüler dindarlık düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık olduğunu gösteriyor. F istatistiği 6,030 ve p değeri 0,000'dır, yani farklı meslek grupları arasındaki popüler dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

“Kadınların mesleki durumu popüler dindarlık boyutlarını etkilemektedir.” hipotezimiz bu bölümde doğrulanmaktadır. Analizlerimize göre ev hanımlarının popüler dindarlığı en yüksek sınıfa girmektedir. Bunun nedeni Kızılgeçit’e göre ev hanımlarının, iş gücüne daha az katılmaları ve çocuk yetiştirmede daha büyük sorumluluklar üstlenmeleri, kendilerini din ile daha çok ilgilenmeye sevk etmektedir.⁸⁹

⁸⁸ Kızılgeçit, 2015, s.193.

⁸⁹ Kızılgeçit, 2015, s.192.

3.3.5. Aile Tipi ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Aile yapısı ve dinî inançlar, bir toplumun kültürel yapısını ve değerlerini yansıtan önemli faktörlerdir. Aile yapısı, bireylerin yetiştirilmesi, sosyalleşmesi ve toplumsal normlara uyumu açısından hayati bir rol oynar. Bu nedenle, aile tipi ve dinî düzey, toplumun genel yapısı ve kültürünü anlamak için önemli göstergelerdir. Bu konuda yapılan araştırmalar, farklı aile tipleri ve dinî düzeyler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaktadır. Bu tablo, bu farklılıkların ve benzerliklerin daha net anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 21: Aile Tipine Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonucu

AİLE TİPİ	POPÜLER DİNDARLIK				
	N	%	X	SD	ANOVA
Çekirdek aile	75	75	3,1036	,64625	DF:4/95 F:1,189 P:0,321
Geniş aile	3	3	3,2308	,68371	
Uzamış aile	13	13	2,8757	,54442	
Tek başına	8	8	3,4615	,38790	
Başka	1	1	3,3846	.	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Bu tabloya dayanarak, farklı aile tipleri ile popüler dindarlık düzeyleri arasında farklılıklar olduğunu söyleyebiliriz. Çekirdek ailelerdeki popüler dindarlık düzeyi ortalaması en yüksekken, uzamış ailelerdeki popüler dindarlık düzeyi ortalaması en düşük. Ancak, uzamış ailelerdeki veri sayısı düşük olduğundan, bu sonuçların genelleştirilebilirliği sınırlı olabilir. Ayrıca, geniş ailelerde ve tek başına yaşayanlarda da orta seviyede bir popüler dindarlık düzeyi görülmüştür. Bu tablo, aile tipi ve popüler dindarlık arasında bazı ilişkilerin olduğunu göstermektedir. Ancak, istatistiksel analizler sonucunda, bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı (F:1,189, $p>0,05$) görülmektedir. Bu da demektir ki, aile tipi ile popüler dindarlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. “Aile yaşantıları kadınların popüler dindarlık boyutlarını etkilemektedir.” hipotezimiz doğrulanmamaktadır. Bu konuda Arslan⁹⁰ ve Günay⁹¹ da yapmış oldukları çalışmalarda aynı sonuçları elde etmişlerdir.

⁹⁰ Arslan, 2004, s.218.

⁹¹ Günay, 1999, s.130.

3.3.6. Daha Önce Yaşanılan Yer ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Gündüzbey Mahallesi'nde yaşayan kadınlar, hem tarım işleriyle uğraşmaları ve yoğun iş temposu nedeniyle hem de orta yaş ve özellikle orta yaş üstü kadınların düşük eğitim seviyeleri nedeniyle sosyal açıdan farklılıklarla karşılaşmamışlardır. Bunun sonucu olarak geleneksel bazı uygulamalar ve inanışlar bozulmadan ve korunarak aktarılmıştır. Bu nedenle ileri yaşlardaki kadınlarda popüler dindarlık seviyeleri yüksek olacağı hipotezinde bulunmuştuk. Genç yaştakilerin ise eğitimle birlikte dış dünyayı gözlemleme fırsatları olmasıyla bu geleneksel uygulamaların daha az görüldüğü ve popüler inanışın da daha az olacağı hipotezine sahiptik. Bu hipotezimiz eğitim durumu ve popüler dindarlık ilişkisinde doğrulanmıştı. Görüldüğü gibi eğitim ve yaş değişkenleri yaşanılan yer değişkenimizden ayrı tutulmamalıdır. Bu üçü birbirini etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşanılan yer ve orada ikamet etme süresi ile popüler dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen varyans (ANOVA) analizi sonuçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 22: Daha Önce Yaşanılan Yere Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonuçları

İKAMET EDİLEN YER	POPÜLER DİNDARLIK				
	N	%	X	SD	ANOVA
Köy	7	7	3,4066	,55951	DF:3/96 F:1,779 P:0,156
Kasaba – İlçe	66	66	3,1550	,56647	
Şehir	21	21	2,8645	,75287	
Metropol	6	6	3,1154	,66127	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Bu verilere göre, popüler dindarlık oranı en yüksek olan yerleşim birimi kasaba/İlçe olmuştur. Diğer yerleşim birimlerinde ise bu oranlar daha düşük düzeyde bulunmuştur.

Yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre, yaşanılan yerin popüler dindarlık düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (F:1,779, p>0,05). Fakat

Arslan⁹², yaptığı çalışmada daha önce yaşanan yer ve popüler dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

3.3.7.Mahallede İkamet Etme Süresi ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Mahallede ikamet etme süresi ve popüler dindarlık düzeyi arasında bir ilişki olduğuna dair birçok araştırma yapılmıştır. İnsanların ne kadar süredir bir mahallede yaşadıkları, çevrelerindeki insanlarla olan ilişkileri, toplumsal yapıya uyum sağlamaları ve kültürel değerleri benimsemeleri açısından önemlidir. Aynı zamanda, popüler dindarlık düzeyi de bir bireyin inançlarını, hayat görüşünü ve davranışlarını belirleyebilir. Bu nedenle, mahallede ikamet etme süresi ve popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi, toplumsal yapının anlaşılması açısından önemlidir. Aşağıdaki tablo bize bu konuda bilgi verecektir.

Tablo 23: İkamet Etme Süresine Göre Kadınların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi Sonucu

İKAMET ETME SÜRESİ	POPÜLER DİNDARLIK				
	N	%	X	SD	ANOVA
Doğduğumdan beri	54	54	3,0912	,59567	DF:4/95 F:1,084 P:0,369
10 yıldan çok	22	22	3,2483	,41860	
6-10 yıl	10	10	3,1154	,82391	
3-5 yıl	12	12	2,8526	,84930	
Başka	2	2	3,5769	,27196	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Bu veriler doğrultusunda, yaşam alanında geçirdiği süre ile popüler dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. En yüksek popüler dindarlık düzeyi %54'lük oranla "doğduğumdan beri" yaşam alanında geçiren bireylerde, en düşük düzey ise %2'lik oranla "başka" seçeneğini işaretleyen bireylerde gözlemlenmiştir. ANOVA sonucuna göre, yaşam alanında geçirilen sürenin popüler dindarlık düzeyi üzerinde bir etkisi yoktur (DF: 4/95, F: 1,044, p=0,387). Yapılan başka çalışmalarda ikamet etme süresi ve popüler dindarlık düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Doğduğumdan beri seçeneğini işaretleyenlerde popüler dindarlık düzeyleri daha yüksek oranda çıkmıştır. Sonuçlarımızın anlamlı çıkmama nedeni, 6-10 yıl veya 3-5 yıl aralığında yaşayan katılımcıların

⁹² Arslan, 2004, s.224.

Gündüzbey'de doğduklarından beri kalmamış olmalarına rağmen, Gündüzbey hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ve Gündüzbey ile sürekli etkileşimde bulunmaları, çalışmamızın sonuçlarını etkilemiştir. Bu kişilerin aile fertlerinden birinin uzun süredir Gündüzbey'de ikamet etmesi etkili olmuştur. Görüşmelerimizde, örneklemdeki kişilerin yakınlarının uzun süredir orada yaşadığını ve uzun zaman boyunca buraya sık sık gittiklerini gözlemledik. Bu nedenle, doğduğundan beri orada kalanlar ile daha az süre kalanlar arasında büyük farklar görülmemektedir.

3.3.8.Sosyal Tabaka ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Sosyal tabakalar arasında, dini inançlara ve uygulamalara yönelik farklı ilgi ve bağlılıklar görülebilir. Bu nedenle, sosyal tabaka ve popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişki, toplumun dinî yapı ve inançları hakkında bilgi edinmek için önemlidir. Popüler dindarlık düzeyindeki tutumların gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan varyans analizi (ANOVA) sonuçları, aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 24: Popüler Dindarlık Düzeyinin Sosyal Tabakaya Göre Varyans Analizi Sonuçları

SOSYAL TABAKA	POPÜLER DİNDARLIK				
	N	%	X	SD	ANOVA
Üst tabaka-zengin	2	2	3,4231	,05439	DF:3/96 F:0,977 P:0,407
Orta tabaka üstü	8	8	3,2115	,64979	
Orta tabaka	86	86	3,0725	,62941	
Orta tabaka altı	4	4	3,5385	,41186	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Bu tablo, popüler dindarlık düzeyinin farklı sosyal tabakalarda değişkenlik arz ettiğini göstermektedir. Üst tabaka-zengin grubunda popüler dindarlık düzeyi, $X=3,4231$ ve $SD=0,05439$ olarak ölçülmüştür. Orta tabaka üstü grubunda bu değerler $X=3,2115$ ve $SD=0,64979$, orta tabakada ise $X=3,0725$ ve $SD=0,62941$ olarak saptanmıştır. Orta tabaka altı grubunda ise popüler dindarlık düzeyi $X=3,5385$ ve $SD=0,41186$ olarak ölçülmüştür. Bu verilere bakacak olursak, üst tabaka-zengin grubu ve orta tabaka altı grup en yüksek popüler dindarlık düzeyine sahiptir. Orta tabaka üstü ve orta tabakadaki gruplar arasında ise popüler dindarlık düzeyinde benzerlikler gözlemlenmektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarına göre, popüler dindarlık düzeyi sosyal tabakaya göre değişebilmektedir. Ancak, ANOVA analizinin sonucuna göre, bu farklılıklar sosyal

tabakalar arasında istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuçlara göre “Gündüzbey’in üst tabakasında yer alan kadınların alt tabakada olan kadınlara oranla popüler dindarlık tutumları daha azdır.” hipotezimiz desteklenmemektedir. Kızılgeçit de “sosyo-ekonomik durum dindarlık ilişkisi”⁹³ başlığı altında sosyal tabaka ve dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Arslan’ın çalışmasında da sosyal tabaka ve popüler dindarlık ilişkisi bağlamında anlamlı bir ilişki çıkmamıştır.⁹⁴

3.4. Kitabi Dindarlığın Popüler Dindarlık ile İlişkisi

Toplumsal alanda deneyimlenen din/dindarlık biçimleri içerisinde, dinî bilginin özgün epistemolojik unsurlarına uygun olarak geliştirilen olumlu dini tutumlar, yani kaynağı kitabi bilgilere dayanan dini yönelimler, normatif (kitabi) dini yönelimler olarak adlandırılmaktadır.⁹⁵

Araştırmamızda Popüler Dindarlık ile Kitabi Dindarlık arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearsaon Korelasyon analizi yapılmıştır. Bulguları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 25: Popüler Dindarlık ile Kitabi Dindarlık Ölçekleri Arasındaki Korelasyon Analizi

Korelasyon		Normatif Dindarlık Ölçeği
Popüler Dindarlık Ölçeği	R	,178
	P	,076
	N	100

İlk olarak, verilen korelasyon katsayısı (R) değeri 0,178'dir. Korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü ölçer. Bu durumda, Popüler Dindarlık ile Kitabi Dindarlık ölçekleri arasında zayıf bir pozitif ilişki olduğunu gösterir. Yani, iki dindarlık ölçeği arasındaki ilişki oldukça sınırlıdır ve güçlü bir ilişki olduğundan bahsedemeyiz. İkinci olarak, p değeri (P) 0,076'dır. P değeri, istatistiksel analizdeki önem düzeyini ifade eder. Genellikle, p değeri 0,05'ten küçük olduğunda ilişki istatistiksel olarak anlamlı kabul edilir.

⁹³ Kızılgeçit, 2015, s.181.

⁹⁴ Arslan, 2004, s. 230.

⁹⁵ Topuz, İlhan, Gençlerde Normatif, Popüler ve Paranormal İnançlar Üzerine Bir Çalışma: SDÜ Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012/2(29), ss. 13-40, s.16.

Ancak, bu durumda p değeri 0,076 olduğundan, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek için yeterli kanıt bulunmamaktadır.

3.5. Katılımcıların Kendilerini Dindar Görmeleri Durumunun Popüler Dindarlık ile İlişkisi

Araştırmanın amaçlarından biri, deneklerin dindarlık algıları ile popüler dindarlık durumları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda dindarlık algısının ANOVA analizi sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 26: Dindarlık Algısının Popüler Dindarlık ile İlişkisinin Varyans Analizi

Kendinizi dindarlık bakımından aşağıdaki hangi seçenekte görüyorsunuz?	POPÜLER DİNDARLIK				ANOVA
	N	%	X	SD	
Dindar değilim	10	10	2,7769	,33520	DF:2/97 F:2,145 P:0,123
Biraz dindar	73	73	3,1781	,65245	
Dindar	17	17	3,0090	,55861	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Bu tabloda kişilerin dindarlık algısı ile popüler dindarlık düzeyleri arasındaki analiz edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre, katılımcıların dindarlık algısı ve popüler dindarlık düzeyi arasında farklılıklar görülmektedir.

"Dindar Değilim" kategorisindeki katılımcıların sayısı 10 (%10) ve ortalama dindarlık algısı 2,7769 olarak bulunmuştur. Bu grup, popüler dindarlık düzeyinin en düşük olduğu kategoriyi temsil etmektedir. Standart sapma değeri 0,33520 olarak hesaplanmıştır, bu da katılımcıların dindarlık algısının genel olarak düşük bir tutuma sahip olduğunu göstermektedir.

"Biraz Dindar" kategorisindeki katılımcıların sayısı 73 (%73) ve ortalama dindarlık algısı 3,1781 olarak belirlenmiştir. Bu grup, popüler dindarlık düzeyinin en yüksek olduğu kategoriyi temsil etmektedir. Standart sapma değeri 0,65245 olarak hesaplanmıştır, bu da katılımcıların dindarlık algısında daha fazla değişkenlik olduğunu göstermektedir.

"Dindar" kategorisindeki katılımcıların sayısı ise 17 (%17) ve ortalama dindarlık algısı 3,0090 olarak saptanmıştır. Bu grup, popüler dindarlık düzeyi açısından "Biraz Dindar" kategorisinin altında yer almaktadır. Standart sapma değeri 0,55861 olarak bulunmuştur, bu da katılımcıların dindarlık algısının daha tutarlı olduğunu göstermektedir.

Toplamda 100 katılımcının yer aldığı araştırmada, genel olarak katılımcıların dindarlık algılarının orta düzeyde olduğu görülmektedir. Ortalama dindarlık algısı 3,1092 ve standart sapma değeri 0,62178 olarak hesaplanmıştır.

Tabloda sunulan verilere dayanarak ANOVA analizi sonuçları aşağıdaki şekildedir: Serbestlik Derecesi (DF): 2/97, F değeri: 2,145, p değeri: 0,123'tür. Bu sonuçlara göre, dindarlık algısı ile popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. F değeri, gruplar arasındaki varyans farkının değerlendirilmesine yardımcı olurken, p değeri ise bu farkın tesadüfi olup olmadığını belirlemektedir.

0,123 olan p değeri, istatistiksel olarak anlamlı kabul edilen 0,05 (veya daha düşük) değerinden büyük olduğu için, dindarlık algısı ile popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişkinin tesadüfi olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Bu durum, dindarlık algısı ve popüler dindarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Ancak, bu sonuçlar tek bir faktörün bulgularıdır ve başka faktörlerin veya değişkenlerin göz ardı edilmemesi önemlidir.

3.6. Popüler Dindarlık Tutumlarının Toplumsal Faktörlerle İlişkisi

Bu bölümde, popüler dindarlık ile toplumsal faktörler arasındaki ilişkiyi ele alarak inceledik. Toplumun dini tutum ve davranışlarının oluşumunda etkili olan faktörlerin popüler dindarlık üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi (ANOVA) sonuçları, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 27: Toplumsal Faktörlere Göre Katılımcıların Popüler Dindarlık Düzeyinin Korelasyon Analizi

		AİLE	ÇEVRE	BASIN YAYIN	CAMİ	DİNİ SOHBET KİTAP
POPÜLER	R	,331**	,101	,352**	,008	,335**
DİNDARLIK	P	,001	,316	,000	,936	,001
ÖLÇEĞİ	N	100	100	100	100	100

Toplumsal faktörlere göre katılımcıların popüler dindarlık düzeyi arasındaki korelasyon analizi sonuçlarına göre, aile, çevre, basın ve yayın, cami, dini sohbet ve kitap faktörleri ile popüler dindarlık arasında farklı korelasyonlar elde edilmiştir.

Aile faktörü ile popüler dindarlık arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon ($r=0,331$, $p<0,001$) bulunmaktadır. Bu, aile yapısının ve aile içindeki dini etkileşimlerin popüler dindarlık düzeyini etkilediğini göstermektedir.

Çevre faktörü ile popüler dindarlık arasındaki korelasyon ise zayıf ve anlamsızdır ($r=0,101$, $p=0,316$). Bu, çevresel etkenlerin popüler dindarlık düzeyini doğrudan etkilemediğini göstermektedir.

Basın ve yayın faktörü ile popüler dindarlık arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon ($r=0,352$, $p<0,001$) bulunmaktadır. Bu, medyanın dini içerikli yayınlarının popüler dindarlık düzeyini etkileyebileceğini göstermektedir.

Cami faktörü ile popüler dindarlık arasında çok zayıf ve anlamsız bir korelasyon ($r=0,008$, $p=0,936$) tespit edilmiştir. Bu, camiye olan katılımın popüler dindarlık düzeyini doğrudan etkilemediğini göstermektedir.

Dini sohbet faktörü ile popüler dindarlık arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon ($r=0,335$, $p<0,001$) bulunmaktadır. Bu, dini sohbetlerin popüler dindarlık düzeyini etkilediğini göstermektedir.

Kitap faktörü ile popüler dindarlık arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon ($r=0,349$, $p<0,001$) tespit edilmiştir. Bu, dini içerikli kitapların okunmasının popüler dindarlık düzeyini etkilediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, toplumsal faktörlerin popüler dindarlık düzeyi üzerinde farklı etkileri olduğu görülmektedir. Aile, basın ve yayın, dini sohbet ve kitap faktörleri popüler dindarlık ile pozitif yönde ilişkili iken, çevre ve cami faktörleri arasında belirgin bir ilişki bulunmamaktadır.

Bu verilere dayanarak genel bir yorum yapacak olursak, popüler dindarlık düzeyinin toplumsal faktörlerle ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Aile, basın ve yayın, dini sohbet ve kitap faktörlerinin popüler dindarlık düzeyi üzerinde pozitif bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Bu faktörler, bireylerin dini yaşantılarına ve inançlarına etki ederek popüler dindarlık düzeyini artırmaktadır. Öte yandan, çevre faktörü ile popüler dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu da çevresel etkenlerin popüler dindarlık düzeyini doğrudan etkilemediğini göstermektedir.

Varyans analizi tablosu, toplumsal faktörlerin popüler dindarlık düzeyi üzerindeki etkilerini değerlendirmek ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkileri belirlemek için kullanılan bir araçtır. Biz bu konudaki ikinci tablomuzda varyans analizine yer verdik.

Tablo 28: Toplumsal Faktörlere Göre Katılımcıların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi

TOPLUMSAL FAKTÖR	FAKTÖR DERECESESİ	POPÜLER DİNDARLIK				
		N	%	X	SD	ANOVA
AİLENİN ETKİSİ	Çok fazla	26	26	2,9112	,50685	DF:4/95 F:3,787 P:0,007
	Fazla	10	10	2,6846	1,06615	
	Normal	36	36	3,1496	,47878	
	Az	13	13	3,3195	,71117	
	Çok az	15	15	3,4564	,40230	
	Toplam	100	100	3,1092	,62178	
KİTAPLARIN ETKİSİ	Çok fazla	20	20	2,7846	,82457	DF:4/95 F:3,380 P:0,012
	Fazla	14	14	2,9725	,62245	
	Normal	16	16	3,0433	,56104	
	Az	17	17	3,1538	,47652	
	Çok az	33	33	3,3730	,47423	
	Toplam	100	100	3,1092	,62178	
KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ETKİSİ	Çok fazla	10	10	2,6154	,51665	DF:4/95 F:3,589 P:0,009
	Fazla	17	17	2,9683	,45350	
	Normal	27	27	3,0313	,67979	
	Az	23	23	3,2575	,64258	
	Çok az	23	23	3,3712	,54177	
	Toplam	100	100	3,1092	,62178	
DİNİ SOHBETİN ETKİSİ	Çok fazla	12	12	2,9936	,71445	DF:4/95 F:6,012 P:0,000
	Fazla	13	13	2,4615	,80555	
	Normal	29	29	3,1141	,51750	
	Az	25	25	3,2800	,45826	
	Çok az	21	21	3,3663	,47971	
	Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Katılımcılar, popüler dindarlık düzeyini "Çok fazla", "Fazla", "Normal", "Az" ve "Çok az" şeklinde belirtilen kategorilere göre değerlendirmişlerdir.

Analiz sonuçlarına göre, popüler dindarlık düzeyi ile ailenin etkisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Faktörler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için yapılan varyans analizi sonucunda, F değeri 3,787 olarak bulunmuş ve p değeri 0,007 olarak hesaplanmıştır.

Kitapların etkisi (DF: 4/95, F: 3.380, P: 0.012) popüler dindarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu bulgu, kitapların dini bilgi ve anlayışı artırarak bireylerin dindarlık düzeyini etkilediğini göstermektedir. Kitap okuma, dini bilgiye erişim ve dini anlayışın derinleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının etkisi (DF: 4/95, F: 3.589, P: 0.009) popüler dindarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu sonuç, basın-yayın, medya ve diğer iletişim araçlarının dindarlık düzeyini etkilediğini göstermektedir. Medyanın dini konuları ele alması, dini içerikli programlar veya haberlerin yayınlanması gibi faktörler bireylerin popüler dindarlık düzeyini etkilemektedir.

Dini sohbetlerin etkisi (DF: 4/95, F: 6.012, P: 0.000) popüler dindarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu bulgu, dini sohbetlerin, dini bilgi ve anlayışı artırarak bireylerin dindarlık düzeyini etkileyebileceğini göstermektedir. Dini sohbetlerin düzenlenmesi, dini konuların tartışılması ve dini bilgi paylaşımı bireylerin popüler dindarlık düzeyini yükseltir.

Sonuç olarak, verilen tablo, ailenin, kitapların, kitle iletişim araçlarının ve dini sohbetlerin popüler dindarlık düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkileri olduğunu göstermektedir. Bu faktörlerin dindarlık düzeyini belirlemede ve şekillendirmede önemli rol oynadığı görülmektedir.

3.7. Dini Davranış ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Dini davranış, genelde “dini inanç ve düşüncelerle beraber dışa akseden dini belirtiler, fiil ve ibadetler şeklinde tanımlanır.⁹⁶ Dini davranışlar bizim araştırmamız içinde, kişilerin ibadet etme, oruç tutma, adak adama ve dini metinleri okuma gibi dini uygulamaları içermektedir. Bu davranışlar, bireylerin dini değerlerine bağlılığını ifade ederken, aynı zamanda toplumsal bir boyut da taşır. Bu ilişki, bireylerin dini inançlarının toplumun genel dinamikleriyle nasıl etkileşime girdiğini ve nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Araştırmamız belli bir bölge üzerinde gerçekleştirildiği için sonuçların genellenebilir olması bizi hatalı kanılara ulaştırabilir. Fakat yapılan çalışmalara bakıldığında Türkiye’de kentsel ve batı bölgelerinde yaşayan kadınlar genellikle daha az dindar olarak kabul edilirken, kırsal ve doğu bölgelerindeki kadınların dindarlık oranı daha yüksektir. Günay’ın araştırmasına göre, kırsal kesimde yaşayan insanlar, namaz, oruç gibi ibadetleri düzenli olarak yerine getirme oranıyla kentte yaşayanlardan daha yüksektir. Ancak, kırsal kesimden kente göç etmiş olan bireylerin kentteki oturma süreleri uzadıkça ve kent

⁹⁶Karacoşkun, M.Doğan, Dini İnanç-Dini Davranış İlişkisine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2004, 4(2), ss. 23-36, s.29.

yaşamıyla daha fazla bütünleştikçe, ibadetlerde bir azalma olduğu gözlemlenmiştir.⁹⁷ Aşağıdaki tabloda ibadet ve popüler dindarlık arasındaki ilişki istatistiksel olarak verilmektedir.

Tablo 29: İbadetlere Göre Katılımcıların Popüler Dindarlık Düzeyinin Korelasyon Analizi

		ORUÇ	ADAK	KUR'AN	NAMAZ
POPÜLER	R	-,266**	-,179	,155	-,258*
DİNDARLIK	P	,007	,074	,123	,012
ÖLÇEĞİ	N	100	100	100	100

Tabloda, katılımcıların popüler dindarlık düzeyi ile oruç tutma, adak verme, Kur'an okuma ve namaz kılma gibi ibadetler arasındaki ilişki incelenmektedir.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre, popüler dindarlık düzeyi ile ibadetler arasında belirli bir ilişki olduğu görülmektedir. İbadet türleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için Pearson korelasyon katsayıları kullanılmıştır.

Oruç tutma ile popüler dindarlık düzeyi arasındaki negatif ilişki (-0,266) dikkat çekmektedir. Bu, popüler dindarlık düzeyi arttıkça oruç tutma eğiliminin azaldığını gösterir.

Adak verme ile popüler dindarlık düzeyi arasında zayıf pozitif bir ilişki (0,179) bulunmuştur. Bu, popüler dindarlık düzeyi arttıkça adak verme eğiliminin de arttığını göstermektedir. Adak verme, birçok dini inanışta önemli bir uygulama olarak kabul edildiğinden, popüler dindarlık düzeyinin yükselmesiyle adak verme eğilimi de artmaktadır.

Kur'an okuma ile popüler dindarlık düzeyi arasında da zayıf pozitif bir ilişki (0,155) tespit edilmiştir. Bu sonuç, popüler dindarlık düzeyi arttıkça Kur'an okuma eğiliminin de arttığını göstermektedir.

Namaz kılma ile popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişki ise negatif (-0,258) olarak bulunmuştur. Bu, popüler dindarlık düzeyi arttıkça namaz kılma eğiliminin azaldığını gösterir. Bu sonuç, popüler dindarlık düzeyinin yüksek olduğu toplumlarda namaz kılma pratiğinin daha az yaygın olabileceğini göstermektedir.

Bu korelasyon analizi sonuçları, popüler dindarlık düzeyi ile farklı ibadetler arasında değişen ilişkilerin olduğunu ortaya koymaktadır.

⁹⁷ Kurt, Abdurrahman, Dindarlığı Etkileyen Faktörler, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2009/18(2), ss. 1-26, s.17.

3.8. Geçiş Dönemleri ve Popüler Dindarlık ile İlişkisi

Aşkın, insan ve tarih üstü yüce bir varlığa bağlandığımız, inandığımız zaman onunla ilgili birtakım inançlarımız oluşur, bazı ritüel ve uygulamalara sahip oluruz. Bu inanç ve uygulamalara göre de hayatımızı bir düzene koyarız. İnanç ve de diğer anlam sistemleri bireyi aşır kolektif yaşamın sosyal sürecine katılarak, sosyal yaşamla birlikte hareket eder. Dini duygu ve davranışların gündelik hayatta diğerlerine oranla daha fazla yoğunlaştığı “zaman” ve “mekanlar” olabilir.⁹⁸ Geçiş dönemleri dediğimiz doğum, ölüm ve evlilik bu farklı zaman dilimlerine girmektedir. Bu dönemlerde kültürel ve dini olarak geçmişten taşınarak gelen bazı ritüeller vardır. İnsan hayatının doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Her biri kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Bu geçiş süreçlerinde birçok inanç, adet, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenmiştir. Bütün bunlar, söz konusu geçişleri bağlı bulundukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir şekilde yönetmektedir. Bu pratiklerdeki amaç, geçiş sürecinde yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden kişiyi korumak, kutsamak ve onun yeni durumunu belirlemektir.⁹⁹ Biz de bu uygulamalar ve popüler dindarlıkla ilişkilerini aşağıdaki tabloda ele aldık.

Tablo 30 : Geçiş Dönemleri ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi

GEÇİŞ DÖNEMİ	POPÜLER DİNDARLIK				ANOVA
Sünnet evlilik ve cenaze/ölüm ile alakalı merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir.	N	%	X	SD	
Hiç katılmıyorum	6	6	1,8889	,26176	DF:3/96 F:33,382 P:0,000
Katılmıyorum	31	31	2,2930	,35216	
Katılıyorum	39	39	2,7821	,44080	
Kesinlikle katılıyorum	24	24	3,1771	,34078	
Toplam	100	100	2,6717	,53978	

Katılımcıların görüşlerini yansıtan bu tablo, dini merasimlerdeki dini vecibelerin yerine getirilmesi konusundaki tutumlarını açıkça göstermektedir. İlk olarak, "Hiç katılmıyorum" kategorisinde yer alan katılımcılar, bu dini vecibeleri yerine getirme konusunda oldukça

⁹⁸ Arslan, 2016, s. 318.

⁹⁹ Örnek, Sedat Veyis, İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1971, s.131.

olumsuz bir tutuma sahiptirler ve ortalama puanda ($X=1,8889$) bu olumsuzluğu yansıtmaktadır. "Katılmıyorum" kategorisindeki katılımcılar da benzer bir şekilde olumsuz bir tutuma sahiptirler ve ortalama puanları ($X=2,2930$) bu görüşü desteklemektedir. Diğer yandan, "Katılıyorum" ve "Kesinlikle katılıyorum" kategorileri, toplam katılımcıların %63'ünü oluşturur ve bu kategorilerdeki katılımcılar, dini vecibeleri yerine getirme konusunda olumlu bir tutuma sahiptirler. Özellikle "Kesinlikle katılıyorum" kategorisi, en yüksek ortalama puana sahiptir ($X=3,1771$), bu da katılımcıların bu dini vecibeleri kesinlikle yerine getirilmesi gerektiği konusundaki güçlü görüşlerini yansıtmaktadır.

ANOVA sonucuna göre, katılımcıların dini merasimlerdeki dini vecibeleri yerine getirme konusundaki tutumlarının gruplar arasında anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiğini göstermektedir. F-değeri ($F:33,382$) oldukça yüksektir ve bu, gruplar arasındaki varyansın toplam varyansa kıyasla istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösterir.

3.8.1. Doğum

Doğum, bir birey için hayatın başlangıcı ve aynı zamanda ilk geçiş dönemidir. Bu önemli dönemde, çocuk anne karnından ayrılarak dış dünyaya adım atar. Ancak, dış dünya henüz bebeğin zayıf ve hassas olduğu bir yerdir. Bu nedenle, doğumdan sonraki süreçte çocuğun dış dünyadaki tehlikelerden korunması için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır.

Kırk basması dediğimiz geleneksel kavramda geçen kırk sayısı, çocuğun doğumundan sonra geçen kırk günlük süreyi kapsamaktadır. Doğum, ölüm ve evlenme gibi geçiş dönemlerine has uygulamalarda kırk sayısının büyüleyici ve kutsal bir sayı olarak önem arz ettiği görülür. Kırk sayısının büyüseliği, geçiş dönemlerinin ilki olan doğum sürecinde oldukça belirgindir.¹⁰⁰ Bebeğin kırk günü dolana kadar bebek korumasızdır ve her türlü bilinmeyen varlıklar karşısında tehlike altında olduğu kabul edilir. Bu nedenle yöreden yöreye değişen farklı korunma metotları tarihten günümüze kadar taşınmıştır. Gündüzbey yöresinde de yeni doğan bebeklerin yataklarının başına zarardan, beladan korusun diye ekmek ve soğan bırakılır. Yaptığımız gözlemler sonucunda bu uygulamanın hala günümüzde azalmalar olsa da devam ettirildiğini farkettilik. Aşağıdaki tabloda bu ritüel ve popüler dindarlıkla ilişkisini analiz ettik.

¹⁰⁰ Karakaş, Rezan, Diyarbakır'da "Kırkl" Kavramı ve "Kırk Çıkarma" Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar, Türkiye Araştırmaları Dergisi, 2013,(33), ss. 59-75, s.62.

Tablo 31: Doğum ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi

GEÇİŞ DÖNEMİ	POPÜLER DİNDARLIK				
Yeni doğan bebeklerin başına kırk basmasın diye ekmek ve soğan koyulması gerektiği inancındayım.	N	%	X	SD	ANOVA
Hiç katılmıyorum	5	5	1,5692	,55363	DF:3/96 F:68,462 P:0,000
Katılmıyorum	22	22	2,5839	,35740	
Katılıyorum	50	50	3,2338	,39498	
Kesinlikle katılıyorum	23	23	3,6756	,17037	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Bu varyans analizi tablosu, doğum inancı ile popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Tabloda, farklı katılımcıların doğum inancına verdikleri yanıtların popüler dindarlık düzeyleri ile ilişkilendirilmiş ölçümleri yer almaktadır.

Tablodaki "Hiç katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Katılıyorum" ve "Kesinlikle katılıyorum" gibi ifadeler, katılımcıların doğum inancına ilişkin tutumlarını göstermektedir. Bu tutumların popüler dindarlık düzeyi ile ilişkisini değerlendirmek için ortalama (x) ve standart sapma (sd) değerleri verilmiştir.

Sonuçlara göre, "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle katılıyorum" gruplarındaki katılımcıların popüler dindarlık düzeyi, diğer iki gruba göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, doğum inancının popüler dindarlık düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu işaret etmektedir.

Bu tablodaki Anova analizi sonucuna göre, doğum inancı ile popüler dindarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

DF (Derece Özgürlüğü) değeri, analizde kullanılan grup ve örneklem sayılarına bağlı olarak belirlenir. Burada, 3 grup ve 96 örneklem bulunduğu belirtilmektedir.

F (F değeri) ise gruplar arasındaki varyans farklılıklarını gösterir. Yüksek bir F değeri, gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösterir. Bu durumda, 68,462 olan F değeri oldukça yüksek bir değerdir.

P değeri ise istatistiksel anlamlılığı belirler. P değeri 0.000 olarak verildiği için, doğum inancı ile popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişkinin tesadüfi olmadığı ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmaktadır.

Bu sonuçlar, doğum inancının popüler dindarlık düzeyi üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu göstermektedir. Doğum inancına sahip olma veya bu inanca katılım, popüler dindarlık düzeyini artırmaktadır. Bu bulgular, kültürel ve toplumsal faktörlerin dini davranışları ve inançları etkilemedeki önemini vurgulamaktadır.

3.8.2. Ölüm

Yukarıda geçiş dönemleri başlığı altında bahsettiğimiz konulardan biri de ölümdür. Ölüm de doğum ve evliliklerde olduğu gibi kişinin hayatını tamamen değiştiren farklı bir yöne çeviren olgulardandır. Dini ritüeller, ölümün dini inançlarla bağlantısını vurgular. Ölüm ritüellerinin nedeni, ölen kişinin ruhunu kutsal bir yolculuğa çıkarmak, dualarla desteklemek ve ona huzur vermektir. Bu ritüeller ile ölen kişinin ruhunun ebedi hayata geçişini kolaylaştıracağına ve ona rehberlik edeceğine inanılır. Aynı zamanda geride kalanlar da kendileri adına bazı dini ve geleneksel uygulamaları yerine getirirler. Gündüzbey yöresinde de eğer bir evden cenaze çıktıysa evde süt ya da yoğurt varsa bunlar dökülür ve evde tutulmaz. Sözlü mülakatlar sonucu elde ettiğimiz bilgilere göre buradaki amaç ölüm meleği vefat eden kişinin canını aldıktan sonra kılıcını süt veya yoğurda sürerek gider. Eğer bunlar dökülmezse kısa süre içinde tekrar bir cenaze bu ev halkını bulur.

Gözlemlerimiz sonucu bu uygulamayı genellikle Gündüzbey halkının bildiği fakat uygulamanın geçmişte kaldığı ve artık devam ettirilmediğini anladık. Aşağıdaki tabloda geçiş dönemlerinden biri olan ölüm başlığını popüler dindarlık ile analize tabi tuttuk.

Tablo 32: Ölüm ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi

GEÇİŞ DÖNEMİ	POPÜLER DİNDARLIK				
Cenazenin çıktığı evde süt ya da yoğurt varsa dökülmelidir.	N	%	X	SD	ANOVA
Hiç katılmıyorum	32	32	3,5865	,24540	DF:3/96 F:70,056 P:0,000
Katılmıyorum	47	47	3,1702	,42100	
Katılıyorum	16	16	2,4615	,24487	
Kesinlikle katılıyorum	5	5	1,5538	,52001	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Verilere göre, katılımcıların %47'si "katılmıyorum" yanıtını vermiştir. Bu sonuç, ölüm ritüelleri ve popüler dindarlık düzeyleri arasında bir ilişki olmadığına işaret etmektedir.

Diğer yandan, %16'lık bir oranla "katılıyorum" yanıtını veren katılımcılar, ölüm ve popüler dindarlık düzeyleri arasında bir ilişki olduğunu düşünmektedir.

Ancak, en yaygın görüş olan "katılmıyorum" yanıtı göz önüne alındığında, ölüm ve popüler dindarlık düzeyleri arasında önemli bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılmaktadır. Bu da, genel olarak katılımcıların popüler dindarlık ile ölüm arasında bir bağlantı kurmadığını göstermektedir. Anketleri yaparken de gözlemlerimiz bunu bize belirgin bir şekilde göstermiştir. Bölgedeki kadınlar bu inancı bilmekle birlikte bu ritüele inanan ve uygulayanlarının sayısı çok azdır.

Ölüm ve popüler dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen anova analizinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. F değeri, gruplar arasındaki farkın varyansına dayanır ve yüksek bir F değeri, gruplar arasındaki farkın daha belirgin olduğunu gösterir.

P değeri ise, elde edilen F değerinin anlamlılığını belirlemek için kullanılır. Verilen sonuçlara göre, P değeri 0.000 olarak belirtilmiştir. Bu, elde edilen farkın tesadüfi olmadığını ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Bu durumda, ölüm ve popüler dindarlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu elde edilmiştir.

Ölüm ve popüler dindarlık ilişkisinin düzeyini ortaya çıkaracak diğer bir maddemiz ise, “Ölünün canı için yemek vermek güzel bir gelenektir.” maddesidir.

Tablo 33 : Ölüm ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi II

GEÇİŞ DÖNEMİ	POPÜLER DİNDARLIK				
Ölünün canı için yemek vermek güzel bir gelenektir.	N	%	X	SD	ANOVA
Hiç katılmıyorum	1	1	1,5833		DF:3/96 F:48,433 P:0,000
Katılmıyorum	23	23	2,1304	,31365	
Katılıyorum	39	39	2,5534	,36649	
Kesinlikle katılıyorum	37	37	3,1622	,34187	
Toplam	100	100	2,6717	,53978	

Katılımcıların ölünün canı için yemek verme geleneğine yönelik tutumlarını yansıtan bu verilere göre, farklı görüşler ve tutumlar görülmektedir. Hiç katılmıyorum" kategorisindeki katılımcılar, oldukça az bir oranı temsil etmekte (%1) ve bu gruptaki katılımcılar, ölünün canı için yemek verme geleneğini olumsuz bir şekilde

değerlendirmektedirler. "Katılmıyorum" kategorisindeki katılımcılar, toplam katılımcıların %23'ünü oluşturmaktadır. "Katılıyorum" ve "Kesinlikle katılıyorum" kategorileri ise toplam katılımcıların %76'sını temsil eder ve bu gruplar, ölünün canı için yemek verme geleneğini daha olumlu bir şekilde değerlendirmektedirler. Bu iki kategori daha yüksek ortalama puanlarla değerlendirilmiştir. ANOVA sonucuna göre, gruplar arasında ölünün canı için yemek verme geleneği konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu, grupların bu geleneği farklı şekillerde değerlendirdiğini ve görüşlerinin istatistiksel olarak ayrıştığını göstermektedir.

3.8.3. Evlilik

Evlilik, bir bireyin tüm yaşamı boyunca sevme, sevilme, güvenlik, ait olma gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak sağlayan bir aile ortamının kurulmasının temelini oluşturmaktadır.¹⁰¹ Dinin geniş bir dünya görüşü ve değerler sistemi sunma fonksiyonunun yanı sıra, bireysel ve toplumsal ilişkilere referans kaynağı olduğu açıktır. Bu bağlamda, en küçük toplum birimi olan aile ve eşler arasındaki ilişkilerde dinin rolü önemlidir. Din ve aile kurumları, benzer değerlere odaklanarak sosyalizasyonu güçlendirmeleri açısından birbirlerine benzerlik gösterirler.¹⁰²

Evlilik ve dini ritüeller, toplumun kültürel mirası ve inanç sistemlerinin bir yansımasıdır. Bu nedenle, evlilik öncesi hazırlıklardan, nikah merasimine ve sonrasında gerçekleşen kutlamalara kadar çeşitli dini ritüeller ve adımlar bulunur. Gündüzbey yöresinde de bu süreçlerde yapılagelen bir takım dini ritüeller bulunmaktadır. Yapmış olduğumuz sözlü mülakatlarda bu ritüellerin bazıları şunlardır: “Gelin geçerken Kur’an yukarıda tutulur ve gelin onun altından geçer”, “Rızkı bol olsun ağzı tatlı olsun diye şeker atılır.”, “Gelin ilk eve girişinde kapıdan geçmez eğer bitişik başka bir yerden giriş varsa buradan geçirirlerdi eğer yoksa gelin eve girerken kapıda Kur’an tutulur, dualar okunur ve cam bir nesne kapının önünde kırılır ve eve öyle girerdi.” Bunun nedeni büyü gibi kötü ve görünmez belalar varsa onlar defedilsin dıyedir. Kısmeti kapalı diye düşünülen kimseler için ise “Köcek Açtırma” yapılır. Bu uygulamada kısmeti açılsın istenen kişi için Cuma günü camiye gidilir. Cuma

¹⁰¹ Çelik, Eyüp, Evlilik Doyumu, (ed.Ahmet Akın-Eyüp Çelik), Psikolojide Güncel Kavramlar II, Nobel Yayınları, Ankara 2015, ss. 21-26, s.21.

¹⁰² Arvas, Fatma,Hayati Hökelekli, Dindarlık ile Evlilik Doyumu ve Evlilikte Sorun Çözme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, Değerler Eğitimi Dergisi, 2017/15(34), ss.129-160, s.130.

namazı çıkışı camiden ilk çıkan kişiye asma kilidi verilir. Kilit verilen kişi ise dualarla üç kez bu asma kilidi açar kapatır ve bunu yaparken dualar okur. Bu bahsi geçen uygulamaların bir kısmı gözlemlerimize göre hala devam ettirilmektedir. Aşağıda evlilik ve popüler dindarlık arasındaki ilişkiyi gösteren varyans analizi tablomuz yer almaktadır.

Tablo 34: Evlilik ve Popüler Dindarlık İlişkisinin Varyans Analizi

GEÇİŞ DÖNEMİ	POPÜLER DİNDARLIK				
Cuma namazı sonrası camiden ilk çıkana “Köcek Açtırma” ile dileklerimin kabul olacağını düşünürüm.	N	%	X	SD	ANOVA
Hiç katılmıyorum	50	50	3,0815	,69229	DF:3/96 F:1,229 P:0,303
Katılmıyorum	27	27	2,9886	,57828	
Katılıyorum	19	19	3,3320	,41823	
Kesinlikle katılıyorum	4	4	3,2115	,71439	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Sonuçlara bakıldığında, katılımcıların %50'si "Hiç katılmıyorum" yanıtını vermiştir ve bu gruptaki ortalama değer 3,0815 olarak bulunmuştur. %27'lik bir kesim ise "Katılmıyorum" yanıtını vermiştir ve bu gruptaki ortalama değer 2,9886'dır. %19'luk bir kesim ise "Katılıyorum" yanıtını vermiştir ve bu gruptaki ortalama değer 3,3320'dir. Son olarak, %4'lük bir kesim ise "Kesinlikle katılıyorum" yanıtını vermiştir ve bu gruptaki ortalama değer 3,2115'tir. Bu verilere göre, “köcek açtırma” ritüeli ve popüler dindarlık arasındaki ilişki konusunda katılımcılar arasında farklı düşünceler ve inançlar olduğu görülmektedir. Sonuçlarımıza göre en yüksek oran “hiç katılmıyorum” dur. Bu durum, Cuma namazı sonrası camiden ilk çıkan kişiye "Köcek Açtırma" ritüelinin, katılımcıların büyük bir kısmı tarafından desteklenmediğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, "Katılıyorum" ve "Kesinlikle katılıyorum" yanıtlarının daha düşük oranda olduğu ancak hala bir kesimin bu inanca sahip olduğu görülmektedir. Fakat bu oranların son derece düşük olması bu geleneksel uygulamanın yavaş yavaş unutulduğunu göstermektedir.

Anova analizin sonuçlarına göre, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. DF değeri 3/96 olarak verilmiştir, bu da analizdeki serbestlik derecesini ifade etmektedir. F değeri 1,229 olarak bulunmuştur ve bu değer, değişkenler arasındaki farkın göreceli olarak düşük olduğunu göstermektedir. P değeri ise 0,303 olarak belirlenmiştir. P değeri, istatistiksel analizdeki anlamlılık düzeyini ifade eder. Bu durumda,

P değeri 0,05 anlamlılık düzeyini aşmadığından, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna varılmaktadır.

3.9. Türbe Ziyaretleri ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Müslüman Türk topluluklarında ve genel olarak Türk dünyasında, türbe, adak ve ziyaret dindarlığı toplum kültürünün önemli bir parçasını oluşturur. Bu unsurlar, "yaşanan din" deneyiminin önemli bir yönünü oluşturur. Veli, eren, evliya, ermiş, abit, zahit, alim, sofı, seyit, gazi, mübarek, pir, dede, baba, abdal, şehit gibi isimlerle anılan kişilerin yattıkları yerler olarak bilinen yatırlar, türbeler, kümbetler, tekkeler, ziyaretler, dede mezarları gibi kutsal mekanlar, sahip oldukları manevi güç ve özellikler sayesinde önemli bir çekim merkezi olarak kalmakta ve çeşitli dilek ve amaçlarla, belirli usullerle ziyaret edilmeye devam etmektedirler.¹⁰³

Malatya’da genel olarak birçok türbe bulunmakla birlikte Gündüzbey Mahallesi’nde bilinen bir türbe/yatır bulunmamakta. Fakat Gündüzbey halkının türbe ziyaretinde bulunduklarını gözlemledik. Halk civar köylerde bulunan türbelere dilekleri için gitmektedir. Gündüzbey’de ziyaret yerleri daha çok kaynak suların çıktığı yerler olmuştur. Bölge su kaynakları açısından oldukça zengindir.¹⁰⁴ Bunlardan en ünlüsü de “Sülemekke”dir. Çalışmamızda bu yeri anket sorularımız içine dahil ettik.

Tablo 35:Türbe Ziyaretleri ile İlgili İnanışların Popüler Dindarlık Düzeyinin Varyans Analizi

TÜRBE ZİYARETİ	POPÜLER DİNDARLIK						
Şimdiye kadar hiç türbe/yatır ziyaretinde bulundunuz mu?	X	N	SD	%	T	DF	P
Evet	3,1011	89	,63301	89	-0,369	98	0,713
Hayır	3,1748	11	,54403	11			

Bu tabloya göre, "Türbe Ziyareti ile Popüler Dindarlık İlişkisi" üzerine yapılan bir t-testi sonuçları yer almaktadır. Tablodaki verilere göre, %89'luk bir kesim türbe ziyaretinde bulunduğunu belirtmiştir. Bu grupta ortalama değer 3,1011 olarak bulunmuş ve standart

¹⁰³ Günay, Ünver, Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2003, 2(15), ss.5-36, s. 7.

¹⁰⁴ Demirbağ, 2013,s.446.

sapma değeri 0,63301'dir. Diğer yandan, %11'lik bir kesim ise hiç türbe ziyaretinde bulunmadığını ifade etmiştir. Bu grupta ortalama değer 3,1748 ve standart sapma değeri 0,54403'dür.

Tablodaki verilere göre, "Türbe Ziyareti ile Popüler Dindarlık İlişkisi" üzerine yapılan t-testi sonucunda, t değeri -0,369 ve p değeri 0,713 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, p değeri anlamlılık düzeyi olan 0,05'ten daha büyük olduğundan, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir. Arslan'ın bu soruda elde etmiş olduğu verilerde ise anlamlı bir ilişki bulunmuştur.¹⁰⁵

Yaptığımız mülakatlar ve gözlemlerimiz sonucuna göre Gündüzbey'deki kadınların hemen hemen birçoğu türbe ziyaretinde bulunduklarını ifade ettiler. Fakat türbe ziyaretlerindeki nedene gelince daha çok ziyaret amaçlı gittiklerini herhangi bir dilekte bulunmadıklarını ifade ettiler.

Tablo 36:Örneklem Grubunun Türbe Ziyaret Sebebinin İstatistiksel Sonuçları

TÜRBE ZİYARET SEBEBİ	SAYI
1.Hastalıktan kurtulmak, şifa bulmak,	23
2.Okul Giriş imtihanlarında başarı (kendiniz veya bir yakınınız için)	7
3.Çocuk sahibi olmak.	11
4.Aile fertlerinin selameti, güvenliği için.	21
5.İçki, kumar gibi kötü alışkanlıklardan kurtulmak.	0
6.Kaza ve belalardan korunmak.	37
7.Rızkın artması ve geçim sıkıntısından kurtulma, iş bulma.	19
8.Karı-koca arasındaki ilişkiyi düzeltme, muhabbeti artırma.	13
9.Kısmet açılması münasip eş bulma.	6
10.Ticarette veya işinde başarılı olma, mevki elde etme.	1
11.Yerine gelen bir dilek için şükretmek.	14
12.Günahlardan, manevi kirlilerden arınmak.	17
13.Sihir-büyüden korunma, kurtulma.	3
14.Başka	38

Araştırma alanımızda yaptığımız anket analizine göre, Tablo 35'te türbe ziyaretinin sebepleriyle ilgili istatistiksel sonuçları bulabilirsiniz. Analizimiz sonucunda elde ettiğimiz verilere göre, katılımcıların büyük çoğunluğu "başka" seçeneğini tercih etmiştir. "Başka"

¹⁰⁵ Arslan, 2004, s.311.

seçeneğini tercih eden katılımcılar, türbe ziyaretini sadece ziyaret amacıyla gerçekleştirdiklerini ve herhangi bir dilekte bulunmadıklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca, "kaza ve belalardan korunma" sebebi türbe ziyaretine ikinci en yüksek katılımı göstermiştir. Katılımcılar, bu sebep doğrultusunda türbe ziyaretine katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 37: Popüler Dindarlık Ölçeğinin Evliya/Şeyh İnanışlarına Göre Korelasyon Analizi

		Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam	Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır.	Allah'a inanırsan bir evliyanın türbesinde dua ve dilekte bulunursan dileklerin sonunda gerçekleşir.
POPÜLER	R	,825	,845	,112
DİNDARLIK	P	,000	,000	,268
ÖLÇEĞİ	N	100	100	100

Popüler dindarlık ölçeğinin evliya/şeyh inanışlarına göre korelasyon analizinde “evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam” ve “bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır” ifadeleriyle aralarında pozitif yönde, anlamlı ve de yüksek düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir; $p < 0.01$. Popüler dindarlık ile “evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam” ifadesi arasındaki korelasyon; $r = .825$, $p < 0.01$; “bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır” ifadesi arasındaki korelasyon; $r = .845$; 0.01 ; iken “Allah’a inanırsan bir evliyanın türbesinde dua ve dilekte bulunursan dileklerin sonunda gerçekleşir” ifadesi ile aralarındaki korelasyon anlamlı çıkmamıştır; $p > 0.01$.

3.10. Kandil Kutlamaları ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Kirman, kutsal zamanı şöyle tarif etmektedir: “Tarihsel olan ve olmayan veya döngüsel/dairesel ve çizgisel/lineer şeklinde iki tür zamandan söz edilebilir. İlki, fasılları ve kırılmaları olan, çevrimsel, tersine dönebilir ve telafi edilebilir niteliklere sahip olan kutsal zamana; ikincisi ise tersinemez, düz, sıradan ve olağan niteliklere sahip olan kutsal olmayan veya din dışı zamana işaret eder.”¹⁰⁶

¹⁰⁶ Kirman, Ali, Abdullah Özbolet, “İslam, Kutsal ve Seküler” Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2017/17(2), ss.19-41, s. 34.

Dini ayinler ve merasimler, insanların zamanı ölçmede kullandığı araçlardır ve belli bir döngüsellği ifade ederler. Kutsal günler, geceler ve bayramlar gibi özel zamanlar, insanlara arınma ve yenilenme deneyimi sunar. Bu kutsal zamanlar, insanların günahlarından ve kötülüklerinden arınmalarını sağlar ve yeni bir başlangıç yapmalarını temsil eder. Yeni yıl ayinleri, kutsal bayramlar ve diğer dini ritüeller aracılığıyla insanlar, hayata daha sıkı sarılarak yeniden doğmuş gibi hissederler ve geçmişin yüklerinden kurtulurlar.¹⁰⁷

Örneklem grubunun özel gün ve geceler ile ilgili inanışlarının popüler dindarlık ile ilişkisini ve istatistiksel analizini içeren bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 38: Kutsal Gece İnanışı ve Popüler Dindarlık İle İlişkisinin Varyans Analizi

KANDİL İNANIŞI	POPÜLER DİNDARLIK				ANOVA
Bazı insanlar ,"kandil günlerinin manevi/kudsi bir anlamı olduğunu" düşünüyor; bazıları ise "o günün sadece diğer günler gibi sıradan bir gün olduğunu" düşünüyor. Siz ne düşünüyorsunuz?	N	%	X	SD	
Manevi/kudsi anlamı olan ve bolluk, bereketi simgeleyen bir gündür.	90	90	3,1744	,54451	DF:1/98 F:10,858 P:0,001
Sadece diğer günler gibi sıradan bir gün olduğunu düşünüyorum.	10	10	2,5231	,94684	
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Tabloya göre, katılımcıların büyük çoğunluğu (%90) kandil günlerinin manevi/kutsal bir anlamı olduğunu düşünmektedir. Bu insanlar kandil günlerini bolluk ve bereketi simgeleyen önemli günler olarak değerlendirmektedir. Ancak, bazı katılımcılar (%10) ise kandil günlerinin sadece diğer günler gibi sıradan günler olduğunu düşünmektedir. Bu farklılıklar, popüler dindarlık ve kandil inanışları arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır.

Tablo 38, bu iki görüş arasında istatistiksel bir farklılık olup olmadığı konusunda analiz yapmamıza olanak sağlayacak veriler sunmaktadır.

Tablodaki anova analizi sonuçlarına göre, kandil inanışı ve popüler dindarlık arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. DF değeri 1/98, F değeri 10,858 ve p değeri 0,001 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, kandil inanışı ve popüler dindarlık arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak önemli olduğunu göstermektedir.

¹⁰⁷ Kirman, 2017, s. 34.

Yani, katılımcıların kandil günlerine yönelik inançları ile popüler dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.11. Geleneksel Uygulamalar ve Popüler Dindarlık İlişkisi

Nasr'a göre din, geleneğin kaynağı konumundadır. Gelenek, din gibi aynı kaynaktan gelir, din gibi aynı konularla ilgilenir ve din gibi hakikattir.¹⁰⁸ Gelenek ve din, insanlık tarihi boyunca toplumların ve kültürlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamış olan kavramlardır. Gelenekler, bir toplumun geçmişten günümüze aktardığı ve benimsediği davranış, inanç ve değerlerin bütünüdür. Bu gelenekler, toplumun sosyal, kültürel ve ahlaki yapısını belirleyerek bireylere bir kimlik ve bağlılık duygusu sağlar.

Biz bu bölümde Gündüzbey halkı için geleneksel bir uygulama hali alan “Sülemekke” ya da “Sulumekke” diye anılan bu yere olan inancın popüler dindarlıkla ilişkisini analiz ettik.

“Sülemekke” ya da “Sulu Mekke”, Malatya’nın 15 km güney batısında bulunan Gündüzbey Mahallesi’nin güneyine bakan tepesinde bir ziyaret yeridir. Bu yer için şöyle bir efsane anlatılır. Çok uzun yıllar önce, dağların arasından gelen bir su kaynağının yanında genç ve güzel bir gelin ölmüş. Gelin ölmeden önce şöyle dua etmiş:” Ben yaşıma doyamadan gidiyorum, beni ziyaret edenlerin dileği kabul olsun.”

O günden sonra herkes oraya gider, gelini ziyaret eder. Bir gün oraya giden bir gelin, ziyarete inanmadığını söylemiş. O anda kocaman bir kaya koparak gelip gelinin ayağının dibinde durmuş. Bundan sonra orası herkesin sık sık gittiği, dilek dilediği bir yer olmuş.¹⁰⁹

Tablo 39: Geleneksel İnanışlar ve Popüler Dindarlıkla İlişkisinin Varyans Analizi

	POPÜLER DİNDARLIK				
Sulu Mekke” de yapılan dilekler kabul olunur.	N	%	X	SD	ANOVA
Hiç katılmıyorum	32	32	2,8990	,73013	DF:3/96 F:3,031
Katılmıyorum	29	29	3,1936	,59108	
Katılıyorum	31	31	3,1290	,50222	

¹⁰⁸ Sungur, Erol, Seyyid Hüseyin Nasr’a Göre Gelenek ve Modernlik, (1.baskı), Çzgi Kitabevi Yayınları, Konya 2014, s. 35.

¹⁰⁹ Yağbasan, 2006, s. 150.

Kesinlikle katılıyorum	8	8	3,5673	,39425	P:0,033
Toplam	100	100	3,1092	,62178	

Tabloya baktığımızda, "Sulu Mekke'de yapılan dileklerin kabul olunacağına inanma" ile ilgili görüşlerin farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Hiç katılmayanların oranı %32, katılmayanların oranı %29, katılanların oranı %31 ve kesinlikle katılanların oranı ise %8 olarak belirlenmiştir.

Varyans analizine göre, bu farklı katılım seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. DF (Derece özgürlüğü): 3/96, F (F istatistiği): 3,031 ve P değeri: 0,033 olarak verilmiştir. Bu sonuç, "Sulu Mekke'de yapılan dileklerin kabul edileceği inancı" ile popüler dindarlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Katılımcılarla yaptığımız görüşmeler sonucunda "Sulu Mekke" ziyaret alanını bildiklerini hatta hayatlarında en az bir kez oraya gitmiş olduklarını ya da hiç gitmedilerse de büyüklerinden ve çevrelerinden alan hakkında bilgiye sahip olduklarını farkettiler. Fakat özellikle buraya dileklerinin kabul olması için gittiğini belirten kadınların yaşlarının orta yaş üstü olduğunu gözlemledik. Genç kuşağın, "Sulu Mekke'de yapılan dileklerin kabul edildiği" inancına yönelik bakış açısının daha ilgisiz olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 40 : Geleneksel İnanışlar ve Popüler Dindarlıkla İlişkisinin Varyans Analizi II

	POPÜLER DİNDARLIK				
Bazı insanlar geleneklerimizden vazgeçilse bile diğer gelişmiş ülkelerden bir şeyler öğrenebiliriz diyor; bazıları ise geleneklerden vazgeçilmemesi gerektiğini düşünüyor. Sizin fikriniz nedir acaba?	N	%	X	SD	ANOVA
Geleneklerden vazgeçilse bile Gelişmiş ülkelerden bir şeyler öğrenebiliriz.	32	32	2,3125	,56241	DF:2/97 F:17,433 P:0,000
Geleneklerden vazgeçilmemeli	56	56	2,9107	,43948	
Fikrim yok	12	12	2,5139	,26788	
Toplam	100	100	2,6717	,53978	

"Geleneklerden vazgeçilse bile gelişmiş ülkelerden bir şeyler öğrenebiliriz" görüşünü benimseyen katılımcıların oranı %32'dir ve ortalama puanları $X=2,3125$ 'tir. Bu grup,

geleneklere sahip çıkmakla birlikte, diğer gelişmiş ülkelerden faydalanma gerekliliğini vurgulamaktadır. "Geleneklerden vazgeçilmemeli" görüşünü benimseyen katılımcıların oranı daha yüksektir (%56) ve ortalama puanları $X=2,9107$ 'dir. Bu katılımcılar, gelenekleri korumanın önemli olduğunu ve değişim yerine sahip çıkmanın daha uygun olduğunu savunmaktadır. "Fikrim yok" diyen katılımcılar %12'lik bir orana sahiptir ve ortalama puanları $X=2,5139$ 'dur. Bu grup, belirli bir görüşü benimsemez, konuya karşı tarafsızdır. ANOVA sonuçlarına göre, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. F-değeri ($F=17,433$) oldukça yüksektir ve P-değeri ($P=0,000$) çok düşüktür, bu da gruplar arasındaki farkın rastgele oluşma ihtimalinin çok düşük olduğunu göstermektedir.

Gelenekler, toplumların geçmişten gelen kültürel mirası temsil ederken, modernlik ise toplumların bu mirası nasıl yeniden yorumladığını ve değiştirdiğini yansıtır. Modern dönemin gelişmesiyle geleneklerden kopuş başlamıştır. Habermas modern termini eskiden yeniye geçiş olarak tanımlamıştır.¹¹⁰ Bu geçişte eskiyi terkedip yeniye tercih etmek vardır. Perşembe'ye göre; Modernlik tam anlamıyla bir kopma durumunu yansıtmaktadır.¹¹¹ Gelenek ve modernlik kavramları birbirine zıt kavramlar olarak karşımıza çıkar. Yapılan çalışmalara baktığımızda şehir hayatında geleneklerden kopuşun daha yüksek olduğunu görürken kasaba ve köylerde modernliğin izlerine rastlansa da geleneklerden tam anlamıyla bir kopuşun olmadığını görmekteyiz. Yaptığımız çalışmada da "geleneklerden vazgeçilmemeli" cevabının oranı diğerlerine göre daha yüksek çıkmasıyla geleneğin korunduğu görülmektedir.

¹¹⁰ Jürgen Habermas, "Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje", çev: Güleğül Naliş, ed: Necmi Zeka, Postmodernizm, İstanbul, Kıyı Yayınları, 1994, ss.31-44.

¹¹¹ Perşembe, Erkan, "Modernlik ve Postmodernlikte Din Problemi", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14 / 14-15 (2003), ss.159-181, s.160.

SONUÇ

Gündüzbey Mahallesi'ndeki kadınların günlük yaşantılarında yaygın olarak uyguladıkları dini inançların ve popüler dindarlık düzeylerinin incelendiği bu araştırma, mahalle sakinlerinin halk inançlarını ve bu inançlarla birlikte oluşturdukları yaşanan din anlayışının, sosyal hayattaki etkisini anlamak için gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, bu çalışma yaşanan dinin sosyal sistem içindeki yeri ve önemini ortaya çıkararak, toplum üzerindeki etkilerini de değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Gündüzbey Mahallesi'nde yaşayan kadınların günlük hayatlarında şekillenen dini pratikler ve inançlar üzerinde odaklanan bu araştırma, yaşanan dinin sosyal hayatta nasıl bir rol oynadığını ve toplumun dinî yaşantılarının sosyal dokuya etkilerini açığa çıkarmaya yönelmektedir.

Araştırmanın teorik kısmı, popüler dindarlık kavramıyla birlikte popüler din, kitabi din, dindarlık, toplumsal cinsiyet, sosyal farklılaşma ve tabakalaşma gibi önemli kavramları ele alarak kavramsal çerçevenin oluşturulmasına odaklanmaktadır. Bu kavramlar arasındaki ilişkiler ve tanımlamalar, araştırmanın temel teorik zeminini oluşturmuştur. Uygulama kısmına gelindiğinde ise, araştırmanın odaklandığı alanın genel bilgileri sunularak evrenin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Araştırma alanının tarihçesi, coğrafi konumu, nüfusu ve sosyo-ekonomik kültürel yapısı gibi unsurlar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bilgiler, araştırmanın yapıldığı bölgeye ilişkin genel bir bakış sunmuş ve araştırma sonuçlarının daha iyi yorumlanabilmesine katkı sağlamıştır. Bu şekilde, teorik kısımda popüler dindarlık ve ilgili kavramlar açıklanarak kavramsal çerçeve oluşturulmuş, uygulama kısmında ise araştırma alanı hakkında genel bilgiler verilerek evrenin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Bu çalışmanın sonuçları, popüler dindarlık düzeylerinin incelenmesi ve yaşanan dinin sosyal hayattaki yeri ve önemi konularında önemli bir katkı sunabilecektir.

Din ve popüler din kavramları, toplumsal tabakalaşma açısından önemli bir bağlamda ele alınmaktadır. Toplumsal tabakalaşma, bir toplumda bireylerin sosyal statülerinin ve kaynaklara erişimlerinin farklılaşmasıyla ortaya çıkan bir fenomendir. Din, toplumun farklı tabakalarında farklı şekillerde yaşanabilir ve bu da popüler dinin ortaya çıkmasına neden olur. Toplumsal tabakalaşma, dinin popülerleşmesinde ve popüler dindarlık düzeylerinde farklılıklara yol açar. Alt tabakalardaki bireyler, sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerden kaynaklı olarak kitabi dinden farklı bir dini yaşantıya sahip olabilirler. Bu, yerel inançların güçlü bir şekilde etkisini gösterdiği popüler dinin ortaya çıkmasına ve yaygınlaşmasına neden olabilir. Bu bağlamda, din ve popüler din kavramları, toplumsal tabakalaşma ve sosyo-ekonomik faktörlerle yakından ilişkilidir. Din, toplumun farklı kesimlerinde farklı

şekillerde yaşanırken, popüler din alt tabakalarda daha etkili olabilir. Bu dinamiklerin anlaşılması, toplumdaki dini pratiklerin çeşitliliği ve dinin sosyal hayattaki rolünün daha iyi kavranmasını sağlar.

Mustafa Arslan'ın "popüler dindarlık ölçeği" ve "normatif dindarlık ölçeği"nin revize edilerek kullanılması, popüler dindarlığa yönelik tutumların araştırmanın bağımsız değişkenleriyle nasıl ilişkilendiğini belirlemek için yapılan analizlerle birlikte önemli bir farklılık ortaya çıktığını göstermiştir. Bu ölçeklerin sınanmasıyla, popüler dindarlık boyutunun bağımsız değişkenlerde farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, popüler dindarlık boyutu bağımsız değişkenlerle farklılık göstermiştir, yani bireylerin sosyo-demografik özellikleri, sosyal statüleri ve yaşadıkları toplumsal çevreler, popüler dindarlık tutumlarını etkilemiştir. Bu bulgular, popüler dindarlık fenomeninin toplumsal dinamiklerle bağlantılı olduğunu ve bireylerin dini yaşantılarını şekillendiren faktörlerin etkisi altında olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, popüler dindarlık boyutu ve kullanılan bağımsız değişkenler arasındaki ilişki incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Çalışmamızın ilk bağımsız değişkeni cinsiyet değişkeniydi. Yapmış olduğumuz çalışmanın sadece kadınlarla sınırlanırılması nedeniyle kadın ve erkek olarak ikili bir kıyaslamaya gidilmedi. Tek yönlü olarak kadınların popüler dindarlık düzeyleri analiz edildi. Yaptığımız analizlere göre kadın ve popüler dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur.

Çalışmamızın ikinci bağımsız değişkenini de yaş oluşturmaktadır. Yaş değişkeni üzerine yaptığımız analiz sonuçlarında yaşın artmasıyla birlikte popüler dindarlık düzeyinin de arttığını gözlemledik. Yaşın ilerlemesiyle birlikte insanlar daha fazla dini deneyim biriktirir, yaşam tecrübeleriyle dini değerleri daha derinden kavrar ve dini uygulamalara daha fazla önem verirler. Bu nedenlerle yaş ilerledikçe popüler dindarlık oranı yüksek olmaktadır. Gençlerde ise eğitimin ve sosyalizasyonun artmasıyla birlikte popüler dindarlık düzeyleri daha düşük çıkmıştır.

Araştırmamızda, popüler dindarlık düzeyini etkileyen bir diğer bağımsız değişken olarak bireylerin eğitim düzeyini değerlendirdik. Analizlerimize göre eğitim düzeyi arttıkça popüler dindarlık düzeylerinde bir düşüş tespit edildi.

Medeni durum bağımsız değişkenimize göre ise, popüler dindarlık üzerinde etkili olduğu bulundu. Evli olan bireylerin genellikle daha yüksek bir dindarlık düzeyine sahip

olduğu gözlemlendi. Bu durum, aile kurumunun dini değerleri koruma ve yaşatma açısından önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Analizlerimize göre, kadınların mesleki durumu ile popüler dindarlık arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Özellikle ev hanımlarının popüler dindarlık düzeyi, diğer meslek gruplarına kıyasla daha yüksek bir seviyede bulunmuştur. Bu sonuç, ev hanımlarının dini yaşama daha fazla bağlılık gösterdiklerini ve dini değerlere daha fazla önem verdiklerini göstermektedir. Ev hanımlarının daha esnek bir zaman yapısına sahip olmaları ve dini etkinliklere daha fazla katılma imkanına sahip olmaları, bu ilişkinin nedenlerinden biri olabilir.

Araştırmamızda yapılan analizlere göre, aile tipi ve popüler dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç, farklı aile tiplerine sahip bireyler arasında popüler dindarlık düzeyinde istatistiksel olarak belirgin bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durum, aile tipinin popüler dindarlık üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmamızda, mahallede ikamet etme süresi ve daha önce yaşanılan yerlerin popüler dindarlık düzeyiyle anlamlı bir ilişki göstermediği tespit edildi. Bunun nedeni katılımcılardan bazıları uzun süreli Gündüzbey Mahallesi'nde yaşamadığını ifade etmiş ya da doğduğundan beri Gündüzbey'de yaşamadığını belirtmiş olsa da aile büyükleri ya da çevrelerinin Gündüzbey ile sürekli bir ilişki halinde olması durumu onların vermiş oldukları cevapları etkilemiştir.

Araştırmamızda, sosyal tabaka ve popüler dindarlık arasındaki ilişkiyi analiz ettik ve elde ettiğimiz sonuçlara göre sosyal tabaka ile popüler dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Analizlerimize göre, farklı sosyal tabakalardan gelen bireyler arasında popüler dindarlık düzeyi açısından istatistiksel olarak belirgin bir farklılık saptanamamıştır. Bu durum, sosyal tabakanın popüler dindarlık üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Araştırmamızda, normatif dindarlık ile popüler dindarlık arasındaki ilişkiyi analiz ettik ve elde ettiğimiz sonuçlara göre normatif dindarlık ile popüler dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Analizlerimize göre, normatif dindarlık düzeyi ile popüler dindarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak belirgin bir ilişki saptanamamıştır.

Araştırmamızda, popüler dindarlık düzeyini etkileyen toplumsal faktörler üzerine de odaklandık. Elde ettiğimiz sonuçlar, aile, basın ve yayın, dini sohbet ve kitap faktörlerinin

popüler dindarlık düzeyi ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, aile içindeki dini değerlere önem verme, basın ve yayın organlarının dini içerikli haber ve yayınlarının etkisi, dini sohbetlerin ve kitapların popüler dindarlık düzeyini artırıcı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmamız, geçiş dönemleri ve popüler dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi de incelemiştir. Geçiş dönemleri, bireylerin hayatlarında önemli değişimlerin yaşandığı dönemlerdir ve genellikle dini inançlar ve uygulamalar üzerinde etkili olmaktadır. Bu çalışmada, doğum, ölüm ve evlilik geçiş dönemlerinin popüler dindarlık düzeyi üzerindeki etkilerini değerlendirdik. Analizlerimiz sonucunda, doğum inancının popüler dindarlık düzeyi üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu elde ettik. Öte yandan, ölüm ve popüler dindarlık arasında yapılan analiz sonuçlarına göre, aralarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. evlilik ile popüler dindarlık arasında yapılan analiz sonuçlarına göre, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Türbeler, popüler dindarlık ile güçlü bir ilişkiye sahip olan önemli dini mekanlardır. Bu mekanlar insanlar için bir sığınak ve umut kaynağı olarak değerlendirilebilir. Türbe ziyaretleri, dua etmek, manevi güç aramak ve dileklerini iletmek gibi dini pratiklerle ilişkilidir. Bu bulgular, türbelerin popüler dindarlık düzeyini etkileyen faktörler arasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Araştırmamızda, türbe ziyaretlerine katılanların popüler dindarlık düzeyinin diğer kişilere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmamızın sonuçlarına göre, kutsal gece inancı ve popüler dindarlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Kandil inancı, popüler dindarlık düzeyini etkileyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar arasında kandil inancına sahip olanların, popüler dindarlık düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kutsal gecelerin dini yaşam üzerindeki etkisini vurgulamakta ve insanların kandil inancıyla ilişkilendirilen dini ritüelleri ve uygulamaları daha fazla benimsediklerini göstermektedir.

Araştırmamızın analiz sonuçlarına göre, geleneksel inanışlar ile popüler dindarlık arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Geleneksel inanışlara sahip olan bireylerin, popüler dindarlık düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, geleneksel inançların ve kültürel mirasın dini yaşam üzerindeki etkisini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak bu araştırmanın, popüler dindarlık ve kadınlar arasındaki ilişkiyi incelemesiyle, hem kadın-din ilişkisini hem de popüler dindarlık-kadın ilişkisini araştıran gelecekteki çalışmalara önemli bir katkı sağlayabileceğini öngörmekteyiz. Bu çalışma, kadınların günlük yaşamlarında dindarlık düzeylerini belirlemek ve bu dindarlık düzeylerinin farklı faktörlerle nasıl ilişkilendiğini anlamak açısından önemli bir adımdır. Elde edilen sonuçlar, kadınların dindarlık uygulamalarının toplumsal ve bireysel dinamiklerle nasıl etkilendiğini aydınlatmakta ve gelecekteki araştırmacılara rehberlik etme potansiyeline sahiptir. Bu çalışma, kadınların dini yaşantılarının anlaşılmasına ve kadınların toplum içindeki rolünü ve dinin bu rol üzerindeki etkisini daha iyi kavramamıza yardımcı olabilecek benzersiz bir bakış açısı sunmaktadır.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, A. (1997). *Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları* (1. b.). Ankara: Akademi Kitabevi.
- Acar, Y. T. (1996). Bireyleirn Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(12), 45-56.
- Akkaş, İ. (2020). Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan Örneği. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 1, 55-72.
- Arslan, M. (2003). Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III*(1), 97-116.
- Arslan, M. (2003). Türk Toplumunda Geleneksel Dini Yaşam ve Halk İnançları: Taşrada Yaşayan İnsanlar Arasında Uygulamalı Bir Çalışma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(2), 23-46.
- Arslan, M. (2004). *Türk Popüler Dindarlığı* (1. b.). İstanbul: Dem Yayınları.
- Arslan, M. (2008). Popüler Dini Yönelimlerin İncelenmesinde Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 9-34.
- Arslan, M. (2008). Popüler Dinin Değişen ve Değişmeyen Yüzü. *Eskiye Dergisi*(10), 21-26.
- Arslan, M. (2016). Gündelik Hayatta Din. N. Akyüz içinde, *Din Sosyolojisi* (s. 307-322). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arslan, M. (2017). *Din Sosyolojisi*. Malatya: (Yayımlanmamış Notlar).
- Bellah, R. N. (2004). *Din ve Toplumsal Değişim*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, P. (1993). *Dinin Sosyal Gerçekliği*. (A. Coşkun, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Berger, P. (1995). Dini Kurumlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(4), 425-465.
- Bilgin, V. (2003). Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 193-214.
- Bilgin, V. (2013). *Bizi Kuşatan Toplum* (4. b.). İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.
- Bilgin, V. (2013). Gündelik Hayatta Din. E. Küçükcan içinde, *Din Sosyolojisi* (s. 170-193). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Borg, M. B. (2011). Religion and Power. P. B. Clarke içinde, *The Oxford Handbook of the Sociology of Religion* (s. 233). Religion, Social Science Studies of Religion.
- Çelik, E. (2015). Evlilik Doyumu. A. A.-E. Çelik içinde, *Psikolojide Güncel Kavramlar* (s. 21-26). Ankara: Nobel Yayınları.

- Demirlek, B. (2016). *Türkiye'de Popüler Dindarlık ve Medya İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Eliade, M. (1994). *Ebedi Dönüş Mitosu* (1. b.). (Ü. Altuğ, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Erkol, M. (2015). Türkiye'de Dini Hayatı Anlamlandırmak: Dindarlık Olgusu ve Dindarlığın Ölçülmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 131-161.
- Fatma Arvas, H. H. (2017). Dindarlık ile Evlilik Doyumu ve Evlilikte Sorun Çözme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 129-160.
- Freyer, H. (2016). *Din Sosyolojisi* (2 b.). (T. Kalpsüz, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Georg, S. (2020). *Bireysellik ve Kültür* (1. b.). (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2020). *Sosyoloji* (8. b.). (G. Altaylar, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Güç, A. (2008). İslamcı Feminizm: Müslüman Kadınların Birey Olma Çabaları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 649-673.
- Günay, Ü. (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı.
- Günay, Ü. (2003). Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(15), 5-36.
- Günay, Ü. (2012). *Din Sosyolojisi* (11. b.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Habermas, J. (1994). *Modernlik Tamamlanmamış Bir Proje*. (N. Zeka, Dü., & G. Naliş, Çev.) İstanbul: Kıyı Yayınları.
- Hamdi İslamoğlu, Ü. A. (2019). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Hasan Demirbağ, F. F. (2013). *Medeniyetin Beşiği Malatya* (1. b.). Malatya: Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları.
- JR, W. A. (2013). *Sosyo Dini Farklılaşma ve İslam* (1. b.). (M. Arslan, Çev.) Ankara: Eskiyei Yayınları.
- Kalaycıoğlu, S. (2014). Toplumsal Tabakalaşma. İ. Sezal içinde, *Sosyolojiye Giriş* (s. 245-259). İstanbul: Beta Yayınları.
- Karacoşkun, M. D. (2004). Dini İnanç-Dini Davranış İlişkisine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar . *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* , 4(2), 23-36.
- Karakaş, R. (2013). Diyarbakır'da "Kırkklı" Kavramı ve "Kırk Çıkarma" Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar. *Türkiyat Araştırması Dergisi*(33), 59-75.

- Karakaya, H. (2018). Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın. *Journal of Analytic Divinity*, 2(2), 36-62.
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (5. b.). Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Kayıklık, H. (2002). Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 27-40.
- Kirman, M. A. (2016). *Din Sosyolojisi Sözlüğü* (1. b.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Kızılgeçit, M. (2015). *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyol Bir Çalışma*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Köse, A. (2006). *Laik Ama Kutsal* (1. b.). İstanbul: Etkileşi Yayınları.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-26.
- Kurt, A. (2016). *Din Sosyolojisi* (11. b.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Mardin, Ş. (2019). *Din ve İdeoloji* (27. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü* (8. b.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mehmet Ali Kirman, A. Ö. (2017). İslam, Kutsal ve Seküler. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 19-41.
- Mensching, G. (2012). *Din Sosyolojisi* (1. b.). (M. Aydın, Çev.) Konya: Literatürk Yayınları.
- Olick, J. K. (2014). Kolektif Bellek: İki Farklı Kültür, (çev.Meral Gündoğmuş). *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1(2), 175-211.
- Örnek, S. V. (1971). *İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Perşembe, E. (2007). Popüler Dindarlık Çağı: Tüketilen İslam. *Eskiye Dergisi*(7), 5-12.
- Sezen, A. (2015). Değişime Direnç Psikolojisi Bağlamında Belirsizlik Duygusu ve Dinsel Yönelimlerin Etkileri. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 9(17).
- Subaşı, N. (2014). *Din Sosyolojisine Giriş* (1. b.). İstanbul: Dem Yayınları.
- Sungur, E. (2014). *Seyyid Hüseyin Nasr'a Göre Gelenek ve Modernlik* (1. b.). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Tanyu, H. (1976). Dini Folklor ve Dini-Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1-4), 123-142.

- Topuz, İ. (2012). Gençlerde Normatif, Popüler ve Paranormal İnançlar Üzerine Bir Çalışma: SDÜ Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(29), 13-40.
- Turan Sümeýra, V. B. (2020). Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Din ve Aile İçi Roller. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(29), 459-493.
- Waardenburg, J. (2013). İslami Çalışmalarda Bir Problem Olarak Resmi ve Popüler Din. M. Arslan içinde, *Sosyo-Dini Farklılaşma ve İslam* (s. 39-72). Ankara: Eskiýeni Yayınları.
- Yağbasan, K. (2006). *Malatya Efsaneleri* (1. b.). Malatya: Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Yapıcı, A. (2012). Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta Analiz Değerlendirmesi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 1-34.
- Yapıcı, A. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın* (1. b.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Yeter, E. (2015). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Özneliği ve Din. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 189-210.
- Yıldırım, L. (2020). *Bid'atler, Hurafeler ve Malatya Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı.
- Yıldız, H. (2021). *Türkiye'de Popüler Dini Bilgi ve Kaynakları Üzerine Nitel Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı.

İnternet Kaynakları

- Gögebakan, Gökñur. 2003. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişildi: 03 09, 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/malatya>.
- TÜİK. Erişildi: 03 14, 2023. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.

EKLER

EK 1

SÖZLÜ MÜLAKAT SORULARI

1. Gebelik, doğum ve lohusalık dönemlerinde yapılan geleneksel ve dini uygulamalar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?
2. Çocuğu olmayan kadınların yaptıkları geleneksel ve dini uygulamalar var mıdır? Bölgede bu konuda sahip olunan bir ziyaret kültü var mıdır?
3. Yeni doğan çocuk ve anne için yapılan dini uygulamalar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?
4. Ölüm ile ilgili bölgeye ait dini ve geleneksel uygulamalar nelerdir?
5. Ölünün arkasından yemek verilip, Kur'an otulur mu? Eğer yapılıyorsa bu ne kadar süre boyunca yapılır?
6. Nazar ve nazardan korunma ile ilgili inanış ve uygulamalarınız nelerdir?
7. Bölgede dileklerin kabul olunacağına inanılan kutsal mekanlar/türebeler var mıdır?
8. Eğer bölgede kutsal kabul edilen bir mekan varsa burada neler yapılır insanlar daha çok hangi dilekleri için ziyarette bulunurlar?
9. Evlilik ile ilgili dini ritüeller nelerdir? Bu süreç sırasıyla hangi dini ve geleneksel uygulamalardan geçer?
10. Kandil günleri bu bölgede nasıl kutlanır? Hangi özel etkinlikler veya ibadetler gerçekleştirilir?
11. Bereket ve bolluğun nasıl elde edildiğine inanırsınız? Hangi dini veya geleneksel uygulamalar bu konuda önemli bir rol oynar?
12. Buhur yakma adeti köy halkı içinde yaygın mıdır?

EK 2

POPÜLER DİNDARLIK ÖLÇEĞİ

1. Ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gereklidir.
2. Kandil gecelerini diğer günlerden biraz farklı olarak dini ağırlıklı geçiririm
3. Cenazenin çıktığı evde süt ya da yoğurt varsa dökülmelidir.
4. Dindar bir insanın dünyada her işinin rast gideceğine inanıyorum.
5. Kur'an okunmuş suyun şifa olacağına inanıyorum
6. Kem gözlü insanların nazarının dokunduğu bir gerçektir.
7. Sünnet evlilik ve cenaze/ölüm ile alakalı merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir.
8. Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam.
9. Cinler insanlara hiç bir zarar veremez.
10. Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır.
11. Ölünün canı için yemek vermek güzel bir gelenektir.
12. Yeni doğan bebeklerin başına kırk basmasın diye ekmek ve soğan koyulması gerektiği inancındayım.
13. Biz siyasi konuları siyasetçilere bırakmalıyız ve kendimizi işimize adanmalıyız.

EK 3

NORMATİF DİNDARLIK ÖLÇEĞİ

1. Allah gerçekten mevcuttur.
2. İslam dini insanın hayatına bir gaye ve anlam kazandırır.
3. Dini inançla dolu bir hayat insanın gerçek hayat tarzıdır.
4. Dinin yasakladığı şeyleri yapmaktan sakınırım
5. Kur'an'ı Kerim'in haber verdiği her şey doğrudur.
6. Ölümünden sonra hayat vardır.

EK 4

TÜRK POPÜLER DİNDARLIĞI FORMU

I.Açıklama:

Elinizdeki anket formu, insanların dini hayatı, örf adet ve geleneklerinin çeşitli yönlerini araştırmayı amaçlayan bilimsel bir çalışmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Bu sorularla tek tek kişilerin değil genelde halkımızın ne düşündüğünü araştırıyoruz. Bu sebeple sizin kimliğinizi belirleyecek sorularımız olmayacaktır. Amacımız Türkiye’de genelde insanlar neler düşünüyor, genel eğilim nedir onu anlamak.

Vereceğimiz samimi ve gerçeğe uygun cevaplar araştırmamızın doğruluğu açısından önemlidir. Lütfen açıklamalar ışığında her maddeyi atlamadan okuyup size en uygun ya da en yakın gelen seçeneği (X) ile işaretleyiniz. 15-20 dakika sürecektir. İlginize şimdiden teşekkür ediyorum.

ZEYNEP SENA SÖYLEMEZ

1.Cinsiyetiniz:

1 () Erkek 2 () Kadın

2.Yaşınız:

- 1 () 18-25
2 () 26-30
3 () 31-40
4 () 41-50
5 () 51-60
6 () 60 ve yukarısı

3.En son bitirdiğiniz okul hangisidir?

- 1 () Okuma yazması yok
2 () Okur-yazar ama diploması yok
3 () İlkokul
4 () Ortaokul
5 () Lise ve dengi okullar
6 () Üniversite
7 () Başka

4.Şu an ki medeni durumunuz nedir?

- 1 () Bekar 2 () Evli
3 () Boşanmış 4 () Eşi ölmüş

5.Mesleğiniz ya da işiniz hangisidir?

- 1 () Memur
2 () İşçi
3 () Esnaf, Zanaatkar
4 () Tüccar-Sanayici-İşletmeci
5 () Serbest meslek(Avukat-Mühendis vb.)
6 () Emekli
7 () Ev Hanımı
8 () Öğrenci
9 () Çiftçi
10() İş arıyor
11() Başka

6.Kaç yıldır Gündüzbey'de oturuyorsunuz?

- 1 () Doğduğumdan beri
2 () 10 yıldan çok
3 () 6-10 yıl
4 () 3-5 yıl
5 () Başka.....

7.(Eğer, bütün hayatınız boyunca Gündüzbey'de oturmamışsanız)

Gündüzbey'e gelmeden önce nasıl bir yerde yaşıyordunuz?

- 1 () Köy
2 () Kasaba-İlçe
3 () Şehir
4 () Metropol(Ankara, İstanbul, İzmir)

8.Evinizde kimlerle beraber oturuyorsunuz?

- 1 () Eşimle (ve çocuklarımla) beraber
2 () Eşim, çocuklarım ve aile büyüklerimizden bir ya da bir kaçıyla beraber

3 () Bekar, dul ve kendi ailemle beraber

4 () Tek başıma

5 () Başka

9.Size göre aileniz, yaşama tarzınız, geliriniz, evinizdeki eşyalar bakımından şu tabakalardan hangisine girer?

1 () Üst tabakaya gireriz.(zengin)

2 () Orta tabakanın üstündeyiz

3 () Orta tabakadayız(orta halli)

4 () Orta tabanın altındayız

5 () Alt tabakaya gireriz(fakir)

II. Bu bölümde ilk 30 madde ile ilgili olarak sizden, her bir cümledeki ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Lütfen her cümle için o cümlenin altında size en uygun olan seçeneği çarpı (X) ile işaretleyin.

1.Ölümünden sonra hayat vardır.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

2.Bilim geliştikçe dinin önemi azalır.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

3."Sulu Mekke" de yapılan dilekler kabul olunur.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

4.Allah gerçekten mevcuttur.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

5.İslam dini insanın hayatına bir gaye ve anlam kazandırır.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

6.Ölünün ruhunun huzurlu olması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gereklidir.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

7.Kandil gecelerini diğer günlerden biraz daha farklı olarak dini ağırlıklı geçiririm.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

8.Dini inançla dolu bir hayat insanın gerçek hayat tarzıdır.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

9. Cenazenin çıktığı evde süt ya da yoğurt varsa dökülmelidir.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

10.Dindar bir insanın dünyada her işinin rast gideceğine inanıyorum.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

11.Örf, adet ve geleneksel uygulamalara karşı olan bir fikre sahibim.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

12.Kur'an okunmuş suyun şifa olacağına inanıyorum.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

13.İçki içmek günahtır.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

14.Cennet ve cehennem diye bir şey yoktur.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

15.Kem gözlü insanların nazarının dokunduğu bir gerçektir.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

16.Oruç tutmak akşama kadar aç kalmanın başka bir adıdır.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

17. Arife, bayram günlerinde, cenaze ve mevlitlerde evlerde buhur yakılması faydalı bir uygulamadır.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

18.Nazar değen kişiye kurşun dökülerek nazarı yok edilebilir.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

19.Dinin yasakladığı şeyleri yapmaktan sakınırım.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

20.Hızır uğrayan eve bereket yağar

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

21.Sünnet,evlilik ve cenaze /ölüm ile alakalı merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir.

- A () Kesinlikle katılıyorum B () Katılıyorum
C () Katılmıyorum D () Hiç katılmıyorum

22. Cuma namazı sonrası camiden ilk çıkana “Köcek Açtırma” ile dileklerimin kabul olacağını

düşünürüm.(kısmet açımı)

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

23.Evliya, şeyh, ermiş gibi sıfatlarla anılan insanlara iyi gözle bakmam.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

24.Cinler insanlara hiçbir zarar veremez.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

25. Bir evliyanın türbesinde olmak bende manevi bir huzur hissi uyandırır.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

26.Kur'an'ı Kerim'in haber verdiği her şey doğrudur.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

27.Allah'a inanırsan ve bir evliyanın türbesinde dua ve dilekte bulunursan dileklerin sonunda gerçekleşir.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

28.Ölünün canı için yemek vermek güzel bir gelenektir.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

29.Yeni doğan bebeklerin başına kırk basmasın diye ekmek ve soğan koyulması gerektiği inancındayım.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

30.Biz siyasi konuları siyasetçilere bırakmalıyız ve kendimizi işimize adanmalıyız.

A () Kesinlikle katılıyorum

B () Katılıyorum

C () Katılmıyorum

D () Hiç katılmıyorum

III. Bu bölümde insanların genelde neler düşündüğü hakkında bazı cümleler sunuluyor. Lütfen fikrinize uygun olan şıkkı işaretleyiniz.

31.Bazı insanlar geleneklerimizden vazgeçilse bile diğer gelişmiş ülkelerden bir şeyler öğrenebiliriz diyor; bazıları ise geleneklerden vazgeçilmemesi gerektiğini düşünüyor. Sizin fikriniz nedir acaba?

1. () Geleneklerden vazgeçilse bile gelişmiş ülkelerden bir şeyler öğrenebiliriz.

2. () Geleneklerden vazgeçilmemeli

3. () Fikrim yok

32.Bazı insanlar, eskiden insanların daha sağlıklı olduğunu düşünüyor; bazıları ise sağlık hizmetlerinin gelişmesi sebebiyle günümüz insanının daha sağlıklı olduğunu söylüyor. Siz ne düşünüyorsunuz?

1. () Eskiden insanlar daha sağlık, sıhhatli idiler.

2. () Günümüz insanı daha sağlıklı, sıhhatli

3. () Fikrim yok

33.Bazı insanlar , "kandil günlerinin manevi/kudsi bir anlamı olduğunu" düşünüyor; bazıları ise "o günün sadece diğer günler gibi sıradan bir gün olduğunu" düşünüyor. Siz ne düşünüyorsunuz?

1. () Manevi/kudsi anlamı olan ve temizlenmeyi, arınmayı simgeleyen bir gündür

2. () Sadece diğer günler gibi sıradan bir gündür

3. () Fikrim yok

34.Kandili genelde nasıl kutlarsınız?

1. () Evde ibadetlerimi yaparak

2. () Dışarıda cami ya da mescitlerde toplu ibadetlerle

3. () Bir türbeyi/yatırı ziyaret ederek,

4. () Genellikle hepsi

5. () Hiç kutlamam

6. () Başka

35.Namaz kılma ile ilgili tutum ve davranışınız aşağıdaki ifadelerden hangisine uymaktadır.

1. () Bütün namazlarımı kılıyorum
2. () Sadece kandil günleri kılarım
3. () Namazlarımı düzenli kılmam
4. () Hiç namaz kılmam

36.Oruçla ilgili tutum ve davranışınız aşağıdaki ifadelerden hangisine uygundur.

1. () Ramazan ayının tamamında ve bazı mübarek günlerde oruç tutarım
2. () Ramazan ayının tamamında (engelleyici bir durum olmadıkça) oruç tutarım
3. () Ramazan ayında ara sıra oruç tutarım
4. () Hiç oruç tutmam

37.Adak adar mısınız?

1. () Her yıl adak adarım
2. () Bazı yıllar adarım
3. () Hiç adak adamam

8.Kur'an'ı Kerim'i Arapça yazısından okumasını biliyor musunuz?

(Ne ölçüde bildiğinizi işaretleyiniz.)

1. () Çok iyi
2. () İyi
3. () Orta
4. () Zayıf
5. () Hiç bilmiyor

39.Şimdiye kadar hiç türbe/yatır ziyaretinde bulundunuz mu?

1. () Evet
2. () Hayır

40.Cevabınız evet ise; Bu ziyaret ya da ziyaretleri hangi niyetle/amaçla yaptınız?

Aşağıdakilerden uyanları işaretleyiniz. (Ne kadarı size uyuyorsa hepsini işaretleyiniz.)

1. () Hastalıktan kurtulmak, şifa bulmak
2. () Okul giriş imtihanlarında başarı (siz veya bir yakınınız için)
3. () Çocuk sahibi olma
4. () Aile fertlerinin selameti, güvenliği için
5. () İçki, kumar gibi kötü alışkanlıklardan kurtulma

6. () Kaza ve belalardan korunmak
7. () Rızkın artması ve geçim sıkıntısından kurtulma, iş bulma
8. () Karı-koca arasındaki ilişkiyi düzeltme, muhabbeti artırma
9. () Kısmet açılması, münasip eş bulma
10. () Ticarete veya işte başarılı olma, mevki elde etme
11. () Yerine gelen bir dilek için şükretmek
12. () Günahlardan, manevi kirlerden arınmak
13. () Sihir-büyüden korunma, kurtulma
14. () Başka (Yazınız)

41.Kendinizi dindarlık bakımından aşağıdaki hangi seçenekte görüyorsunuz?

1. () Çok dindar
2. () Dindar
3. () Biraz dindar
4. () Dindar olmayan

42.Şu andaki dini inanç ve davranışlarınıza sahip olmanızda aşağıda yazılı olan faktörlerin etki derecelerini lütfen işaretleyiniz: (Lütfen yedi maddenin hepsini birer birer işaretleyiniz)

	Çok Fazla	Fazla	Normal	Az	Çok Az
1. Ailem	()	()	()	()	()
2. Eş, dost, arkadaş çevrem	()	()	()	()	()
3. Basın-yayın araçlar (TV, gazete vb.)	()	()	()	()	()
4. Camiler (vaaz, hutbe)	()	()	()	()	()
5. Ev, yurt vb. deki dini sohbetler	()	()	()	()	()
6. Okuduğum kitaplar	()	()	()	()	()

43.Televizyonunuz var mı?

1. () Evet
2. () Hayır

44.Cevabınız evet ise, genellikle hangi programları seyretmeyi tercih ediyorsunuz?

1. Haber/tartışma programları
 2. Müzik, eğlence programları
 3. Film, sinema
 4. Spor programları
 5. Dini programlar
 6. Kültür ve sanat
- 1.() Evet
 - 2.() Hayır
 - 1.() Evet
 - 2.() Hayır
 - 1.() Evet
 - 2.() Hayır
 - 1.() Evet
 - 2.() Hayır
 - 1.() Evet
 - 2.() Hayır
 - 1.() Evet
 - 2.() Hayır

45.Evinizde şu eşyalar bulunuyor mu acaba?

1. Televizyon	1.() Evet	2.() Hayır
2. Otomatik çamaşır makinesi	1.() Evet	2.() Hayır
3. Buzdolabı	1.() Evet	2.() Hayır
4. Bulaşık makinesi	1.() Evet	2.() Hayır
5. Fırın	1.() Evet	2.() Hayır
6. Müzik seti	1.() Evet	2.() Hayır
7. Bilgisayar	1.() Evet	2.() Hayır

46.Dini grup, tarikat veya dini cemaatler hakkında aşağıdaki ifadelerden hangisi sizce en uygunudur?

1. () Dinin doğru anlaşılmasını engelliyorlar
2. () Dinin daha iyi anlaşılmasına ve yaşanmasına yardımcı oluyorlar
3. () Ülkemizin gelişmesini engelliyorlar. Faaliyetlerine engel olunmalı
4. () İnsanların manevi ihtiyaçlarını tatmin etmeleri bakımından yararlıdırlar
5. () Başka (Yazınız)

47.Komşuluğun, mahalleli olmanın getirdiğı güler yüzlü sıcak ilişkiler artık ortadan kalkıyor.

1. () Katılıyorum
2. () Katılmıyorum
3. () Fikrim yok

48.Lütfen anketle ilgili düşüncelerinizi yazınız